

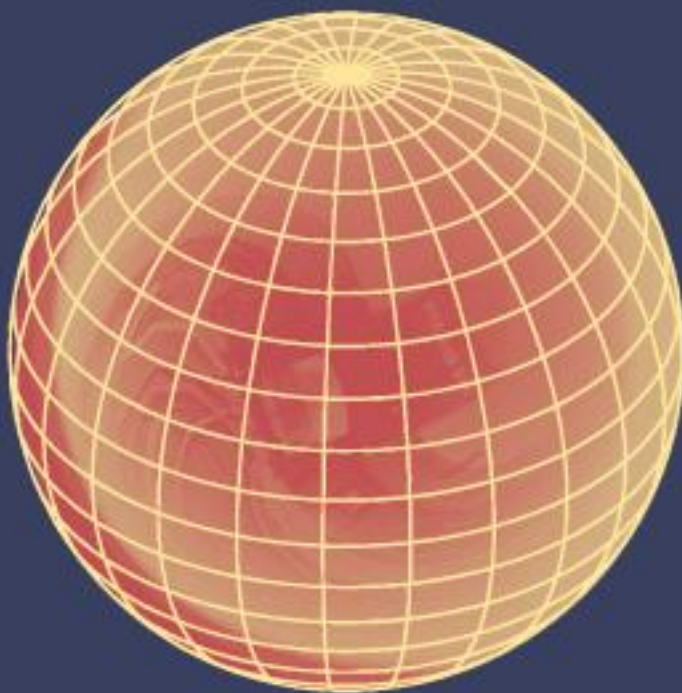

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ, ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ & ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Β Ο Λ Ο Σ 2 0 2 1

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

“ΤΑ ΣΤΡΑΤΟΠΕΔΑ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗΣ ΩΣ
ΤΟΠΟΙ ΜΙΑΣ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΔΥΣΤΟΠΙΑΣ”

INTEGRATED MASTER'S THESIS

“CONCENTRATION CAMPS AS PLACES OF A REAL
MODERN DYSTOPIA”

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ: ΣΑΡΓΙΔΟΥ ΣΤΕΦΑΝΙΑ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΓΑΒΑΝΑΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

Α.Μ. 121590

ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

ΒΟΥΓΙΑΖΙΔΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

ΓΑΒΑΝΑΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

ΔΕΦΝΕΡ ΑΛΕΞΙΟΣ-ΜΙΧΑΗΛ

OLYMPIAN
PHILACIES

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ, ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ &
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Διπλωματική Εργασία

«Τα Στρατόπεδα Συγκέντρωσης ως Τόποι μιας Πραγματικής Σύγχρονης
Δυστοπίας»

Integrated Master's Thesis

"Concentration Camps as Places of a Real Modern Dystopia"

Επιμέλεια Εργασίας : Σαρίδου Στεφανία

A.M. : 0315090

Επιβλέπων Καθηγητής : Γαβανάς Νικόλαος

Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή :

Βογιαζίδης Νικόλαος

Γαβανάς Νικόλαος

Δέφνερ Αλέξιος – Μιχαήλ

Βόλος, 2021

Ευχαριστίες

Σε όλη τη διάρκεια των σπουδών μου τα σημαντικότερα πρόσωπα που ήταν εκεί και πορευόντουσαν μαζί μου ήταν η οικογένειά μου. Όσες ευχαριστίες και να γράψω για αυτούς τους ανθρώπους, ποτέ δε θα είναι αρκετές. Παρόλα αυτά, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τους γονείς μου, που πίστεψαν σε εμένα και δεν έλειψαν λεπτό από το πλευρό μου.

Κατά την όλη διάρκεια των σπουδών μου όλοι οι καθηγητές του Τμήματος, με τον δικό τους τρόπο, με βοήθησαν να φτάσω εδώ που είμαι σήμερα. Θα ήθελα πρώτα απ' όλα να ευχαριστήσω τον κ. Σκάγιαννη Π., που πίστεψε στην ιδέα μου και με βοήθησε να την κάνω πράξη Ένα μεγάλο ευχαριστώ στον κ. Γαβανά Ν., που ως επιβλέπων της παρούσας διπλωματικής εργασίας, ήταν εκεί σε κάθε βήμα συγγραφής του έργου μου, και χωρίς αυτόν δε θα είχε επιτευχθεί το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα. Από τις ευχαριστίες μου δε θα μπορούσε να λείπει ο κ. Σαπουνάκης Α., που με την πολύτιμη βοήθειά του και την καθοδήγησή του βρίσκομαι ένα βήμα πιο κοντά στην απόκτηση του πτυχίου μου. Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον κ. Βογιαζίδη Ν., που μου έδειξε από την πρώτη στιγμή φοίτησής μου σε αυτή τη Σχολή, πως κάθε σκέψη και κάθε ιδέα μπορούν να λάβουν μορφή, δίχως περιορισμούς.

Κλείνοντας με τις ευχαριστίες, θα ήθελα να πω ένα μεγάλο ευχαριστώ τους φίλους μου, που ήταν και είναι πάντα εκεί για μένα ανιδιοτελώς.

Δήλωση

Βεβαιώνω ότι η παρούσα εργασία είναι δική μου, δεν έχει συγγραφεί από άλλο πρόσωπο με ή χωρίς αμοιβή, δεν έχει αντιγραφεί από δημοσιευμένη ή αδημοσίευτη εργασία άλλου και δεν έχει προηγουμένως υποβληθεί για βαθμολόγηση στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας ή αλλού. Βεβαιώνω ότι είμαι εν γνώσει των κανόνων περί λογοκλοπής του ΤΜΧΠΠΑ και ότι στο πλαίσιο αυτού έχουν τηρηθεί όλοι οι κανόνες κατά την ακαδημαϊκή δεοντολογία, σχετικά με αναφορές, βιβλιογραφία, κ.λπ., τόσο από έντυπες όσο και από ηλεκτρονικές πηγές. Σε περίπτωση λογοκλοπής αποδέχομαι όλες ανεξαιρέτως τις ποινές που προβλέπουν οι εκάστοτε Κανονισμοί του ΠΘ ή και του ΤΜΧΠΠΑ.

Ημερομηνία: 23/09/2021

Όνοματεπώνυμο: Σαρίδου Στεφανία

Υπογραφή:

Περίληψη

Ανέκαθεν, ο άνθρωπος αναζητούσε και προσπαθούσε να δημιουργήσει το ιδανικό: μία ουτοπία. Στην αναζήτηση του ιδανικού κόσμου στον 20^ο και 21^ο αιώνα, ο άνθρωπος κατέφευγε σε μέσα, που οδηγούσαν στη δημιουργία δυστοπιών, οι οποίες έμειναν «ανεξίτηλες» στην ιστορία της ανθρωπότητας μέχρι και σήμερα. Πολλές φορές, η πραγματοποίηση της ουτοπίας μπορεί να έχει αρνητικές συνέπειες σε ποικίλες μερίδες ανθρώπων και σε διάφορους τομείς, και κατά αυτόν τον τρόπο, να ερμηνευτεί ως δυστοπία. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το «ουτοπικό» όραμα της Άριας Φυλής του Αδόλφου Χίτλερ, που είχε ως αποτέλεσμα διωγμούς σε ευρύτερες φυλετικές και κοινωνικές ομάδες. Συχνά, οι ευρύτερες ιστορικές κοινωνικό-πολιτικές εξελίξεις μπορούν να οδηγήσουν ένα φαινομενικό ουτοπικό όραμα, σε αποτυχία. Το αποτέλεσμα της αποτυχίας του «ουτοπικού οράματος» της Ναζιστικής Γερμανίας έμεινε στην ιστορία ως το «Ολοκαύτωμα», καταλήγοντας στην απόλυτη δυστοπία που στιγμάτισε την ιστορία του 21^{ου} αιώνα. Σήμερα, η αποτύπωση ίσως της δυστοπίας στην Ευρώπη αλλά και συγκεκριμένα στη χώρα μας, αποτελούν οι Δομές Φιλοξενίας και Προσωρινής Υποδοχής των Προσφύγων. Άνθρωποι που εγκατέλειψαν την χώρα τους για την αναζήτηση της δικής τους «ουτοπίας», βρέθηκαν σε «δυστοπικές δομές». Η κοινωνική απομόνωση, οι δύσκολες συνθήκες διαβίωσης, ο φυλετικός αποκλεισμός κλπ. αποτελούν μερικά από τα χαρακτηριστικά που εμφανίζονται στις «δυστοπικές δομές» του πραγματικού σύγχρονου κόσμου. Ο χωρικός σχεδιασμός παίζει ενεργό ρόλο στην αντιμετώπιση και επισήμανση, κατά το δυνατό και ανάλογα με το υφιστάμενο κοινωνικο-πολιτικό πλαίσιο, των δυσμενών συνθηκών που χαρακτηρίζουν τους τόπους αυτούς.

Λέξεις Κλειδιά : Ουτοπία, δυστοπία, στρατόπεδα συγκέντρωσης, προσφυγική κρίση, χωρικός σχεδιασμός.

Abstract

Man has always sought and tried to create the ideal: a utopia. In the search for the ideal world in the 20th and 21st centuries, man resorted to means that led to the creation of dystopias, which have remained "indelible" in the history of mankind until today. Many times, the realization of utopia can have negative consequences on various portions of people and in various fields, and in this way, it can be interpreted as a dystopia. A typical example is Adolf Hitler's 'utopian' vision of the Aryan Tribe, which resulted in persecution of broader racial and social groups. Often, wider historical socio-political developments can lead an apparent utopian vision to failure. The result of the failure of Nazi Germany's 'utopian vision' has gone down in history as the 'Holocaust', resulting in the utter dystopia that has marked the history of the 21st century. Today, the reflection of perhaps the dystopia in Europe, and specifically in our country, is the Refugee Accommodation and Temporary Reception Facilities. People who left their country in search of their own "utopia" found themselves in "dystopian structures". Social isolation, difficult living conditions, racial exclusion, etc. are some of the characteristics that appear in the 'dystopian structures' of the real modern world. Spatial planning plays an active role in addressing and highlighting, as far as possible and according to the existing socio-political context, the unfavorable conditions that characterize these places.

Key Words: Utopia, dystopia, concentration camps, refugee crisis, spatial planning.

Πίνακας Περιεχομένων

Ευχαριστίες.....	1
Δήλωση.....	2
Περίληψη.....	3
Abstract.....	4
Κατάλογος Εικόνων.....	7
Κατάλογος Διαγραμμάτων.....	9
Κατάλογος Χαρτών.....	10
Κατάλογος Πινάκων.....	12
Κατάλογος Αρκτικόλεξων.....	13
Εισαγωγή.....	15
Μέρος Α : Θεωρητικές Προσεγγίσεις και Εισαγωγικές Έννοιες.....	19
1. Ουτοπικές και Δυστοπικές Κοινωνίες.....	20
1.1 Οι έννοιες της Ουτοπίας και της Δυστοπίας.....	20
1.2 Ουτοπία, Δυστοπία και Χωρικός Σχεδιασμός.....	27
1.2.1 Βασικές Ουτοπικές Θεωρίες και Σχεδιασμός.....	28
1.2.2 Ουτοπιστές Πολεοδόμοι του 20 ^{ου} αιώνα.....	33
1.3 Ουτοπικές και Δυστοπικές Κοινωνίες του Σύγχρονου Κόσμου: Η περίπτωση της Ευρώπης.....	40
1.3.1 Το «ουτοπικό» όραμα της Ευρώπης.....	42
1.3.2 Μεταναστευτική και Προσφυγική Κρίση	51

2. Η Λογική της Κυριαρχίας.....	60
2.1 Τα Ολοκληρωτικά Καθεστώτα και η σημασία τους στη δημιουργία Δυστοπικών Κοινωνιών.....	60
2.2 Η μετάβαση από την Ουτοπία στη Δυστοπία	63
2.2.1 Η μετάβαση από το Ουτοπικό όραμα στην Δυστοπία ως γεγονός: Το παράδειγμα του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου.....	64
2.3 Έλεγχος, Επιτήρηση και Εδαφοκυριαρχία.....	70
 Μέρος Β : Το «Αποτύπωμα» της Δυστοπίας στον Πραγματικό Σύγχρονο Κόσμο.....	75
 3. Μελέτη Περίπτωσης Νο.1 : Το Σύμπλεγμα Στρατοπέδων Συγκέντρωσης, Καταναγκαστικής Εργασίας & Εξόντωσης του Άουσβιτς.....	76
3.1 Οδεύοντας προς το Άουσβιτς : Σχεδιασμός, εγκατάσταση και ίδρυση των Στρατοπέδων Συγκέντρωσης, Καταναγκαστικής Εργασίας & Εξόντωσης.....	76
3.2 Ο ρόλος του Χωρικού Σχεδιασμού στην ενσωμάτωση των σημερινών δυστοπικών δομών του Άουσβιτς στην πόλη.....	92
 4. Μελέτη Περίπτωσης Νο.2 : Οι Δομές Φιλοξενίας και Προσωρινής Υποδοχής των Προσφύγων της Ελλάδας – Η περίπτωση της Λέσβου.....	101
4.1 Η Προσφυγική Κρίση στην Ελλάδα.....	101
4.2 Οι Δομές Φιλοξενίας και Προσωρινής Υποδοχής – Προσφυγικά Camps της Ελλάδας.....	106
4.2.1 Η Περίπτωση της Λέσβου.....	120
4.3 Ο Χωρικός Σχεδιασμός ως «εργαλείο» για την εξάλειψη δυστοπικών φαινομένων στο προσφυγικό ζήτημα.....	125
 5. Συμπεράσματα.....	131
 Βιβλιογραφία.....	135

Κατάλογος Εικόνων

Εικόνα 1 : Η απεικόνιση του New Lanark, ενός χωριού μύλων βαμβακιού, σελ.30
 Πηγή : <https://www.bl.uk/collection-items/illustration-of-new-lanark-a-cotton-mill-village>

Εικόνα 2 : Πρόχειρο μιας Phalanstère, αναπαραγωγή από τον August Bebelς βασιζόμενο στη θεωρία του Charles Fourier, 1907, σελ.31
 Πηγή : https://www.researchgate.net/figure/Draft-of-a-Phalanstere-Reproduction-by-August-Bebels-work-on-live-and-theory-of-Charles_fig6_257363397

Εικόνα 3 : (Επάνω) Σχέδιο διατομής στον βασικό άξονα της Γραμμικής Πόλης. (Κάτω) Σχηματική απεικόνιση της Γραμμικής Πόλης να συνδέει δύο παλιές πόλεις, σελ.32
 Πηγή : <https://historiadlarte.wixsite.com/artel/17-modernismo-imagn>

Εικόνα 4 : Οι Τρεις Μαγνήτες του Howard E., σελ.34
 Πηγή : <https://www.theguardian.com/cities/2014/dec/05/ebenezer-howards-three-magnets>

Εικόνα 5 : Οι αρχές της Κηπούπολης του Ebenezer Howard, 1989 (από τον Choay, 1969), σελ. 35
 Πηγή : https://www.researchgate.net/figure/The-principle-of-the-Garden-City-of-Ebenezer-Howard-1898-from-Choay-1969_fig4_277771240

Εικόνα 6 : Κάτοψη της "Broadacre City", που απεικονίζει τη μικτή χρήση του τοπίου, σελ. 36
 Πηγή : https://www.researchgate.net/figure/A-plan-view-of-the-Broadacre-City-illustrating-the-mixed-use-of-the-landscape_fig2_26723496

Εικόνα 7 : The Radiant City (La Ville Radieuse), (Le Corbusier, 1922), σελ.37
 Πηγή : <http://jhenniferamundson.net/arc-331/arc-331-images/neues-bauen/>

Εικόνα 8: TheCenterof the Radiant City (La VilleRadieuseLeCorbusier, 1922), σελ.39
 Πηγή : <http://jhenniferamundson.net/arc-331/arc-331-images/neues-bauen>

Εικόνα 9 : Καταναγκαστική Εργασία στο Στρατόπεδο του Auschwitz, σελ.67
 Πηγή : <http://auschwitz.org/en/gallery/historical-pictures-and-documents/life-and-work,8.htm>

Εικόνα 10 : Προπαγανδιστικές Αφίσες Ολοκληρωτικών Καθεστώτων - (Αριστερά) Αφίσα για τις εκλογές στην Ναζιστική Γερμανία με μότο: «Ψηφίστε ναι για το fuehrer στις 4 Δεκεμβρίου», (Δεξιά) Αφίσα της Σοβιετικής Ένωσης με μότο: «Θα εκπληρώσουμε τα σχέδια για μεγάλα έργα», σελ.72
 Πηγή : <https://www.rferl.org/a/24934238.html>

Εικόνα 11 : Ένα κομμάτι τοίχου από το Γκέτο της Βαρσοβίας, σελ.79
 Πηγή : Προσωπικό αρχείο

Εικόνα 12 : Τα όρια του τοίχους του Γκέτο της Βαρσοβίας με την υπόλοιπη πόλη, σελ.79
 Πηγή : Προσωπικό αρχείο

Εικόνα 13 : Η κεντρική πύλη εισόδου του συμπλέγματος στρατοπέδων του Άουσβιτς με επιγραφή "Arbeit Macht Frei" (Η εργασία σε ελευθερώνει), σελ.82
 Πηγή : Προσωπικό αρχείο

Εικόνα 14 : Ο "Μαύρος Τοίχος" εκτέλεσης του στρατοπέδου Άουσβιτς I, σελ.86
 Πηγή : Προσωπικό αρχείο

Εικόνα 15 : Τα υπάρχοντα Μπλοκ του Άουσβιτς I, σελ.86

Πηγή : Προσωπικό αρχείο

Εικόνα 16 : Η πύλη εισόδου στο στρατόπεδο Άουσβιτς – Μπίρκεναου, σελ.88

Πηγή : Προσωπικό αρχείο

Εικόνα 17 : Η απεικόνιση ενός τυπικού δωματίου των κρατουμένων, σελ.90

Πηγή : Προσωπικό αρχείο

Εικόνα 18 : Απελευθέρωση του Άουσβιτς από τον Κόκκινο Στρατό, σελ.92

Πηγή : <https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/liberation-of-nazi-camps>

Κατάλογος Διαγραμμάτων

Διάγραμμα 1: Οι τρεις πυλώνες της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, σελ.45

Πηγή : European Union, 2018

Διάγραμμα 2 : Ο πρώτος πυλώνας, σελ.47

Πηγή : European Union, 2018

Διάγραμμα 3 : Ο δεύτερος πυλώνας, σελ.48

Πηγή : European Union, 2018

Διάγραμμα 4 : Ο τρίτος πυλώνας,σελ.49

Πηγή : European Union, 2018

Διάγραμμα 5 : Μία ματιά σε παγκόσμιο επίπεδο για τις μετατοπίσεις του 2020, σελ.54

Πηγή : <https://www.internal-displacement.org/global-report/grid2021/>

Διάγραμμα 6 : Βασικά Χαρακτηριστικά της Δυστοπίας που δημιουργεί ένα Ολοκληρωτικό Καθεστώς, σελ.69

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

Διάγραμμα 7 : Ο Έλεγχος που ασκείται από τα Ολοκληρωτικά Καθεστάτα και μετατρέπουν μία κοινωνία σε Δυστοπία, σελ.71

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

Διάγραμμα 8: Είσοδος μεταναστών στην Ελλάδα ανά μήνα, την περίοδο 2014-2020, σελ.103

Πηγή: <http://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean/location/5179#category-6-255925>

Κατάλογος Χαρτών

Χάρτης 1: Χάρτης νέων μετατοπίσεων από συγκρούσεις και καταστροφές το 2020, σελ.52
 Πηγή: <https://www.internal-displacement.org/global-report/grid2021/>

Χάρτης 2: Συνολικός αριθμός εκτοπισμένων λόγω σύγκρουσης και βίας στις 31 Δεκεμβρίου 2020, σελ.55
 Πηγή: <https://www.internal-displacement.org/global-report/grid2021/>

Χάρτης 3: Συνολικός αριθμός εκτοπισθέντων λόγω καταστροφών στις 31 Δεκεμβρίου 2020, σελ 56
 Πηγή: <https://www.internal-displacement.org/global-report/grid2021/>

Χάρτης 4: Ο χάρτης της Ευρώπης, με κατηγοριοποίηση ανά χρώμα για τις χώρες εντός Ζώνης Σένγκεν, εκτός Ζώνης Σένγκεν και χώρες εκτός ΕΕ και Ζώνης Σένγκεν, σελ.57
 Πηγή: https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/borders-and-visas/visa-policy/schengen_visa_en

Χάρτης 5: Οι κατακτήσεις της Γερμανικής Αυτοκρατορίας στην Ευρώπη 1939-1942, σελ.74
 Πηγή: <https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/map/german-conquests-in-europe-1939-194>

Χάρτης 6 : Τα γκέτο που δημιουργήθηκαν κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, σελ.78
 Πηγή: <https://www.facinghistory.org/resource-library/image/jewish-ghettos-eastern-europe>

Χάρτης 7: Τα σημαντικότερα στρατόπεδα συγκέντρωσης και εξόντωσης της Γερμανίας (1941-1944), σελ.81
 Πηγή: <https://en.truthaboutcamps.eu/>

Χάρτης 8 : Η περιοχή του Άουσβιτς, καλοκαίρι 1944, σελ.83
 Πηγή: <https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/gallery/auschwitz-camp-complex-maps>

Χάρτης 9 : Το στρατόπεδο συγκέντρωσης Άουσβιτς I, σελ.85
 Πηγή: <https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/gallery/auschwitz-camp-complex-maps>

Χάρτης 10 : Το στρατόπεδο συγκέντρωσης και εξόντωσης Άουσβιτς II – Μπίρκεναου, σελ.87
 Πηγή: <https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/gallery/auschwitz-camp-complex-maps>

Χάρτης 11 : Το στρατόπεδο καταναγκαστικής εργασίας Άουσβιτς III – Μόνοβιτς, σελ.89
 Πηγή: <https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/gallery/auschwitz-camp-complex-maps>

Χάρτης 12: Αναπαραγωγή του γραφικού παραρτήματος της απόφασης της επιτροπής του Εθνικού Συμβουλίου Εσωτερικού του 1962 για τον καθορισμό της ζώνης προστασίας (το κόκκινο χρώμα) για το Μουσείο στην Brzezinka [σε κλίμακα 1:5000], σελ.94
 Πηγή: (Rawecki, 2003)

Χάρτης 13: Μέρος του σχεδίου της ζώνης προστασίας του Μουσείου στην Brzezinka που εκπονήθηκε το 1963, σελ.97
 Πηγή: (Rawecki, 2003)

Χάρτης 14: Το Κρατικό Μουσείο Άουσβιτς-Μπίρκεναου στο πλαίσιο της πόλης και της κοινωνίας του Οσβιέτσιμ, σελ.98
 Πηγή: (Rawecki, 2003)

Χάρτης 15: Χάρτης απεικόνισης της θέσης εισόδου και του αριθμού εκτοπισμένων ατόμων το έτος 2020 στην Ελλάδα, σελ.104

Πηγή: <http://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean/location/5179#category-6-255925>

Χάρτης 16: Περιοχές εγκατάστασης ΚΥΤ στην Ελλάδα, σελ.117

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Χάρτης 17: Δομές ανά περιφέρεια, σελ.120

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Χάρτης 18: Κάτοψη της προσφυγικής δομής του Καρά Τεπέ, σελ.123

Πηγή: <https://data2.unhcr.org/en/documents/details/46887>

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 1 : Πίνακας χωρών που ανήκουν στην Ζώνη Σένγκεν, στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στην Ευρωζώνη, σελ.58

Πηγή : <https://citypropertiesglobal.uk/schenghen-area/>

Πίνακας 2: Συνολικός αριθμός εκτοπισμένων ατόμων που ήρθαν στην Ελλάδα από τα θαλάσσια σύνορα (μπλε), από τα χερσαία σύνορα (πράσινο) και αριθμός θανάτων αγνοούμενων (κόκκινο) για την περίοδο 2014-2020, σελ.105

Πηγή: <http://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean/location/5179#category-6-255925>

Πίνακας 3: Δείκτης για την μέση έκταση κατασκήνωσης ανά άτομο, σελ.108

Πηγή: UNHCR, 2020

Πίνακας 4: Ελάχιστα πρότυπα για το σχεδιασμό στρατοπέδων, σελ.109

Πηγή: UNHCR, 2020

Πίνακας 5: Ενδεικτικές κλίμακες σχεδιασμού, σελ.110

Πηγή: UNHCR, 2020

Πίνακας 6: Πρότυπα χωρικού σχεδιασμού για υπηρεσίες και υποδομές, σελ.110

Πηγή: UNHCR, 2020

Πίνακας 7: Σημαντικοί παράγοντες επιλογής τοποθεσίας, σελ.113

Πηγή: UNHCR, 2020

Πίνακας 8: Δομές Φιλοξενίας στην Ελλάδα, σελ.118

Κατάλογος Αρκτικόλεξων

ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΚΑΧ	Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα
ΚΕΠΠΑ	Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας
ΔΕΥ	Δικαιοσύνη Εσωτερικών Υποθέσεων
ΕΟΚ	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
EURATOM	European Atomic Energy Community Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας
ΟΝΕ	Οικονομική και Νομισματική Ένωση
ΕΡΚ	European Political Cooperation Ευρωπαϊκή Πολιτική Συνεργασία
IDMC	Internal Displacement Monitoring Centre Κέντρο Παρακολούθησης Εκτοπισμών
ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΛΔΚ	Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό
TUP	Τμήμα Χωροταξίας της Πολωνικής Εταιρείας Πολεοδόμων
WKZ	Διεύθυνση Διατήρησης Ιστορικών Μνημείων του Βοεβοδάτου
Ε.Τ.Ε	Ευρωπαϊκό Ταμείο Ένταξης
KPRI	Μηχανική Επιχείρηση Κατοβίτσε
PKS	Κρατική εταιρεία μεταφορών αυτοκινήτων
PZZ	Πολωνική εταιρεία δημητριακών
UNHCR	UN Refugee Agency - Οργανισμός Προσφύγων του ΟΗΕ
ΜΚΟ	Μη Κυβερνητική Οργάνωση
UNDP	United Nations Development Programme - Αναπτυξιακό Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών

ΚΥΤ	Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης
ΕΤΠΑ	Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης
ΕΚΤ +	Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο Plus
ΑΜΦ	Ταμείο Ασύλου και Μετανάστευσης

Εισαγωγή

Η παρούσα διπλωματική εργασία έχει ως αντικείμενο τα στρατόπεδα συγκέντρωσης ως τόποι μιας πραγματικής σύγχρονης δυστοπίας. **Σκοπός** της είναι η μελέτη των παραγόντων που οδηγούν στη δημιουργία δυστοπικών περιοχών, ενώ παράλληλα μελετάται ο σχεδιασμός και ο τρόπος λειτουργίας των περιοχών αυτών.

Οι ιδέες και σκέψεις περί ουτοπίας και δυστοπίας έχουν απασχολήσει πολλούς συγγραφείς και ανθρώπους των τεχνών κατά καιρούς. Ο 20^{ος} και 21^{ος} αιώνας αποτέλεσαν σημείο καμπής για την εμφάνιση ποικίλων έργων επιστημονικής φαντασίας όπου αποτυπώνονται όχι μόνο οι ουτοπίες αλλά και οι δυστοπίες του πιθανού μελλοντικού κόσμου. Πώς όμως οι ουτοπίες και οι δυστοπίες της επιστημονικής φαντασίας οδήγησαν στη δημιουργία δυστοπικών τόπων στον πραγματικό σύγχρονο κόσμο; Η συνεχής αναζήτηση της ουτοπίας πολλές φορές μπορεί να οδηγήσει στο αντίθετο αποτέλεσμα: στη δημιουργία μίας απόλυτης δυστοπίας.

Τα κεντρικά ερωτήματα στα οποία καλείται να απαντήσει η παρούσα διπλωματική εργασία είναι : 1. «Ποιο το Χωρικό Αποτύπωμα της δυστοπίας στην τέχνη αλλά και στον πραγματικό κόσμο;», και 2. «Πώς ο Χωρικός Σχεδιασμός συμβάλλει στην ανάδειξη και αντιμετώπιση των προβλημάτων που συνδέονται με τις δυστοπικές δομές;».

Για να μπορέσουν να απαντηθούν όσο το δυνατόν ορθά τα εξής ερωτήματα, η δομή της παρούσας διπλωματικής διαμορφώθηκε ως εξής :

Επιλέχθηκε η παρουσίαση δύο μελετών περίπτωσης : η πρώτη περίπτωση είναι τα Στρατόπεδα Συγκέντρωσης, διότι αποτελούν μια απτή πραγματοποίηση της δυστοπίας στον σύγχρονο κόσμο, η οποία ήταν αποτέλεσμα της επικράτησης του ολοκληρωτισμού, που απείλησε την δημοκρατία και την ειρήνη στην Ευρώπη και στον υπόλοιπο κόσμο. Απέναντι στην προοπτική εμφάνισης τέτοιων απειλών στο μέλλον, και με σκοπό την ολοκλήρωση και ισόρροπη ανάπτυξη σε όλη την ευρωπαϊκή επικράτεια, δημιουργήθηκε η Ευρωπαϊκή Ένωση (μια σύγχρονη ουτοπία για την ελεύθερη διακίνηση προσώπων, κεφαλαίου, αγαθών και ιδεών). Σήμερα, η ΕΕ καλείται να διασφαλίσει αυτές τις ελευθέρια κατά τη διάρκεια μιας πρωτόγνωρης προσφυγικής κρίσης. Στο πλαίσιο αυτό, δημιουργήθηκαν και λειτουργούν οι

προσφυγικές δομές , που αποτελούν το αντικείμενο της δεύτερης μελέτης περίπτωσης της παρούσας διπλωματικής.

Η παρούσα διπλωματική εργασία χωρίζεται σε δύο μέρη. Το πρώτο μέρος (Μέρος Α) πλαισιώνει το θεωρητικό υπόβαθρο, και αποτελείται από δύο κεφάλαια. Στο Κεφάλαιο 1, αναλύονται όλες οι απαραίτητες εισαγωγικές έννοιες περί ουτοπίας και δυστοπίας, για να μπορέσει ο αναγνώστης να καταλάβει καλύτερα το θεωρητικό υπόβαθρο στο οποίο βασίστηκε η εργασία, ενώ παράλληλα γίνεται η σύνδεση των εννοιών «ουτοπία» και «δυστοπία» με την έννοια του χωρικού σχεδιασμού. Τέλος, το πρώτο κεφάλαιο ολοκληρώνεται με την παρουσίαση της ίσως σημαντικότερης «ουτοπίας» που προσπάθησε ο άνθρωπος να δημιουργήσει: της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στο Κεφάλαιο 2 παρουσιάζονται οι βασικότεροι παράγοντες που οδηγούν στην εμφάνιση του φαινομένου της δυστοπίας στον πραγματικό σύγχρονο κόσμο, καθώς και πως μία ουτοπική ιδέα του ανθρώπου μπορεί να μετατραπεί σε μία δυστοπία μεγάλων διαστάσεων.

Στο δεύτερο μέρος (Μέρος Β) παρουσιάζονται δύο μελέτες περίπτωσης, οι οποίες αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα δυστοπικών τόπων του σύγχρονου κόσμου. Η πρώτη μελέτη περίπτωσης αναφέρεται στο σύμπλεγμα των στρατοπέδων συγκέντρωσης του Άουσβιτς της Ναζιστικής Γερμανίας, και αποτελεί ένα από τα πιο χαρακτηριστικά παραδείγματα της απόλυτης πραγματικής δυστοπίας στην ιστορία της ανθρωπότητας. Στο Κεφάλαιο 3, αναλύεται το σύμπλεγμα των στρατοπέδων του Άουσβιτς ως προς τον τρόπο σχεδιασμού και δημιουργίας τους, ενώ παράλληλα μελετώνται και οι κοινωνικο-χωρικές διαστάσεις των στρατοπέδων αυτών. Τέλος, η μελέτη περίπτωσης ολοκληρώνεται με την αναφορά στον ρόλο του χωρικού σχεδιασμού στην ενσωμάτωση των σημερινών δυστοπικών δομών του Άουσβιτς στην πόλη.

Στην δεύτερη μελέτη περίπτωσης (Κεφάλαιο 4) μελετώνται οι δομές φιλοξενίας και υποδοχής των προσφύγων της χώρας μας, και συγκεκριμένα της Λέσβου, ως «δυστοπικές δομές». Αρχικά, γίνεται μία αναφορά στην προσφυγική κρίση που βιώνει η Ελλάδα από το 2015 και πως αυτή οδήγησε στη δημιουργία των δομών φιλοξενίας. Το νησί της Λέσβου λειτούργησε ως ένας από τους μεγαλύτερους «αποδέκτες» προσφύγων κατά την έξαρση της προσφυγικής κρίσης, στο οποίο δημιουργήθηκαν δύο από τις σημαντικότερες δομές φιλοξενίας του ελλαδικού χώρου:

η δομή φιλοξενίας του Κάρα Τέπε και το κέντρο υποδοχής και ταυτοποίησης στην Μόρια. Ολοκληρώνοντας την μελέτη περίπτωσης των δομών φιλοξενίας και υποδοχής της Ελλάδας και συγκεκριμένα της Λέσβου, γίνεται μία αναφορά στον χωρικό σχεδιασμό, και στο πως με την ορθή χρήση του μπορούν να εξαλειφθούν τα δυστοπικά φαινόμενα που πλαισιώνουν το προσφυγικό ζήτημα.

Τέλος, η παρούσα εργασία ολοκληρώνεται με την παράθεση των γενικότερων συμπερασμάτων που προκύπτουν από την συγγραφή και ανάλυση του θέματος της παρούσας διπλωματικής, αλλά και των συμπερασμάτων που προκύπτουν από την ανάλυση των μελετών περίπτωσης.

Ως **στοιχείο πρωτοτυπίας** της παρούσας διπλωματικής, θα μπορούσε να θεωρηθεί η μελέτη και ανάλυση φαινομένων δυστοπίας και πως αυτά αποτυπώνονται τόσο στον πραγματικό αλλά και στον φανταστικό κόσμο, καθώς και ποιες μορφές λαμβάνει η δυστοπία στον χώρο.

Το Μεθοδολογικό Πλαίσιο της Διπλωματικής Εργασίας

Το Μέρος Α της παρούσας διπλωματικής εργασίας, όπως προαναφέρθηκε, πλαισιώνει το θεωρητικό υπόβαθρο του θέματος και αποτελείται από δύο κεφάλαια. Η συγγραφή του Μέρους Α (Κεφάλαιο 1 και Κεφάλαιο 2) βασίστηκε στην εκτενείς βιβλιογραφική έρευνα, με την οποία γίνεται αποσαφήνιση των όρων «ουτοπία» και «δυστοπία», ενώ παράλληλα μελετώνται οι πτυχές των δυο αυτών όρων, καθώς και η έκφρασή τους στη σύγχρονη φιλοσοφία, τέχνη, κλπ.

Στη συνέχεια, για την εκπόνηση των δύο μελετών εφαρμογής (Μέρος Β), αναζητήθηκαν στοιχεία μέσω επίσημων πηγών στο διαδίκτυο (όπως π.χ. η επίσημη ιστοσελίδα του Μουσείου AUSCHWITZ-BIRKENAU), ενώ συγκεκριμένα για την συγγραφή του Κεφαλαίου 3, υπήρξε και άμεση επικοινωνία (συνέντευξη) με το Ερευνητικό Κέντρο του Κρατικού Μουσείου AUSCHWITZ-BIRKENAU, και συγκεκριμένα, με τον Dr. Piotr Setkiewicz, επικεφαλής του Ερευνητικού Κέντρου του Κρατικού Μουσείου AUSCHWITZ-BIRKENAU. Το Κρατικό Μουσείο AUSCHWITZ-BIRKENAU παραχώρησε σημαντικά βιβλία και έρευνες, στις οποίες βασίστηκε το μεγαλύτερο μέρος του 3^{ου} Κεφαλαίου. Συνολικά, για τη συγγραφή του Μέρους Β, και συγκεκριμένα για το Κεφάλαιο 4, η επισκόπηση πρόσφατων

επιστημονικών εργασιών και εγγράφων πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ήταν μείζονος σημασίας.

Τέλος, η εξαγωγή των συμπερασμάτων προέκυψε από τη συνθετική ανάλυση όλων των ευρημάτων από τις προαναφερθείσες πηγές.

Μέρος Α : Θεωρητικές Προσεγγίσεις και Εισαγωγικές Έννοιες

Στο Μέρος Α της παρούσας διπλωματικής εργασίας με τίτλο : «Θεωρητικές Προσεγγίσεις και Εισαγωγικές Έννοιες», θα αναλυθούν ορισμένες έννοιες που πλαισιώνουν το φαινόμενο της ουτοπίας και της δυστοπίας, για να μπορέσει ο αναγνώστης να αντιληφθεί το θεωρητικό υπόβαθρο στο οποίο βασίζεται η εργασία. Το Μέρος Α αποτελείται από δύο κεφάλαια:

- Στο πρώτο κεφάλαιο με τίτλο «Ουτοπικές και Δυστοπικές Κοινωνίες», στο οποίο αναλύονται οι έννοιες της ουτοπίας και της δυστοπίας, γίνεται και μία σύντομη ιστορική αναδρομή στην προέλευση των εννοιών αυτών, καθώς και η ενσωμάτωσή τους τόσο στον πραγματικό όσο και στον φανταστικό κόσμο από τους επιστήμονες. Παράλληλα, μελετάται το φαινόμενο της ουτοπίας και της δυστοπίας από την σκοπιά του χωροτάκτη/πολεοδόμου, και γίνεται η σύνδεση μεταξύ πραγματικού και φανταστικού κόσμου και της χωρικής διάστασης των φαινομένων αυτών, καταλήγοντας την σημερινή σύγχρονη «ουτοπία», αυτή της Ευρώπης.
- Στο δεύτερο κεφάλαιο με τίτλο «Η Λογική της Κυριαρχίας», παρουσιάζεται η μετάβαση από την ουτοπία στην δυστοπία καθώς και από την «φανταστική δυστοπία» στην «πραγματική δυστοπία». Παράλληλα, αναλύονται χαρακτηριστικά παραδείγματα του φανταστικού και του πραγματικού κόσμου, καθώς και οι λόγοι που ωθούν μία «ουτοπία» να μετατραπεί σε μία «δυστοπία», όχι μόνο από κοινωνικό-οικονομικό-πολιτικής άποψης αλλά και από χωρικής άποψης.

Τέλος, σκοπός του παρόντος κεφαλαίου είναι η βαθιά κατανόηση της σύνδεσης που υπάρχει μεταξύ της ουτοπίας/δυστοπίας της επιστημονικής φαντασίας και της ουτοπίας/δυστοπίας του πραγματικού σύγχρονου κόσμου

1. Ουτοπικές και Δυστοπικές Κοινωνίες

Στο πρώτο κεφάλαιο της παρούσας διπλωματικής εργασίας αναλύονται οι έννοιες της ουτοπίας και της δυστοπίας, ενώ μελετάται και η προέλευσή τους. Στη συνέχεια περιγράφονται οι ιδέες που αναπτύχθηκαν από επιστήμονες ανά τους αιώνες, περί ιδανικής «ουτοπικής» πόλης, καθώς και η σύνδεση της ουτοπίας με τον χωρικό/πολεοδομικό σχεδιασμό του πραγματικού σύγχρονου κόσμου. Μετά την συσχέτιση φανταστικού και πραγματικού κόσμου, παρουσιάζονται ουτοπικές και δυστοπικές κοινωνίες του σύγχρονου κόσμου, με έμφαση στην περίπτωση της Ευρώπης. Η προσπάθεια της διατήρησης της «Ευρωπαϊκής ουτοπίας», σε συνδυασμό με την Προσφυγική κρίση και το μεταναστευτικό ρεύμα στην Ευρώπη, δημιούργησε μία δυστοπία, που μέχρι και σήμερα δεν γνωρίζει σύνορα.

1.1 Οι έννοιες της Ουτοπίας και της Δυστοπίας

Η «ουτοπία» αποτελεί έναν χώρο-τόπο μη πραγματικό, φανταστικό θα έλεγε κανείς, που είναι αδύνατο να υπάρξει σε πραγματικό χώρο και χρόνο, ενώ ταυτόχρονα ό,τι εκτυλίσσεται μέσα σε αυτόν τον χώρο-τόπο θεωρείται ιδανικό. Ετυμολογικά, η ελληνική λέξη «ουτοπία» προέρχεται από το συνθετικό «ου- » και τη λέξη « -τόπος», δηλαδή «κανένας τόπος» (Edward, 2003). Για πρώτη φορά η ουτοπία σαν λέξη θα χρησιμοποιηθεί τον 16^ο αιώνα από τον Thomas More (1516) ως τίτλος του βιβλίου του “Utopia” και θα αποτελέσει ένα από τα βασικότερα συγγράμματα μέχρι και σήμερα σχετικά με το αιώνιο φιλοσοφικό ζήτημα της ιδανικής πόλης και πολιτείας. Σημαντικό είναι να σημειωθεί πως οι περισσότερες ουτοπικές πόλεις προέβλεπαν τόσο τον τρόπο δόμησης (πόλη), όσο και τον τρόπο κυβέρνησης και αποφάσεων (πολιτεία).

Το έργο του Thomas More περιγράφει την ύπαρξη ενός νησιού εν ονόματι «Ουτοπία» και περιγράφεται ως ένα μέρος ιδανικό και αντίθετο με την κατάσταση που επικρατούσε τότε στην Ευρώπη του 1500. Η κοινωνία αυτή του νησιού, βασίζεται στην πλήρη εκμετάλλευση της γης, καθώς από αυτήν παρήγαγαν τα αγαθά πρώτης ανάγκης και στην ύπαρξη μιας γενικότερης ευημερίας και ευτυχίας. Επίσης, την κοινωνία αυτή διακατέχει η ύπαρξη ανεξιθρησκίας, η απουσία ιδιοκτησίας της γης, καθώς και η ύπαρξη κρατικής πρόνοιας και μέριμνας για όλους. Τέλος, η οικονομική

ανισότητα δε θα μπορούσε παρά να εκλείπει από μία τέτοια ιδανική κοινωνία (More, 1516).

Το διάσημο αυτό μυθιστόρημα ενσωματώνει και στοιχεία του Πλάτωνα, καθώς και του Αριστοφάνη σχετικά με την ιδανική κοινωνία (More, 1516). Σύμφωνα με τον Πλάτωνα, στην *Πολιτεία* του, ο φιλόσοφος φαντάζεται και δημιουργεί την Καλλίπολη του, μία ουτοπία όπου επικρατεί πολιτική αρμονία και υπάρχει δίκαιη συνύπαρξη μεταξύ των ανθρώπων (Πλάτων, εκδ. 2014). Στην ουτοπία του Πλάτωνα, υπάρχει μία κατάταξη των ανθρώπων σε τρεις τάξεις (άρχοντες – φύλακες – δημιουργούς), ενώ ταυτόχρονα οι τάξεις αυτές αποτυπώνουν την τριμερή διάκριση της ψυχής (λογιστικό – θυμοειδές – επιθυμητικό) και προσδιορίζονται από τις αντίστοιχες αρετές (σοφία – ανδρεία – σωφροσύνη). Το βασικότερο στοιχείο της ιδανικής αυτής κοινωνίας, είναι πως η δικαιοσύνη είναι αυτή που συγκρατεί την αρμονία του συνόλου έχοντας ως στόχο την εξασφάλιση της μέγιστης δυνατής ευτυχίας για όλους (Annas, 2006).

Αντίστοιχα, ο Αριστοφάνης μέσα από το έργο του *Όρνιθες* (411 π.Χ.) παρουσιάζει την ουτοπία του να είναι και δυστοπία ταυτοχρόνως. Η κατάσταση που βιώνει η Αθήνα την εποχή του Πελοποννησιακού Πολέμου, οδηγεί δύο άντρες, τον Πεισέτερο και τον Ευελπίδη, να αναζητήσουν ένα νέο μέρος για να δημιουργήσουν την δική του πόλη. Αναζητώντας το μέρος, συμβουλευονται τον τσαλαπετεινό -Τηρέα (ο οποίος κάποτε ήταν άνθρωπος και μάλιστα βασιλιάς) και του προτείνουν να ιδρύσουν μία πόλη μαζί, στα σύννεφα, μεταξύ δηλαδή του κόσμου των ανθρώπων και τον κόσμο των θεών. Ύστερα από μία σειρά διαπραγματεύσεων με τα πουλιά (καθώς ο τόπος που ήθελαν να ιδρύσουν οι δύο άντρες την ιδανική τους πόλη, ήταν των πουλιών), τα πουλιά τους δίνουν την συγκατάθεσή τους για τη χρήση του χώρου τους, με σκοπό την ανέγερση της νέας ιδανικής πόλης. Η ίδρυση της νέας πόλης κράτους (της ουτοπίας του Πεισέτερου και του Ευελπίδη), αποτελούσε το αντίθετο της Αθήνας την οποία εγκατέλειψαν. Δυστοπικός είναι ο κόσμος που ζούνε εκείνη την εποχή οι αρχαίοι Έλληνες λόγω του Πελοποννησιακού Πολέμου, βιώνοντας φόβο, τρόμο, απαισιοδοξία και αβεβαιότητα για το μέλλον τους. Ενώ ουτοπικός είναι ο κόσμος που αναζητούν οι δύο πρωταγωνιστές του έργου του (ΑΡΙΣΤΟΦΑΝΗΣ, εκδ. 1993).

Ενώ, λοιπόν, η «Ουτοπία» του Thomas More περιλαμβάνει αρκετά στοιχεία φιλοσόφων και ιδεών που προϋπήρχαν, ταυτόχρονα αποτέλεσε πηγή έμπνευσης όχι μόνο στον τομέα της λογοτεχνίας και της φιλοσοφίας, αλλά και στους τομείς των

τεχνών, της πολιτικής, της θρησκείας κλπ. Η φιλοσοφία της ουτοπικής κοινωνίας απασχόλησε πολλούς επιστήμονες και φιλοσόφους με την πάροδο του χρόνου όπως τον Karl Marx (Karl, Friedrich, εκδ.1978) (Karl and Friedrich, 1978), τον Friedrich Engels (Engels, εκδ.1975), τον Charles Fourier (The Editors of Encyclopaedia Britannica, 2020), τον Le Corbusier (Rabaça, 2016) και πολλούς ακόμη. Κινήματα με πολιτικό, κοινωνικό και ιστορικό χαρακτήρα (Γαλλική Επανάσταση, Κομμουνισμός, Σοσιαλισμός κλπ.) εμπεριέχουν μέχρι και σήμερα χαρακτηριστικά της έννοιας της ουτοπίας.

Έναυσμα της Γαλλικής Επανάστασης, πάνω στην οποία βασίστηκαν πολλοί επιστήμονες και διανοούμενοι και εισέπραξαν έμπνευση για τη δημιουργία ιστορικών έργων, κινήματων κλπ., ήταν η ανάγκη για αλλαγή. Αλλαγή στον τρόπο ζωής, της πόλης, του σχεδιασμού, της κοινωνίας, των αξιών και των ηθικών (Frey, 2004). Ο «ιδανικός κόσμος» που ονειρευόταν η κοινωνία πριν και κατά τη διάρκεια της Γαλλικής Επανάστασης *απαρτιζόταν* από μία δημοκρατική διακυβέρνηση των κρατών, καθώς και την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση (όσο αυτό ήταν εφικτό) της οικονομικής κρίσης εκείνης την περιόδου, καθώς και την ενίσχυση της αστικής τάξης. Με το παραπάνω, λοιπόν, όραμα η Γαλλική Επανάσταση ύστερα από μία σειρά πολέμων και βίαιων πολιτικών και κοινωνικών αναταραχών, κατάφερε όχι μόνο να ανατρέψει την μοναρχία και να καθιερώσει την δημοκρατία, αλλά επέφερε ταυτόχρονα ριζική κοινωνική αλλαγή με βάση τον φιλελευθερισμό και άλλες αρχές του Διαφωτισμού (James, L., 2001).

Ο Charles Fourier (1773-1837) εκτός από φιλόσοφος ήταν και διανοητής και σοσιαλιστής. Ήταν υποστηρικτής της αντίληψης περί ουτοπικού σοσιαλισμού που ξεκίνησε από τις απαρχές της Γαλλικής Επανάστασης. Αναφέρθηκε στον άνθρωπο και στα ένστικτά του, τα οποία μπορούν να τον οδηγήσουν σε κοινωνική αρμονία εάν διοχετευτούν σωστά. Επίσης, πρότεινε τη δημιουργία ενός μικρού κοινοβίου το «Φαλανστήριο» όπου θα ζουν όλοι και οι εργασίες θα κατανέμονται σύμφωνα με τις φυσικές τάσεις του κάθε μέλους (Luebering, 2020). Κατά καιρούς υπήρξαν και άλλοι ουτοπικοί οραματιστές όπως ο Robert Owen και ο Henri de Saint Simon, όπου ο καθένας ανέπτυξε ξεχωριστά τις δικές του θεωρίες περί ουτοπικού σοσιαλισμού την προμαρξιστική περίοδο. Ο Owen δοκίμασε την δημιουργία πειραματικών κολεκτίβων και συγκεκριμένα το new Harmony experiment στην Indiana, το οποίο σχολιάστηκε από τον Engels ως «υποδειγματικό κομμουνιστικό πείραμα». Σύμφωνα με τις απόψεις

του Owen, η τέλεια μελλοντική κοινωνία πρέπει να είναι οργανωμένη με συνειδητό και απόλυτα ορθολογικό-επιστημονικό τρόπο, να στηρίζεται στην κοινή ιδιοκτησία – όμως όχι όλης της κοινωνίας, αλλά αυτών που συμμετέχουν σε έναν παραγωγικό συνεταιρισμό. Ταυτοχρόνως, θα πρέπει να γεφυρώνει το χάσμα πόλης-χωριού, βιομηχανίας-αγροτικής οικονομίας, χειρωνακτικής-διανοητικής εργασίας, να χρησιμοποιεί εξελιγμένες μηχανές και τις δυνάμεις της επιστήμης, ώστε να παράγεται η μεγαλύτερη ποσότητα προϊόντων στην καλύτερη δυνατή ποιότητα και με την ελάχιστη δαπάνη εργασίας, να αναπτύσσει ολόπλευρα την προσωπικότητα και να εξασφαλίζει ίσα δικαιώματα σε όλους. Τέλος, πρέπει να οργανώνεται ως ελεύθερη ομοσπονδία αυτό-διευθυνόμενων κοινοτήτων.

Ωστόσο, οι K. Marx και F. Engels παρουσιάζονται συχνά να έχουν μία «εχθρική» άποψη για τον ουτοπικό σοσιαλισμό αναγνωρίζοντας βέβαια, ότι η περίοδος που άνθισε ήταν απαραίτητη για την μετέπειτα εξέλιξη των μαρξιστικών θεωριών. Επίσης, αναφέρουν για τον ουτοπικό σοσιαλισμό πως *«στις ανώριμες καταστάσεις αντιστοιχούν ανώριμες θεωρίες»*.

Στο έργο του «Socialism: Utopian and Scientific» ο Engels εξηγεί τις διαφορές μεταξύ του ουτοπικού σοσιαλισμού και του επιστημονικού σοσιαλισμού, τις οποίες ο μαρξισμός θεωρεί ότι ενσαρκώνει (Karl and Friedrich, 1978). Ενώ, λοιπόν, ο ουτοπικός σοσιαλισμός επεξηγείται ως ιδεαλιστικός, ο επιστημονικός σοσιαλισμός θεωρείται ότι πηγάζει από την πραγματικότητα. Επικεντρώνεται στην υλιστική αντίληψη της ιστορίας και καταλήγει στο συμπέρασμα ότι ο κομμουνισμός ακολουθεί φυσικά τον καπιταλισμό (Engels, 1975).

Στην ανάγκη του ανθρώπου για τη δημιουργία της «ιδανικής κοινωνίας» συχνά το αποτέλεσμα μπορεί να είναι και το άκρως αντίθετο από το επιθυμητό. Όπως στην περίπτωση της Γαλλικής Επανάστασης, όπου μετά από μία σειρά βίαιων καταστάσεων πολέμου και αναταραχών, ενώ οι άνθρωποι κατάφεραν να εξαλείψουν την μοναρχία και να δημιουργήσουν συνθήκες κατάλληλες για τη δημιουργία του κράτους για το οποίο μάχονταν, το «ιδανικό» αυτό κράτος μετατράπηκε σε ένα κράτος «δικτατορίας» του Ναπολέοντα Α' Βοναπάρτη, αφού ο ίδιος κυβερνούσε σαν μονάρχης (Roswell and George, 1950). Ωστόσο, ακόμη και ο τρόπος αυτός της κυριαρχίας του Ναπολέοντα Α' Βοναπάρτη πρόδιδε την επιθυμία του ίδιου για τη

δημιουργία του δικού του «ιδανικού κράτους» και την ανάδειξη της Γαλλίας σε πρώτη δύναμη.

Αναφορικά με την έννοια της «**δυστοπίας**» ετυμολογικά η ελληνική αυτή λέξη σχηματίζεται από την σύνθεση των λέξεων «δυσ-» και «-τόπος», και ερμηνεύεται ως ο «κακός τόπος», ένας τόπος στον οποίον επικρατούν απάνθρωπες κοινωνικές συνθήκες, υπάρχει έλλειψη ηθικών και πολιτικών αξιών, ενώ οι άνθρωποι αυτού του τόπου δεν διαθέτουν κανενός είδους ατομική ελευθερία, αφού η κοινωνική συμπεριφορά ελέγχεται από την κυβέρνηση (Edward, 2003). Πρόκειται για το αντίθετο της ουτοπίας, όπου κυρίαρχη δύναμη αποτελούν τα ολοκληρωτικά καθεστώτα και συνήθως κοινωνίες δυστοπικού χαρακτήρα εμφανίζονται σε καλλιτεχνικά έργα, αλλά και σε λογοτεχνικά έργα που αναφέρονται στο μέλλον (Merriam-Webster, 1828).

Η μεγάλη επιρροή που άσκησε ο Thomas More με το έργο του “Utopia” αποτέλεσε έμπνευση για πολλούς συγγραφείς του 20^{ου} αιώνα όπως τον H.G. Wells και τον W. Morris. Ο Wells, μάλιστα, αποκαλούσε τον εαυτό του «ουτοπιογράφο», καθώς πίστευε πως οι επιστημονικές και τεχνολογικές εξελίξεις θα ήταν αυτές που θα εξάλειφαν τους πολέμους και την φτώχεια, όπως ακριβώς το περιέγραφε και στο μυθιστόρημά του με τίτλο «Men Like Gods (1923)» (Fitch, 1995). Στο έργο του, αφηγείται την ιστορία ενός μέλος του Σοσιαλιστικού Κόμματος, που αποκοιμείται και ξυπνά στο μέλλον, σε μία κοινωνία βασισμένη στην κοινή ιδιοκτησία και τις ιδεαλιστικές ελευθεριακές σοσιαλιστικές αρχές, όπως η έλλειψη μεγάλων πόλεων (Hammond, 2004). Απουσιάζουν οι κυβερνητικές αρχές, το νομισματικό σύστημα καθώς και ο διαχωρισμός των ανθρώπων σε τάξεις. Κατά αυτόν τον τρόπο, ο Wells υπερασπίζεται αυτό που πίστευε ότι είναι ο μόνος τρόπος να ζει χωρίς διαχωρισμούς μεταξύ τέχνης, ζωής και εργασίας, αλλά επίσης επικρίνει τον κρατικό σοσιαλισμό που θεωρεί αντίθετο με τις πεποιθήσεις των ελευθεριακών σοσιαλιστών (Marcus, 2017).

Με τη σταδιακή μετάβαση των κοινωνιών και των ανθρώπων στον 20^ο αιώνα, ολοένα και λιγότεροι συγγραφείς της εποχής ήταν πεπεισμένοι για την ιδέα γύρω από τις ουτοπικές κοινωνίες και την αρμονική συμβίωση μέσα σε αυτές. Ένας από αυτούς, ο Aldous Huxley, με το έργο του «Brave New World (1932)», επέκρινε τις ουτοπικές αξίες της επιστήμης και τα κυρίαρχα πολιτικά ιδανικά μυθιστοριογράφων όπως του

Wells και του Morris. Το μυθιστόρημά του αναφέρεται σε μία μελλοντική κοινωνία, στην οποία επικρατεί η θεωρία πως η επιστημονική πρόοδος θα βελτιώσει κάθε πτυχή της ζωής (Huxley, 1932). Σύμφωνα με το όραμα του Huxley η δημιουργία νέας ζωής, δηλαδή των παιδιών, πραγματοποιείται τεχνητά σε δοκιμαστικούς σωλήνες, ενώ οι άνθρωποι ταυτόχρονα δέχονται και είναι ικανοποιημένοι με ό,τι τους παρέχει η πολιτεία που έχει κυρίαρχο ρόλο. Το σύστημα των τάξεων σε αυτόν τον μελλοντικό κόσμο βασίζεται στη νοημοσύνη: το «Alphas» που αναλαμβάνει δουλειές που απαιτούν νοητική προσπάθεια, το «Deltas» που αναλαμβάνει περισσότερα χειρωνακτικά καθήκοντα.

Στο μυθιστόρημά αυτό, υπάρχει ο ήρωας Τζον, ένας άνθρωπος που γεννήθηκε με φυσικό τρόπο και μεγάλωσε ανάμεσα σε φυλετικούς λαούς (ή «άγριοι» όπως επισημαίνονται) έξω από την κυρίαρχη κοινωνία. Για αυτόν, η ουτοπική αυτή κοινωνία μοιάζει με ένα κλουβί που τον παγιδεύει (Editors, 2005c). Εμφανώς επηρεασμένος από τις επιστημονικές ανακαλύψεις της εποχής του, αλλά και από τις κοινωνικές ανακατατάξεις στην Αγγλία και την (τότε) Σοβιετική Ένωση, ο Huxley με το σκηνικό και τους χαρακτήρες που χρησιμοποίησε στο επιστημονικής φαντασίας του έργο, προσπαθεί να εκφράσει ευρείες αισθήσεις ανησυχίας, ιδιαίτερα τον φόβο της απώλειας της ατομικής του ταυτότητας στον γρήγορο κόσμο του μέλλοντος (Huxley, 1932).

Κατά την περίοδο του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, οι συγγραφείς ολοένα και απομακρύνονταν από την ιδέα να απεικονίσουν ουτοπικές κοινωνίες βασισμένες σε επιστημονικές εξελίξεις. Με την πολιτική και κοινωνική κατάσταση που επικρατούσε, η έννοια της δυστοπίας, εμπνευσμένη από την ταραχώδη ευρωπαϊκή πολιτική στα τέλη της δεκαετίας του 1930 και στις αρχές της δεκαετίας του 1940, άρχισε να ανθίζει. Μυθιστορήματα, όπως το «Animal Farm (1945)» και το «Nineteen Eighty-Four (1949)» του George Orwell, (όπου μελλοντικές κοινωνίες διευθύνονται από ολοκληρωτικές κυβερνήσεις) άρχισαν να αντανακλούν τις ανησυχίες για την συνεχώς αυξανόμενη δύναμη του φασισμού και του κομμουνισμού (Orwell, 1949).

Στο μυθιστόρημα «Animal Farm», ο Orwell με έναν σατυρικό τρόπο αναφέρεται στα δικτατορικά καθεστώτα, εκφράζοντας απόψεις και ανησυχίες που είναι διαχρονικές. Σε ένα αγρόκτημα, επαναστατούν ζώα τα οποία είναι αποφασισμένα να απελευθερωθούν από τον αφέντη τους, τον άνθρωπο. Ο αγώνας τους επιτυγχάνεται,

ωστόσο με την σύγκυση που ακολουθεί μετά, τον ρόλο των αρχηγών αναλαμβάνουν τα πνευματικά ανώτερα γουρούνια (Orwell, 1945). Ωστόσο, ο χαρακτήρας των γουρουνιών δεν συμβαδίζει με την ευφυΐα τους, με αποτέλεσμα η «δικτατορική» διαχείριση των πραγμάτων να καθίσταται αναπόφευκτη. Η ιστορία ξετυλίγεται μέσα από την οπτική γωνία των ζώων της φάρμας και τα κεντρικά θέματα που τίγονται είναι η διαφθορά των σοσιαλιστικών ιδανικών στη Σοβιετική Ένωση, η κοινωνική τάση προς ταξική διαστρωμάτωση, ο κίνδυνος μιας αφελής εργατικής τάξης, καθώς και η κατάχρηση της γλώσσας ως καθοριστικός παράγοντας για την κατάχρηση της εξουσίας (Editors, 2005b).

Ωστόσο, μία από τις πιο γνωστές δυστοπίες του 20^{ου} αιώνα, πέρα από το «Animal Farm» αποτελεί και το μυθιστόρημα του Orwell το «Nineteen Eighty-Four». Ο συγγραφέας αναφέρεται σε ένα μέλλον όπου ο κόσμος έχει χωριστεί σε τρία υπερκράτη, την Ωκεανία, την Ευρασία και την Ανατολική, όλα εμπλεγμένα σε έναν διαρκή πόλεμο. Στον κόσμο του Orwell, οι κυβερνήσεις χρησιμοποιούν μια χειραγωγική μορφή γλώσσας που ονομάζεται «Newspeak», η οποία αναφέρει ότι «ο πόλεμος είναι ειρήνη» και είναι σε θέση να πείσει οποιονδήποτε για το οτιδήποτε (Orwell, 1949). Η Βρετανία έχει οριστεί ως «Airstrip One» και παρακολουθεί τους πολίτες της για τον ηγέτη της ονόματι Big Brother. Και σε αυτό το μυθιστόρημα, υπάρχει ένας πρωταγωνιστής, ο Ουίνστον Σμιθ, ο οποίος είναι ο τελευταίος άνθρωπος που διακατέχει την οποιαδήποτε έννοια ελευθερίας και προβαίνει σε μάταιες προσπάθειες να επαναστατήσει εναντίον του Big Brother, μόνο για να συλληφθεί και να «αποκατασταθεί» από το κράτος (Editors, 2005a).

Οι φανταστικοί αυτοί «κακοί τόποι» που ξετυλίγονταν στα σημαντικότερα λογοτεχνικά έργα του 20^{ου} αιώνα υπήρξαν αντικείμενο φιλοσοφικής ανάλυσης και άσκησαν σε μεγάλο βαθμό επιρροή στις τέχνες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι ταινίες επιστημονικής φαντασίας, στις οποίες παρουσιάζονται πραγματικές ή φανταστικές πόλεις του μέλλοντος που έχουν μετατραπεί σε δυστοπίες. Μία από τις κλασικότερες ταινίες επιστημονικής φαντασίας με αναφορά στην μελλοντική δυστοπία είναι η ταινία «Metropolis» του σκηνοθέτη Fritz Lang, που προβλήθηκε το 1927 και παρουσιάζει μια φουτουριστική μελλοντική πόλη του 2026 επηρεασμένη από την πόλη της Νέας Υόρκης. Επίσης, η ταινία «Blade Runner» του σκηνοθέτη Ridley Scott που προβλήθηκε το 1982, αναπαριστά την πόλη του Λος Άντζελες το 2019, ως ένα δυστοπικό αστικό περιβάλλον, όπου κυριαρχεί ο αστικός

κοινωνικός διαχωρισμός μεταξύ των κατοικιών που κατοικούν οι ευκατάστατοι και των ανθρώπων χαμηλών κοινωνικών τάξεων.

Εκτός από τα παραπάνω έργα του Fritz Lang και του Ridley Scott, που αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα μελλοντικών δυστοπιών, υπάρχουν πολλά ακόμη παραδείγματα περί ουτοπιών και δυστοπιών, που μπορούν να αντληθούν από την σύγχρονη τέχνη. Συγγραφείς όπως ο Ιούλιος Βέρν με το έργο του «Το Παρίσι στον 20^ο αιώνα», ο Ρέυ Μπράντμπερ με το έργο του «Φαρενάτι 451», ο Φίλιπ Κ. Ντικ με το έργο του «Το Ηλεκτρικό Πρόβατο», ο Ισαάκ Ασίμοφ με το έργο του «Σπηλιές από ατσάλι», ο Φράνκ Χέρμπερτ με το έργο του «Dune», και πολλοί ακόμη συγγραφείς, έχουν καταφέρει μέσα από τα έργα τους να αποτυπώσουν κόσμους φανταστικούς και δυστοπικούς, αντλούμενοι έμπνευση από την πραγματικότητα και τις συγκυρίες της εποχής τους.

1.2 Ουτοπία, Δυστοπία και Χωρικός Σχεδιασμός

Τόσο οι ουτοπικές κοινωνίες όσο και οι δυστοπικές, είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με την τεχνολογική εξέλιξη, από την μορφή των πόλεων, καθώς και από τα πολιτικό-κοινωνικά χαρακτηριστικά των κοινωνιών. Η συμφύρση των πόλεων και η άναρχη δόμηση αποτέλεσαν έναυσμα για την ανάγκη για δημιουργία νέων κατοικιών και την αναδιοργάνωση των πόλεων, γεγονός που οδήγησε στην έντονη ανάπτυξη των ουτοπικών ιδεών του 19ου και 20ου αιώνα. Εφόσον οι «ουτοπίες» αποτελούν τόπους που ουσιαστικά δεν μπορούν να υπάρξουν, με την λογική αυτή οι δυστοπίες αποτελούν πιθανά μελλοντικά σενάρια, από τα οποία ο άνθρωπος και η κοινωνία μπορεί να αντλήσει ιδέες για την αποφυγή δημιουργίας ακραίων δυστοπικών καταστάσεων. Η μελλοντική αυτή «πρόβλεψη» για τις πόλεις και τις κοινωνίες, μπορεί να συμβάλλει σημαντικά στον τομέα του αστικού και πολεοδομικού σχεδιασμού.

Στη σημερινή εποχή, υπάρχει ολοένα και περισσότερη υποβάθμιση και ρύπανση του φυσικού περιβάλλοντος από ανθρωπογενείς δραστηριότητες, ο άνθρωπος αδυνατεί να αισθανθεί ασφάλεια στις πόλεις που έχει δημιουργήσει λόγω ποικίλων παραγόντων, έχει χάσει πλέον την ατομικότητά του, ενώ η αποξένωση αυξάνεται όσο αυξάνονται και τα μεγέθη των πόλεων. Παράλληλα, τα κελύφη μειώνουν την επαφή του

ανθρώπου με τον δημόσιο χώρο, ενώ η πόλη γενικότερα σαν «οργανισμός» δεν ευνοεί την ανάπτυξη πρασίνου και των κοινωνικών επαφών (James, M.A., 1989).

Καθώς, λοιπόν, η πολυπλοκότητα και η δυναμικότητα των πόλεων και των κοινωνιών μεταβάλλεται με γοργούς ρυθμούς, και η τεχνολογία εξελίσσεται ολοένα και περισσότερο, είναι αδύνατον να προβλεφθεί το πώς θα είναι διαμορφωμένες οι πόλεις στο μέλλον. Παρόλα αυτά, ο ρόλος του χωρικού σχεδιασμού μπορεί να αποτελέσει έναν από τους βασικότερους παράγοντες όχι μόνο στην πιθανή πρόληψη της δημιουργία δυστοπικών κοινωνιών αλλά και στην διαμόρφωση της μελλοντικής επιθυμητής κατάστασης των πόλεων και των κοινωνιών.

1.2.1 Βασικές Ουτοπικές Θεωρίες και Σχεδιασμός

Ανέκαθεν, ο χωρικός και πολεοδομικός σχεδιασμός καθοδηγούνταν από το όραμα για την «ιδανική ζωή» και την «ιδανική πόλη». Όπως αναφέρθηκε στην προηγούμενη ενότητα, μέσα από τις θεωρίες και τις σκέψεις πολλών θεωρητικών και επιστημόνων, είναι εφικτό να οραματιστεί κανείς την εξέλιξη των πόλεων και την πιθανή μελλοντική τους διαμόρφωση (συνήθως τείνουν προς την δυστοπία). Οι ουτοπίες που έχουν διατυπωθεί στο παρελθόν επηρέασαν σε σημαντικό βαθμό την εξέλιξη των πόλεων των περιόδων που ακολούθησαν, ενώ και οι δυστοπικές απόψεις συνέβαλαν και αυτές στον τρόπο σκέψης των σχεδιαστών-πολεοδόμων για το μέλλον (James, 1989). Ωστόσο, η προσπάθεια δημιουργίας των ιδανικών συνθηκών για τις μελλοντικές πόλεις δεν περιορίζονται μόνο στο πεδίο του σχεδιασμού, αλλά εξαρτώνται και από πολλά θέματα μείζονος σημασίας όπως κοινωνικά και πολιτικά, καθώς και η ποιότητα ζωής των ανθρώπων (Doxiadis, 1966).

Κατά τον Δοξιάδη (Doxiadis, 1966), όταν μια πόλη χαρακτηριζόταν ως «ουτοπία», αυτός ο χαρακτηρισμός δεν γινόταν εύκολα αντιληπτός και με τον ίδιο τρόπο από όλους. Ουσιαστικά, αναφέρει ότι για πολλούς ο χαρακτηρισμός αυτός σήμαινε ότι η «ουτοπία» αυτή ήταν ένας χαρούμενος τόπος με την «ιδανική τελειότητα», δηλαδή η ύπαρξη ενός γήινου παραδείσου, ενώ για άλλους αποτελούσε έναν τόπο αδύνατο να υπάρξει στην πραγματικότητα, αποτελώντας μόνο μία θεωρητική και αφηρημένη έννοια.

Έως και τον 20^ο αιώνα τα γενικότερα σενάρια εξέλιξης της μελλοντικής πόλης όπως

και ο πολεοδομικός σχεδιασμός επηρεάστηκαν σε μεγάλο βαθμό από την ουτοπική θεωρία. Σύμφωνα με τον Δοξιάδη (Doxiadis, 1966), κατά το σχεδιασμό μιας πόλης θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη τα παρακάτω πέντε στοιχεία: η φύση, ο άνθρωπος, η κοινωνία, τα κτίρια και τα δίκτυα. Ωστόσο, όπως προκύπτει από το προηγούμενο υποκεφάλαιο, οι θεωρίες που διατυπώθηκαν γύρω από την έννοια της ουτοπικής πόλης, προσέδωσαν κατεξοχήν την βαρύτητά τους στην μεταρρύθμιση της κοινωνικής δομής, στα πολιτικά και κοινωνικά ζητήματα της εποχής, στη θρησκεία καθώς και τον τρόπο διοίκησης των πόλεων.

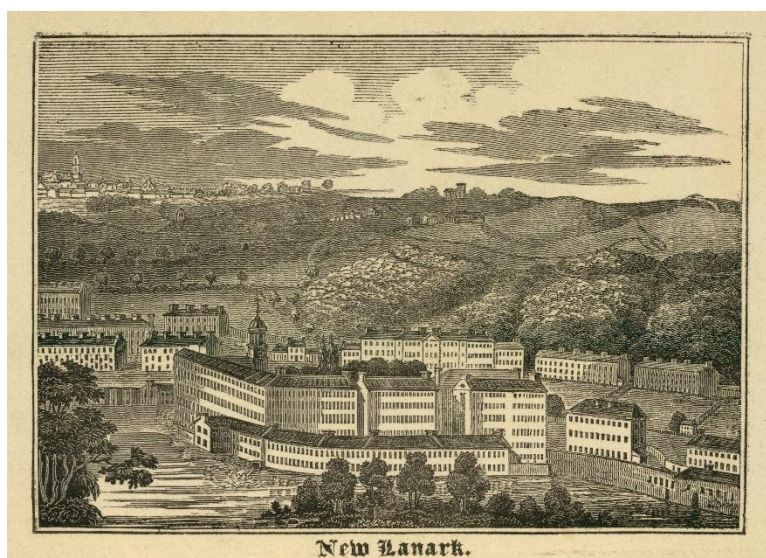
Γενικότερα, οι ουτοπικές θεωρίες για την πόλη φέρουν διαφορές αναφορικά με τους σκοπούς που επιδιώκει ο οραματιστής αλλά και σύμφωνα με τις αντιλήψεις του. Οι θεωρίες που αναπτύχθηκαν τον 15^ο και 16^ο αιώνα χωρίζονταν σε δύο διαφορετικές παραδόσεις: στην «Λογοτεχνική Παράδοση» (Literary Tradition) και στην «Ουτοπική Παράδοση» (Utopian Tradition). Στην «Λογοτεχνική Παράδοση» γίνεται λόγος για την ιδανική πόλη, επικρίνοντας ωστόσο την κοινωνική δομή της ήδη υπάρχουσας. Ενώ, στην «Ουτοπική Παράδοση» παρουσιάζονται τα μοντέλα των μελλοντικών-ιδανικών πόλεων, χωρίς ωστόσο να γίνεται αναφορά, με ποιον τρόπο θα επιτευχθούν αυτά (Mayerson, 2014).

Στις μετέπειτα ουτοπικές θεωρίες που αναπτύχθηκαν, υπήρξε ο διαχωρισμός σε «Λεκτικές Κοινωνικές» (Verbal) και στις «Οπτικές-Φυσικές» (Visual). Ωστόσο, δεν άργησαν να φανούν οι αδυναμίες των δύο αυτών Θεωρητικών «Σχολών», αφού οι «Λεκτικές Κοινωνικές» δεν ενσωμάτωναν τα στοιχεία του φυσικού περιβάλλοντος στη διαδικασία σχεδιασμού της πόλης, ενώ οι «Οπτικές-Φυσικές» αγνοούσαν την πολιτική, οικονομική και κοινωνική κατάσταση των πόλεων που οραματίζονταν. Επιπρόσθετα, οι οραματιστές των «Λεκτικών-Κοινωνικών Ουτοπιών» πίστευαν πως εάν μεταβάλλουν τους υπάρχοντες θεσμούς και θέσουν κριτήρια μπορούν ουσιαστικά να «ρυθμίσουν» την ευτυχία και ευημερία των κατοίκων. Παράλληλα, οι οραματιστές των «Οπτικών-Φυσικών Ουτοπιών» υπερασπίζονταν την άποψη ότι η ευτυχία, η υγεία και η ειρήνη μεταξύ των ανθρώπων μπορεί να επιτευχθεί με την κατάλληλη διευθέτηση του φυσικού περιβάλλοντος (James, 1989).

Η πλειοψηφία των ουτοπικών θεωριών που έχουν διατυπωθεί ανά τους αιώνες συνεχίζουν να αποτελούν μέχρι και σήμερα σημαντικά «εργαλεία» του χωρικού/πολεοδομικού σχεδιασμού. Ο 19^{ος} αιώνας, αποτέλεσε μια εποχή ιδιαίτερα

σημαντική για τους εκπροσώπους του πολεοδομικού σχεδιασμού. Σημαντικοί εκπρόσωποι της Σχολής αυτής εκτός από τον Henri de Saint-Simon και τον Charles Fourier, ήταν και ο Robert Owen. Όπως αναφέρεται παραπάνω, ο Robert Owen, θεωρεί πως η επίτευξη της «ουτοπίας» είναι δυνατή, εάν αναδιαμορφωθεί το περιβάλλον, που κατά συνέπεια θα βελτιώσει και το σύνολο των ατόμων σε μία κοινωνία. Το 1800 ο Owen, αποφάσισε να δημιουργήσει μία ουτοπική κοινωνία στο New Lanark της Σκωτίας.

Εικόνα 1 : Η απεικόνιση του New Lanark, ενός χωριού μύλων βαμβακιού

Πηγή : <https://www.bl.uk/collection-items/illustration-of-new-lanark-a-cotton-mill-village>

Εκεί, ο Owen μεταρρύθμισε τη βιομηχανία των κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων και παρείχε στους εργαζομένους του καλύτερες συνθήκες διαβίωσης, 10 ώρες την ημέρα, δωρεάν σχολείο για τα παιδιά τους και άλλα κίνητρα που αποσκοπούσαν στην ενθάρρυνση της καλής εργασίας (Dowd, 2020). Εν τέλει, ο Owen μείωσε τις ώρες εργασίας από 10 σε 8 ώρες την ημέρα, ενώ ταυτόχρονα παραχώρησε το δικαίωμα στους εργάτες εκτός από 8 ώρες εργασίας, και 8 ώρες αναψυχής και 8 ώρες ύπνου. Κατά αυτόν τον τρόπο όχι μόνο το εργοστάσιο αλλά και ο ίδιος ο Owen είχαν κέρδος, ενώ ταυτόχρονα το New Lanark απέκτησε φήμη σε όλη την Ευρώπη ως μοντέλο βιομηχανικής αποδοτικότητας. Μετά από αυτήν την επιτυχία, ο Owen επιχείρησε να διευρύνει τους ουτοπικούς του στόχους και στόχευσε πέρα από την βιομηχανία. Πρότεινε το 1816 ένα μοντέλο για την δημιουργία μίας κοινωνίας με 2.500 κατοίκους, όπου η ιδιοκτησία και γενικότερα η ζωή θα ήταν κοινά. Στόχευε και ήλπιζε να δημιουργήσει μία κοινωνία, η οποία δε θα αλλοιωνόταν από τον ανταγωνισμό για κέρδος και το ατομικό πλεονέκτημα (Rogers, 2018).

Εικόνα 2 : Πρόχειρο μιας Phalanstère, αναπαραγωγή από τον August Bebelς βασιζόμενο στη θεωρία του Charles Fourier, 1907.

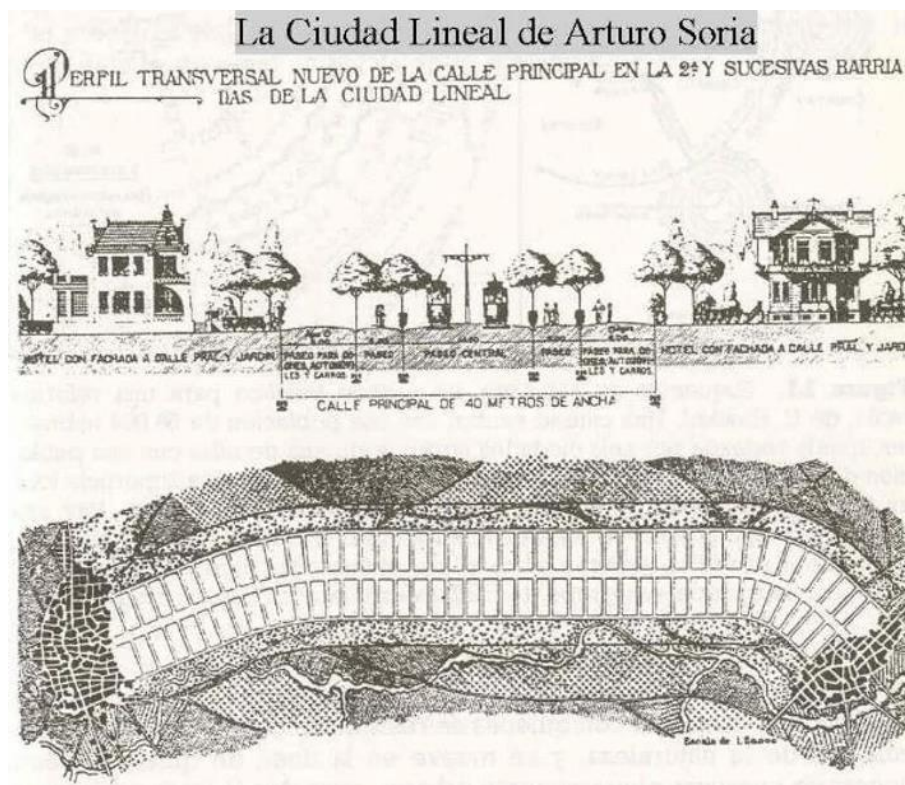
Πηγή : https://www.researchgate.net/figure/Draft-of-a-Phalanstere-Reproduction-by-August-Bebels-work-on-live-and-theory-of-Charles_fig6_257363397

Ένας ακόμη από τους σημαντικότερους εκπροσώπους του 19^{ου} αιώνα, ο Charles Fourier, όπως αναφέρθηκε και στο προηγούμενο υποκεφάλαιο, υποστήριξε πως η δημιουργία μίας ουτοπικής κοινωνίας θα ήταν εφικτή μόνο μέσω της αρμονίας του ανθρώπου με όλους τους τομείς της κοινωνικής του ζωής. Η ουτοπία στην οποία στόχευε, αποτελούνταν από κοινότητες που ονόμασε «Φαλαναστέρια» (από την γαλλική λέξη “Phalanstere” ή αλλιώς κολεκτίβα). Οι κοινότητες αυτές θα αναπτύσσονταν σε έκταση τουλάχιστον 25 τ.χλμ. και δεν θα έπρεπε να ξεπερνούν τους 1500-1600 κατοίκους. Η κάθε κοινότητα θα ήταν αυτοδύναμη, η χωροθέτηση της θα γινόταν με στόχο την κατάλληλη ανάπτυξη πολλαπλών λειτουργιών και κυρίως σε εύφορο έδαφος, για να αναπτυχθεί ο γεωργικός τομέας (Luebering, 2020). Σύμφωνα, μάλιστα, με τον Mumford (1922) η ουτοπία του Fourier χαρακτηρίζεται απόλυτα από την κοινωνική ποικιλομορφία.

Ένας ακόμη υποστηρικτής που ενστερνιζόταν τις θεωρίες του Fourier ήταν ο Victor Considerant, ο οποίος προσπάθησε να δημιουργήσει μία ουτοπική αποικία, σύμφωνα με το μοντέλο του Fourier. Ο Considerant επέλεξε να ιδρύσει την αποικία αυτήν στο Dallas του Texas, και την ονόμασε “La Reunion”. Στη συνέχεια, για να γνωστοποιήσει την απόπειρά του αυτήν, δημοσιοποίησε ένα κείμενο με τίτλο “Au Texas” (Στο Τέξας), με το οποίο πρακτικά παρακινούσε τους καταπιεσμένους ευρωπαίους πολίτες να μεταναστεύσουν και να εγκατασταθούν εκεί. Η αποικία αυτή δημιουργήθηκε το 1855 με περίπου 400 κατοίκους κατά κύριο λόγο Γάλλους, Ελβετούς και Γερμανούς. Ωστόσο, η περαιτέρω υλοποίηση της θεωρίας του Fourier απέτυχε, λόγω οικονομικών προβλημάτων και διαμαχών μεταξύ των διαφορετικών

τάξεων της αποικίας (Davidson, 2016).

Εικόνα 3 : (Επάνω) Σχέδιο διατομής στον βασικό άξονα της Γραμμικής Πόλης. (Κάτω) Σχηματική απεικόνιση της Γραμμικής Πόλης να να συνδέει δύο παλιές πόλεις.

Πηγή : <https://historiadlarte.wixsite.com/arte/17-modernismo-imagn>

Στους οραματιστές των ουτοπικών θεωριών περί ιδανικής πόλης περιλαμβάνεται και ο Arturo Soria y Mata. Η Γραμμική Πόλη (Ciudad Lineal, 1882) περιγράφεται ως μία πόλη που οργανώνεται γύρω από έναν κεντρικό οδικό άξονα με πλάτος 40 μ. και μήκος απροσδιόριστο. Η πόλη αυτή διαθέτει υποδομές για μέσα σταθερής τροχιάς (όπως τρόλεϊ), ενώ ο άξονας τέμνεται ανά 300 μ. από δευτερεύουσες αρτηρίες των 20 μ. πλάτους. Κατά αυτόν τον τρόπο σχηματίζονται οικοδομικά τετράγωνα, με επιφάνεια κάλυψης 40 – 60 στρεμμάτων, τα οποία υποδιαιρούνται και σε μικρότερα (Collins, 1960).

Ταυτόχρονα, κατά μήκος όλων των οδικών αξόνων υπάρχει δεντροφύτευση, ενώ ακόμη και τα κτήρια με μεσαίο ύψος, διαχωρίζονται και αυτά μεταξύ τους με λωρίδες πρασίνου 5 μ. υποχρεωτικά. Οι μεγαλύτερες και πλουσιότερες κατοικίες διαθέτουν πρόσοψη στο δρόμο, οι μεσαίες τοποθετούνται στις διασταυρώσεις, ενώ οι μικρότερες σε παράλληλους και δευτερεύοντες άξονες. Παρά τον διαχωρισμό των κατοικιών, δεν υπάρχει ταξικός διαχωρισμός μεταξύ των ανθρώπων. Επίσης, η πόλη

εκτός από κατοικία, εμπεριέχει και λειτουργίες όπως το εμπόριο, αναψυχή και κοινωφελείς χώρους. Στόχος ουσιαστικά του Arturo Soria y Mata ήταν κάθε οικογένεια να διαθέτει την δική της κατοικία με κήπο (Collins, 1960). Θα πρέπει να αναφερθεί το γεγονός ότι το σχέδιο του Arturo Soria y Mata εμπεριέχει πολλές από τις επερχόμενες απόψεις του Ebenezer Howard περί ‘Κηπουπόλεως’, όπως ζώνες βλάστησης και χαμηλή πυκνότητα κατοίκησης (Παπαγιαννάκης and Τσαμτζή, 2013).

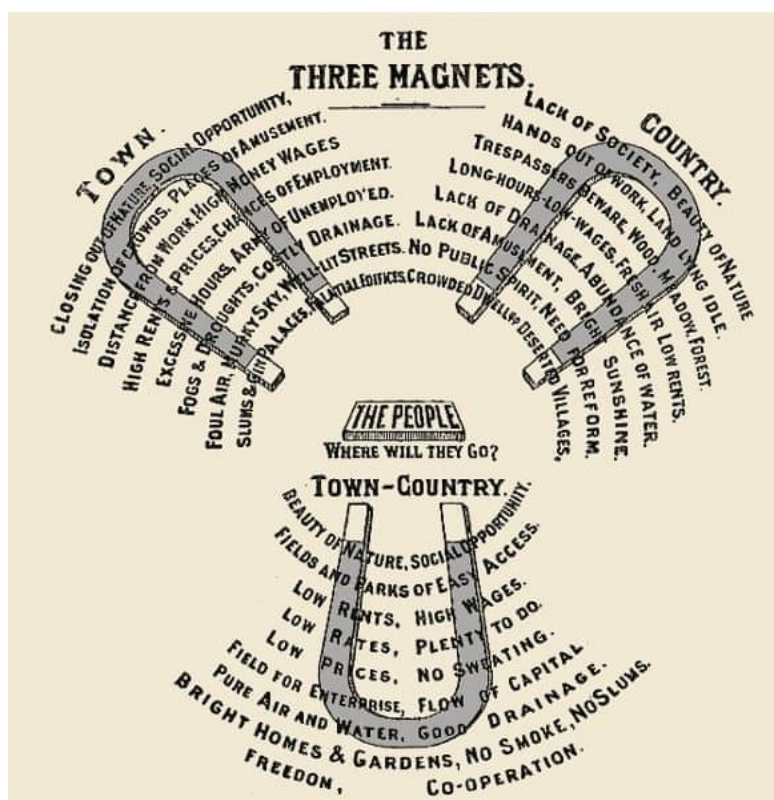
Σύμφωνα με τα παραπάνω, εύκολα γίνεται αντιληπτό ότι τα οραματικά σχέδια για τις ιδανικές πόλεις-κοινότητες όχι μόνο σε Ευρώπη αλλά και σε Αμερική διατυπώθηκαν κυρίως σε μεταβατικές περιόδους. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι οι άνθρωποι, μέσα από την οδύνη που βίωναν, και μέσα από τις ποικίλες πολιτικό-κοινωνικό-οικονομικές αναταραχές, προσπαθούν να βρουν μία διέξοδο, φανταζόμενοι ένα ιδανικό μέλλον. Με την μετάβαση στον 20^ο αιώνα, είναι εμφανέστατη η διαφορά μεταξύ της απλής διατύπωσης της ιδέας, περί ουτοπικής πόλης, και της υλοποίησης σχεδίων που θα μπορούσαν να εφαρμοστούν για να επιτευχθεί μία τέτοια πόλη στο μέλλον. Παρακάτω θα αναλυθούν οι τρεις σημαντικότεροι οραματιστές και εκφραστές των ουτοπικών θεωριών του 20^{ου} αιώνα (Ebenezer Howard, Le Corbusier, Frank Lloyd Wright), που προσπάθησαν να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα των πόλεων της εποχής τους, με την ριζική αναδόμησή τους (Fishman, 1982).

1.2.2 Ουτοπιστές Πολεοδόμοι του 20^{ου} αιώνα

Ebenezer Howard

Ο Ebenezer Howard ήταν στενογράφος, και εργαζόταν σε δικηγορικές εταιρείες, καθώς και στο αγγλικό κοινοβούλιο. Διέθετε σαν άνθρωπος ιδιαίτερες πνευματικές ανησυχίες, και εμφανέστατα επηρεασμένος από το λογοτεχνικό έργο του Edward Bellamy “Looking Backwards”, άρχισε να διαμορφώνει την δική του πρόταση αναφορικά με την ιδανική διαμόρφωση μιας πόλης. Η συσσώρευση πληθυσμού στα μεγάλα αστικά κέντρα, χωρίς ιδιαίτερη μέριμνα για αυτούς (που κατά κύριο λόγο ήταν άνθρωποι της εργατικής τάξης), τα προβλήματα στέγασης και υγιεινής τους, καθώς και η ταυτόχρονη υποβάθμιση του περιβάλλοντος, ώθησαν τον Howard στη συγγραφή του βιβλίου του με τίτλο *Αύριο: Ειρηνική Πορεία προς μια Πραγματική Μεταρρύθμιση* (Tomorrow: A Peaceful Path to Real Reform, 1898) (Richert and Lapping, 1998).

Εικόνα 4 : Οι Τρεις Μαγνήτες του Howard E.

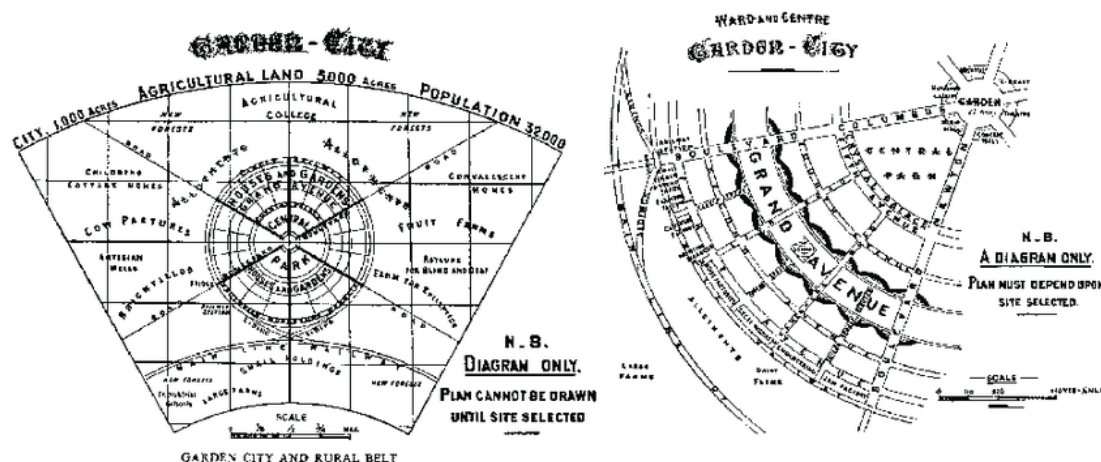
Πηγή : <https://www.theguardian.com/cities/2014/dec/05/ebenezer-howards-three-magnets>

Μέσω του βιβλίου του, ο Howard εξέφραζε το όραμά του, μιας πόλης χωρίς υποβαθμισμένες περιοχές και απεικόνισε το διάσημο διάγραμμα του «Τρεις Μαγνήτες». Στο διάγραμμα αυτό τίθεται το εξής ερώτημα: «Πού θα πάνε οι άνθρωποι?», ενώ οι επιλογές περιλαμβάνουν την «Πόλη», την «Υπαιθρο» και την «Πόλη-Εξοχή», τους τρεις δηλαδή μαγνήτες που απεικονίζονται στην διπλανή εικόνα. Ο Howard εισήγαγε την πρότασή του, η οποία περιλάμβανε την δημιουργία νέων προαστιακών πόλεων περιορισμένου μεγέθους, οι οποίες περιβάλλονται από μία μόνιμη ζώνη γεωργικής γης. Οι πόλεις αυτές θα ήταν κατά το πλείστον, ανεξάρτητες, και η γη στην οποία επρόκειτο να κατασκευαστούν προτάθηκε να ανήκει σε ένα συμβούλιο διαχειριστών και θα μισθωνόταν σε πολίτες (Fishman, 1982).

Ο Howard στο σχέδιό του, είχε διαχωρίσει την Κηπούπολή του, σε ομόκεντρες ζώνες, με διαφορετικές χρήσεις στην κάθε μία. Στο κέντρο χωροθετούνταν το πάρκο της πόλης σε 58 εκτάρια, καθώς και τις κοινωφελείς και πολιτιστικές εξυπηρετήσεις, και μία γυάλινη κατασκευή εμπορικών καταστημάτων, με την ονομασία “Crystal Palace”. Η ζώνη αυτή περιβάλλεται από μία άλλη ζώνη, κατοικίας αυτή τη φορά, και παρουσιάζει διαφοροποίηση σε ό,τι αφορά το μέγεθος και την αισθητική των

κατοικιών. Στη ζώνη αυτή συμπεριλαμβάνεται και μία «πράσινη λεωφόρος» (που την διχοτομεί), στην οποία εμπεριέχονται οι κοινωφελείς εξυπηρετήσεις. Σχετικά με τον τομέα της απασχόλησης, οι διάφορες βιομηχανικές εγκαταστάσεις χωροθετούνται στην άκρη της πόλης, ενώ τα υπόλοιπα 2000 εκτάρια γης που περικλείουν την πόλη θα συμπεριλαμβάνουν κατά κύριο λόγο γεωργικές καλλιέργειες, οι οποίες θα συμβάλλουν στην ενίσχυση της τοπικής αγοράς και στην προστασία του περιβάλλοντος, περιορίζοντας τη μη αναγκαία μετακίνηση (Zuraidi and Sawab, 2011).

Εικόνα 5 : Οι αρχές της Κηπούπολης του Ebenezer Howard, 1899 (από τον Choay, 1969)

Πηγή : https://www.researchgate.net/figure/The-principle-of-the-Garden-City-of-Ebenezer-Howard-1898-from-Choay-1969_fig4_277771240

Οι Κηπουπόλεις του Howard εστίαζαν κατά κύριο λόγο στους πεζούς, και ήταν φιλικές προς αυτούς. Ο σχεδιασμός της Κηπούπολης είχε ως στόχο την εύκολη πρόσβαση και μετακίνηση των κατοίκων από και προς τις κατοικίες τους, προς τις εμπορικές και κοινωφελείς λειτουργίες αντίστοιχα. Για αυτόν τον λόγο, σχεδιάστηκαν έξι λεωφόροι ακτινωτά από το κέντρο της βασικής προϋπάρχουσας πόλης, προς τις Κηπουπόλεις, οι οποίες τέμνονται με ομόκεντρους δρόμους, παρέχοντας κατά αυτόν τον τρόπο πρόσβαση από Κηπούπολη σε Κηπούπολη. Τέλος, οι υποδομές μεταφορών βασίζονται στο σιδηροδρομικό δίκτυο (Legeby, 2015).

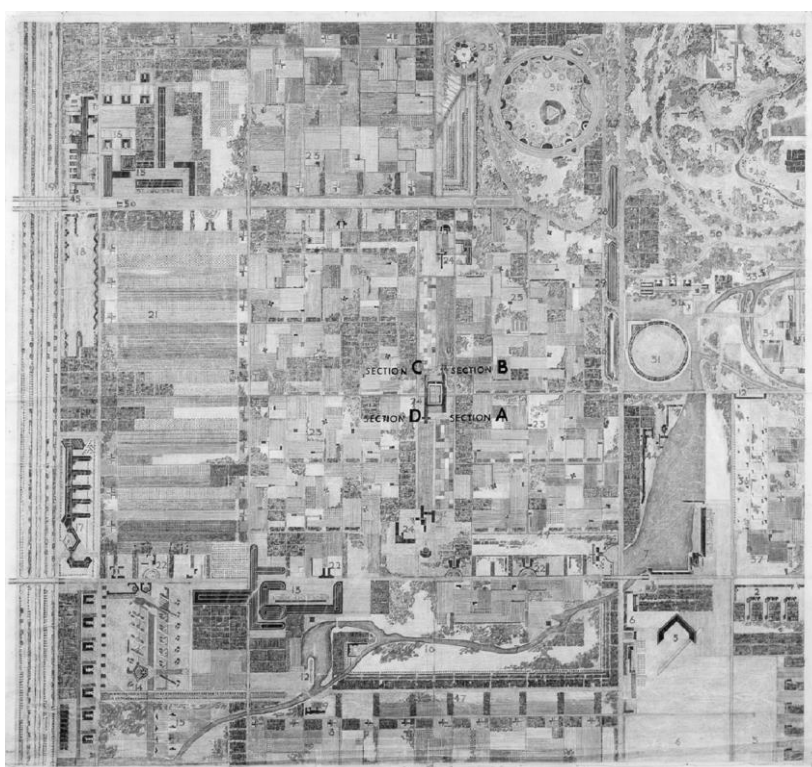
Το μοντέλο της «ιδανικής» πόλης του Howard βασιζόταν σε τρεις βασικούς πυλώνες: στην εγκατάσταση στην ύπαιθρο, στην οργάνωση της ιδιοκτησίας της γης και στην ενσωμάτωση σε αυτήν της τεχνολογίας. Το μοντέλο αυτό αποτέλεσε έμπνευση για πολλές χώρες, και επηρέασε σε μεγάλο βαθμό την εμφάνιση προαστίων όχι μόνο στη Μ. Βρετανία αλλά και στην Αμερική. Σε ορισμένες περιπτώσεις, μάλιστα, το όραμα

του Howard, έγινε πραγματικότητα και εφαρμόστηκε στην Ευρώπη, γεγονός που θα αναλυθεί στο επόμενο κεφάλαιο (Legeby, 2015).

Frank Lloyd Wright

Ο Frank Lloyd Wright, Αμερικανός αρχιτέκτονας, ήταν ένας ακόμη οραματιστής της δικής του «ουτοπικής» πόλης. Ο Wright πίστευε στο σχεδιασμό σε αρμονία με την ανθρωπότητα και το περιβάλλον, μία φιλοσοφία που αργότερα ονόμασε «Οργανική Αρχιτεκτονική». Το σχεδιαστικό του στυλ “Prairie style” (Εξοχικό Στυλ) ήταν αυτό που αποτέλεσε τη βάση του οικιστικού σχεδιασμού στις Ηνωμένες Πολιτείες τον 20^ο αιώνα. Αξίζει να σημειωθεί πως ένα από τα μεγαλύτερα αρχιτεκτονικά επιτεύγματα του 20^{ου} αιώνα αποτελεί το Μουσείο Γκούγκενχάιμ Νέας Υόρκης, το οποίο σχεδιάστηκε από τον Wright (Kaufmann, 2020).

Εικόνα 6 : Κάτοψη της "Broadacre City", που απεικονίζει τη μικτή χρήση του τοπίου.

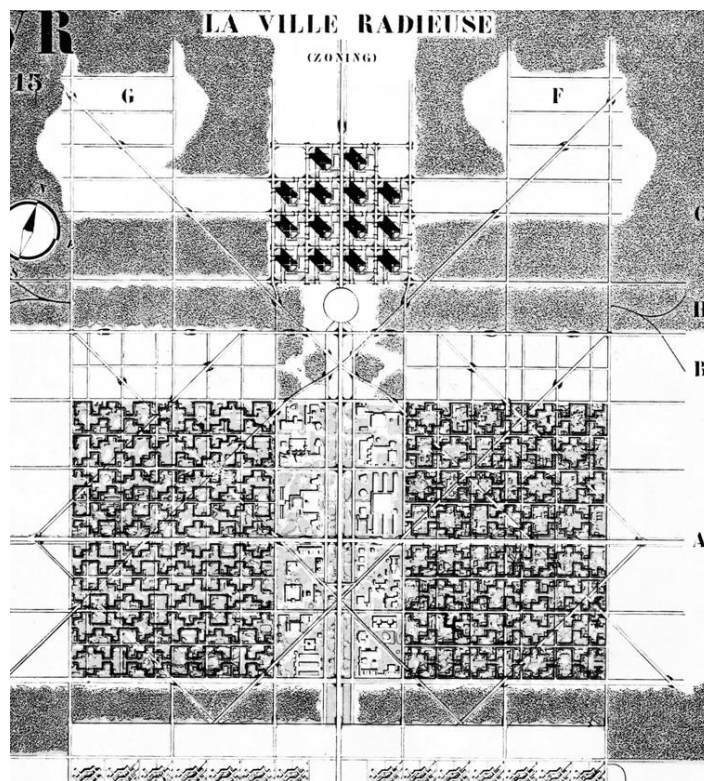

Πηγή : https://www.researchgate.net/figure/A-plan-view-of-the-Broadacre-City-illustrating-the-mixed-use-of-the-landscape_fig2_267234967

Ο Wright, οραματιζόμενος την «Broadacre City», παρουσίασε την ιδέα του για την «ουτοπία» του, μέσα από το βιβλίο του με τίτλο “The Disappearing City” το 1932. Η «Broadacre City» αποτελούσε το αντίθετο μίας πόλης εκείνης της εποχής, και εστίαζε εις βάθος στα προάστια που διαμορφώθηκαν μέσα από το όραμα του Wright. Το όραμά του εκτός από σχεδιαστικό ήταν και ένα κοινωνικοπολιτικό σχέδιο, εμπνευσμένο από τον Henry George, κατά το οποίο σε κάθε αμερικανική οικογένεια θα παραχωρούνταν 0.40 εκτάρια από τα ομοσπονδιακά αποθέματα γης, πάνω στα οποία το όραμα του Wright θα έπαιρνε μορφή (Nelson, 1995).

Στην «Broadacre City» χαρακτηριστικό ήταν ότι ο Wright πρότεινε την ατομική ιδιοκτησία του σπιτιού, της φάρμας και του τόπου απασχόλησης των κατοίκων. Στη θέση της εταιρικής ιδιοκτησίας, η «Broadacre City» πρότεινε τη δημόσια ιδιοκτησία των κοινών υπηρεσιών των κοινών αναγκών των κατοίκων σε ότι αφορά τις μεταφορές, τα μέσα ανταλλαγής κλπ. Αντί να δίνεται βάρος στο ενοίκιο της γης και τα χρήματα, η «Broadacre City» πρότεινε η κοινότητα και ο καλλιτέχνης να έχουν μεγαλύτερο ρόλο στο σχεδιασμό του δομημένου περιβάλλοντος (Gray, 2018).

Εικόνα 7: The Radiant City (La Ville Radieuse), (Le Corbusier, 1922)

Πηγή : <http://jhenniferamundson.net/arc-331/arc-331-images/neues-bauen/>

Τα σπίτια της πόλης αυτής μαζί με τα πολλά και μικρά αγροκτήματα που υπάρχουν συνδυάζονται, ενώ κάθε σπίτι διαθέτει γεωργική γη συνδεδεμένη με αυτό. Μάλιστα, ο Wright, στην εποχή της κρίσης του 1930, ήταν ένας από τους πολλούς που θεωρούσαν ότι μέσα από ένα οικόπεδο, ανεξαρτήτου μεγέθους, οι άνθρωποι μπορούσαν να επιβιώσουν. Στην πόλη επίσης συμπεριλαμβάνονται ένας σιδηροδρομικός σταθμός και μερικά γραφεία και πολυκατοικίες, αν και οι κάτοικοι των διαμερισμάτων αποτελούν ένα μικρό ποσοστό της πόλης. Όλες οι σημαντικές μεταφορές επιτυγχάνονται με τη χρήση του αυτοκινήτου, ενώ ταυτόχρονα ο πεζός μπορεί να κυκλοφορήσει με ασφάλεια μόνο εντός των στρεμμάτων του οικοπέδου του, όπου κατοικεί και το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού αυτής της πόλης (Nelson, 1995).

Τέλος, η μοναδική «απαίτηση» των κατοίκων της πόλης αυτής κατά τον Wright, είναι η δημοκρατική αντιμετώπιση της κοινωνίας τους, καθώς και η κάθε κυβέρνηση να είναι αυστηρά απρόσωπη. Μολονότι η ιδέα του Wright για την Broadacre City εμπεριέχει αρκετές αδυναμίες και περιορισμούς, πολλοί υποστήριξαν πως ορισμένες πτυχές της ιδέα αυτής, μπορούν να συμβάλλουν στην αναζήτηση καλύτερων αναπτυξιακών λύσεων, για το σημερινό πρότυπο της εξωαστικής εξάπλωσης (Nelson, 1995).

«Η αποστολή ενός αρχιτέκτονα είναι να βοηθήσει τους ανθρώπους να καταλάβουν πώς να κάνουν τη ζωή πιο όμορφη, τον κόσμο καλύτερο για να ζήσει και να δώσει λόγο, ποιήματα και νόημα στη ζωή».

-Frank Lloyd Wright, 1957

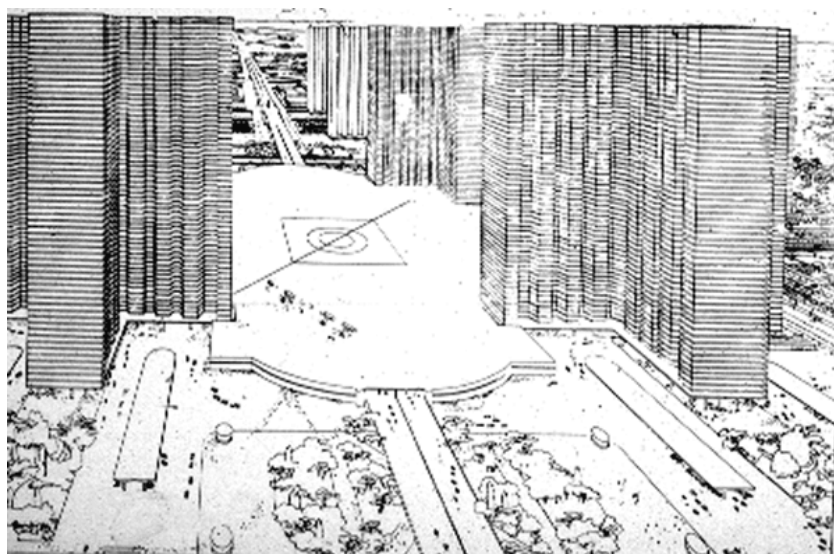
Le Corbusier

Ένας από τους σημαντικότερους αρχιτέκτονες του 20^{ου} αιώνα, ο Le Corbusier, μέσα από το βιβλίο του “Urbanisme” (1925), καθόρισε σημαντικά τη σκέψη του μοντέρνου κινήματος και συνέβαλλε σημαντικά στην αρχιτεκτονική και την πολεοδομία, μέσα από τη «Radiant City». Το όραμα του Le Corbusier είχε ως στόχο την αντικατάσταση των παραγκών, από νέες, μοντέρνες, ευρύχωρες κατοικίες, τοποθετημένες σε τοπία πρασίνου, και εξυπηρετούμενες από κοινωφελείς και κοινόχρηστες λειτουργίες. Η

«ουτοπία» του Le Corbusier, περιγράφεται μέσα από το βιβλίο του, ως μία πόλη με πληθυσμό 3 εκατομμύρια κατοίκους, και μέσα σε αυτήν αναπτύσσονται τρεις ζώνες : της πόλης, των προαστιακών κηπουπόλεων και των πράσινων ζωνών ανάμεσά τους. Στόχος του Le Corbusier είναι η δημιουργία μίας πόλης με υψηλή πυκνότητα δόμησης, με την εξασφάλιση της προσβασιμότητας και της λειτουργικότητάς της, δηλαδή τη δημιουργία μιας συμπαγούς πόλης (Tungare, 2001).

Ο Le Corbusier, δεν σχεδίασε μόνο μία υποθετική πόλη, αλλά μία ολόκληρη αστική περιοχή. Το κέντρο της πόλης του, προβλέπεται να οικοδομηθεί καθ' ύψος, και εκεί προβλέπεται να υπάρχει η μεγαλύτερη πυκνότητα δόμησης. Αντίστοιχα, το αντίθετο φαίνεται να προβλέπεται για τις κηπουπόλεις των προαστίων του.

Εικόνα 8: TheCenterof the Radiant City (La VilleRadiieuseLeCorbusier, 1922)

Πηγή : <http://jhenniferamundson.net/arc-331/arc-331-images/neues-bauen/>

Γύρω από κάθε κτίσμα θα υπάρχει χώρος πρασίνου, πάρκο κλπ., ώστε η σύγχρονη αυτή πόλη που δημιουργείται να έχει άμεση επαφή και με τη φύση. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον φαίνεται να έδειξε για το μεταφορικό δίκτυο, καθώς με τον επανασχεδιασμό του προσπάθησε να αποσυμφορήσει τους βασικούς οδικούς άξονες, και να μεταφέρει την όχληση αυτή σε υπόγειους δρόμους. Ο ίδιος είχε προβλέψει την ανθρώπινη εξάρτηση από το αυτοκίνητο, γεγονός που θα επιβάρυνε και θα δημιουργούσε ιδιαίτερη συμφόρηση εντός των πόλεων. Ωστόσο, δεν εμβάθυνε ιδιαίτερα στη δημιουργία περιπατητικών διαδρομών, ενώ παράλληλα κατήργησε και τις σιδηροδρομικές μετακινήσεις, καθώς τις θεωρούσε μη αποτελεσματικές. Αντί

αυτού, πρότεινε ένα σύστημα μαζικών μεταφορών με τη χρήση λεωφορείων (James, 1989).

Εκτός όμως, από την διαρρύθμιση της πόλης και η ζωνοποίησή της, μία ακόμη πλευρά που απασχόλησε τον Le Corbusier ήταν η αισθητική και αρχιτεκτονική της μορφή. Ο ίδιος, προσπάθησε να σχεδιάσει την ουτοπία του με βάση την γεωμετρία και τις αρχές του μοντερνισμού. Το όραμά του θα έβρισκε εφαρμογή το Παρίσι, όπου και ήθελε να επανασχεδιάσει τον αστικό ιστό δεξιά της όχθης του ποταμού Σηκουάνα. Το σχέδιό του περιλάμβανε την ανοικοδόμηση 24 ουρανοξυστών κοντά στο κέντρο της πόλης. Οι κοινότητες που αναπτύσσονταν τριγύρω θα εξυπηρετούνταν από αυτούς, ενώ ταυτόχρονα θα υπήρχαν και περιβάλλοντα πάρκα και χρήσεις αναψυχής γύρω από αυτούς. Ωστόσο, λόγω της αντίθεσης του γαλλικού κοινού, το όραμά του δεν μπόρεσε να πραγματοποιηθεί (James, 1989).

Βασικό χαρακτηριστικό της «ουτοπικής» πόλης του Le Corbusier αποτελεί η σωστή χρήση της τεχνολογίας, της μαζικής παραγωγής και της μηχανοποίησης, με στόχο την επίτευξη της αποτελεσματικότητας. Ωστόσο, ενώ η πόλη που οραματίζεται δεν προσφέρει λύση στα προβλήματα που έχει δημιουργήσει η Βιομηχανική Επανάσταση, ταυτόχρονα προσφέρει έναν καλύτερο τρόπο αξιοποίησης των πλεονεκτημάτων που πηγάζουν από την σύγχρονη βιομηχανική εποχή.

«Τα υλικά του πολεοδομικού σχεδιασμού είναι: ο ουρανός, ο χώρος, τα δέντρα, ο χάλυβας και το τσιμέντο; με αυτή τη σειρά και με αυτήν την ιεραρχία».

- Le Corbusier

1.3 Ουτοπικές και Δυστοπικές Κοινωνίες του Σύγχρονου Κόσμου : Η περίπτωση της Ευρώπης

Η εμφάνιση της αστικής δυστοπίας κατά το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα πραγματοποιήθηκε ταυτόχρονα με την έντονη εμφάνιση ουτοπικών γραπτών, όπως έχει αναφερθεί και στο παρόν κεφάλαιο της παρούσας εργασίας. Τα ουτοπικά αυτά γραπτά έβρισκαν έμπνευση από τις συνθήκες διαβίωσης των ανθρώπων και τις εκάστοτε οικονομικό-κοινωνικές συνθήκες. Μέσα από αυτά τα γραπτά γίνεται

εύκολα αντιληπτό, πως οι συγγραφείς των κειμένων αυτών επικεντρώνονταν κατά κύριο λόγο στη δομή και μορφή της πόλης/περιοχής, ως έναν τόπο της απόλυτης τελειότητας (τελειότητα ως προς την οικονομία, την κοινωνική ζωή, το πολιτικό προσκήνιο, τις συνθήκες διαβίωσης, την πόλη-περιοχή αυτού καθαυτού, κλπ.).

Παράλληλα με την άνθιση των ουτοπικών γραπτών, εμφανίστηκε και η δυστοπική εκδοχή τους, που παρουσίαζε κατά κύριο λόγο φανταστικές πόλεις/περιοχές, που αποτελούσαν το κύριο σύμβολο της δυστοπίας. Οι πόλεις/περιοχές αυτές συχνά περιγράφονταν ως ο απόλυτος τόπος καταπίεσης, καταστροφής και μηδαμινών δυνατοτήτων εξέλιξης του ανθρώπου. Οι δυστοπικές πόλεις του φανταστικού κόσμου περιγράφονται ως χώροι όπου υπάρχει υποβάθμιση της ποιότητας ζωής του ανθρώπου καθώς και του περιβάλλοντος, ενώ ταυτόχρονα η οικονομία πλήττεται σε πολύ μεγάλο βαθμό. Επιπρόσθετα, ο άνθρωπος παρουσιάζεται ως ένας χαρακτήρας με ελάχιστες ελευθερίες και επιλογές ως προς την ζωή του, καθώς στο πολιτικό προσκήνιο υπάρχουν δυνάμεις που κυβερνούν με αυταρχικό ή/και δικτατορικό τρόπο.

Εάν αναλογιστεί κανείς την περιγραφή των δυστοπικών πόλεων/περιοχών που έχει γίνει διαχρονικά όχι μόνο σε συγγράμματα επιστημονικής φαντασίας αλλά και σε ταινίες επιστημονικής φαντασίας, ως προς την μορφή, τον τρόπο δημιουργίας και λειτουργίας αλλά και των συνθηκών διαβίωσης των ανθρώπων, γίνεται εύκολα αντιληπτό πως και στον σύγχρονο πραγματικό κόσμο έχουν υπάρξει και συνεχίζουν να υπάρχουν περιοχές που αποδίδουν δυστοπικό χαρακτήρα σε μία πόλη/χώρα. Οι περιοχές αυτές δημιουργούνται με βάση τις εξελίξεις της εποχής και πηγάζουν κυρίως από φαινόμενα όπως ο κοινωνικός και χωρικός αποκλεισμός, από τις φυλετικές διακρίσεις, την κοινωνική ανισότητα κλπ.

Μελετώντας τις έννοιες της ουτοπίας και της δυστοπίας γίνεται μία προσπάθεια στο παρόν υποκεφάλαιο, να συσχετιστεί η δυστοπία με ορισμένες περιοχές των σύγχρονων πόλεων/χωρών του πραγματικού κόσμου, στις οποίες συγκεντρώνεται η πλειοψηφία των χαρακτηριστικών που απαρτίζουν μία δυστοπία.. Οι κοινωνικές και οικονομικές ανισότητες των ανθρώπων, το πολιτικό προσκήνιο της εκάστοτε χώρας, φαινόμενα όπως ο ρατσισμός και ο κοινωνικός αποκλεισμός αποτελούν συνήθη χαρακτηριστικά των σύγχρονων αυτών δυστοπιών.

Παρακάτω, θα γίνει μία σύντομη ιστορική αναδρομή για το πως ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος ώθησε στην αναζήτηση και δημιουργία μίας ενωμένης Ευρώπης, μίας

«ουτοπικής» Ευρώπης, και πως η Ευρωπαϊκή αυτή «Ουτοπία» άρχισε να «πλάθεται» μέσα από Συνθήκες, Αποφάσεις, κλπ. (π.χ. δημιουργία Ζώνης Σένγκεν, θέσπιση πυλώνων Ευρωπαϊκής Κοινότητας).

1.3.1 Το «ουτοπικό» όραμα της Ευρώπης

Η Ευρωπαϊκή Ιδέα

Από τα τέλη του 17^{ου} αιώνα, το κίνημα του Διαφωτισμού άρχισε να εμφανίζεται στην Ευρώπη και να επιφέρει σημαντικές αλλαγές στον τρόπο σκέψης του κόσμου. Ο Διαφωτισμός άσκησε ιδιαίτερα μεγάλη επιρροή στην πολιτική, ενώ παράλληλα συντέλεσε στην δημιουργία του «ουτοπικού» οράματος της Ευρώπης (Giuliano *et al.*, 2019). Ο Διαφωτισμός υποστήριζε πως κάθε άνθρωπος έχει ορισμένα δικαιώματα (ζωής, ιδιοκτησίας, ισότητας απέναντι στον νόμο, ελευθερίας σκέψης και έκφρασης), τα οποία δεν μπορεί να καταργήσει καμιά εξουσία. Οι θέσεις του Διαφωτισμού περί ανεξιθρησκείας, εκπαίδευσης, πολιτικής και οικονομικού φιλελευθερισμού, επηρέασαν σημαντικά την πραγματικότητα του 18^{ου} αιώνα, ενώ το ανθρωποκεντρικό όραμά του αποτέλεσε θεμέλιο της σημερινής σύγχρονης Ευρώπης (Λούβη and Ξιφαράς, 2013).

Κατά τη διάρκεια του μεσοπολέμου, οι σκέψεις περί ευρωπαϊκής ενότητας ήταν ήδη αρκετά διαδεδομένες, ωστόσο εξαπλώθηκαν ραγδαία μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Η πλειοψηφία των νέων ονειρευόταν μία Ευρώπη, στην οποία θα επικρατούσε ειρήνη και ενοποίηση μεταξύ χωρών και λαών. Μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο το 1945, οι καταστροφές σε όλη την επικράτεια της Ευρώπης ήταν τεράστιες και προτεραιότητα αποτελούσε η ανοικοδόμηση. Ωστόσο, το όραμα για μια Ευρώπη πιο ενωμένη είχε ήδη αρχίσει να παίρνει μορφή μεταξύ των ανθρώπων, οι οποίοι άρχισαν να καταβάλλουν όλες τους τις δυνάμεις για τη δημιουργία ενός φιλοευρωπαϊκού κινήματος, ως ένα νέο μοντέλο ειρήνης στην περιοχή. Η ευρωπαϊκή ενότητα σαν έννοια αποτελούσε ένα «οδόφραγμα» του οποίου ο ρόλος θα ήταν να εμποδίσει την εμφάνιση κάθε μορφής εθνικισμού που επικρατούσε κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου (CVCE, 2016).

Έπειτα από τις ολέθριες καταστροφές που είχε επιφέρει ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος και με τις συνεχείς απειλές να υπάρχουν στην ατμόσφαιρα μιας αντιπαράθεσης

μεταξύ Ανατολής και Δύσης, η συμφιλίωση μεταξύ Γαλλίας και Γερμανίας ήταν μονόδρομος. Κατά αυτόν τον τρόπο αποφασίστηκε μεταξύ έξι χωρών της Ευρώπης (Βέλγιο, Γερμανία, Γαλλία, Ιταλία, Λουξεμβούργο και Ολλανδία) η διαχείριση των βιομηχανιών άνθρακα και χάλυβα να γίνεται από κοινού, γεγονός που θεσπίστηκε και επίσημα με την Συνθήκη των Παρισίων το 1951, και αποτέλεσε το πρώτο βήμα που θα οδηγούσε στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Η Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ), ή αλλιώς Συνθήκη των Παρισίων, υπογράφηκε στις 18 Απριλίου 1951 και τέθηκε σε ισχύ στις 23 Ιουλίου 1952. Μέσω της Συνθήκης αυτής τέθηκαν για πρώτη φορά τα θεμέλια της Κοινότητας, με τη δημιουργία ενός εκτελεστικού οργάνου, της «Ανώτατης Αρχής», μιας Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης, ενός Συμβουλίου Υπουργών, ενός Δικαστηρίου και μιας Συμβουλευτικής Επιτροπής. Ωστόσο, επειδή η Συνθήκη αυτή είχε δημιουργηθεί με διάρκεια μόνο 50 ετών, έληξε στις 23 Ιουλίου 2002. Έπειτα από την Συνθήκη των Παρισίων, ακολούθησε η Συνθήκη της Ρώμης το 1957, που ενίσχυσε τις βάσεις της ευρωπαϊκής αυτής ολοκλήρωσης, και ενίσχυσε την ιδέα για την ύπαρξη ενός κοινού μέλλοντος για τις έξι προαναφερθείσες ευρωπαϊκές χώρες (Sokolska, 2021a).

Ο δρόμος προς την Ευρώπη της «ουτοπίας» είχε αρχίσει να παίρνει μορφή με την ραγδαία διάδοση του Διαφωτισμού και την υπογραφή της Συνθήκης των Παρισίων (ΕΚΑΧ), ενώ παράλληλα η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση ενισχυόταν όλο και περισσότερο. Με την υπογραφή της Συνθήκης των Παρισίων, υπήρξε προσπάθεια ευρωπαϊκής δημιουργίας ενός ενιαίου ευρωπαϊκού στρατού, με την πιθανή συμμετοχή και γερμανικών στρατευμάτων, ο οποίος στρατός αυτός θα λειτουργούσε υπό μία ενιαία στρατιωτική και ευρωπαϊκή αρχή. Η ιδέα αυτή βέβαια απέτυχε πολύ γρήγορα, καθώς οι αντιδράσεις και εν τέλει απορρίφθηκε η δημιουργία της Ευρωπαϊκής Αμυντικής Κοινότητας από τη Γαλλική Εθνοσυνέλευση το 1954. Στη συνέχεια, μία ακόμη προσπάθεια από τη μεριά της Ευρώπης για την δημιουργία της «ουτοπίας» στον χώρο της αποτέλεσε και η Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας (Ευρατόμ). Έχοντας ως στόχο την καταπολέμηση των σημαντικών ελλείψεων «παραδοσιακής» ενέργειας την δεκαετία του '50, τα έξι ιδρυτικά κράτη ((Γερμανία, Βέλγιο, Γαλλία, Ιταλία, Λουξεμβούργο, Κάτω Χώρες) στράφηκαν προς την πυρηνική ενέργεια για την επίτευξη της ενεργειακής τους ανεξαρτησίας. Οι ιδρυτικές χώρες μεμονωμένα δεν είχαν την δυνατότητα επένδυσης

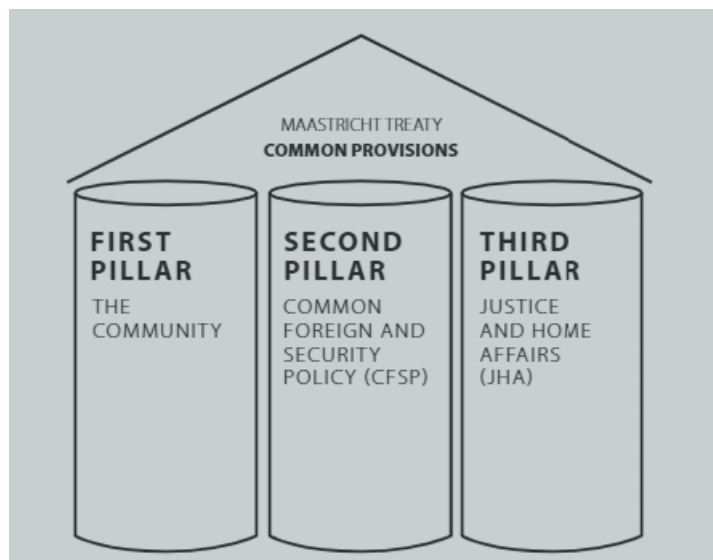
στην πυρηνική ενέργεια, καθώς το κόστος της πυρηνικής ενέργειας ήταν ιδιαίτερα υψηλό. Στόχος, της συνθήκης αποτελούσε η συγκέντρωση των δυνάμεων των ιδρυτικών χωρών, για να δημιουργηθούν και να αναπτυχθούν ευρωπαϊκές πυρηνικές βιομηχανίες, ώστε όλα τα κράτη μέλη να μπορούν να έχουν πρόσβαση στην πυρηνική ενέργεια.

Με την πτώση του Τείχους του Βερολίνου, και το άνοιγμα των συνόρων μεταξύ Ανατολικής και Δυτικής Γερμανίας το 1989, με την κατάρρευση του κομμουνισμού στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη, και την λήξη του Ψυχρού Πολέμου στις αρχές της δεκαετίας του '90, το ευρωπαϊκό πνεύμα που αναπτύσσεται συντελεί στην ανάπτυξη στενότερων σχέσεων γειτνίασης. Το όραμα της ΕΕ για την «ευρωπαϊκή ουτοπία» συνοψίζεται στις τέσσερις ελευθερίες που στοχεύει να διασφαλίσει στον ενιαίο Ευρωπαϊκό χώρο: Ελεύθερη μετακίνηση αγαθών, κεφαλαίου, υπηρεσιών και προσώπων (εργασίας), προκειμένου να επιτευχθεί η δημιουργία της ενιαίας εσωτερικής αγοράς (Ευρωπαϊκή Ένωση). Η σημαντικότερη συνθήκη που υπογράφηκε για την δημιουργία της Ευρωπαϊκής Ενότητας υπήρξε η Συνθήκη του Μάαστριχτ, που υπογράφηκε στις 7 Φεβρουαρίου 1992, και τέθηκε σε ισχύ την 1η Νοεμβρίου 1993. Η Συνθήκη του Μάαστριχτ βασίζεται σε τρεις σημαντικούς πυλώνες : τις Ευρωπαϊκές Κοινότητες, την Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ) και τη συνεργασία στους τομείς της δικαιοσύνης και των εσωτερικών υποθέσεων (ΔΕΥ). Με το πέρασμα των χρόνων υπήρξαν ωστόσο κάποιες τροποποιήσεις στην Συνθήκη, με την Συνθήκη του Άμστερνταμ (1997) (η οποία περιλαμβάνει την κατοχύρωση της ελεύθερης μετακίνησης των πολιτών της ΕΕ και των νόμιμα παρόντων σε Ευρωπαϊκό έδαφος μεταξύ των χωρών της περιοχής Σένγκεν) για να μπορέσει να διασφαλιστεί με πιο αποτελεσματικό και δημοκρατικό τρόπο η λειτουργία της Ένωσης, τη Συνθήκη της Νίκαιας (2001) για την μεταρρύθμιση θεσμικών οργάνων με σκοπό την αποτελεσματική λειτουργία της διευρυμένης ΕΕ και τη Μεταρρυθμιστική Συνθήκη (2007) (Reform Treaty) (Συνθήκη της Λισσαβόνας) με σκοπό το σαφή διαχωρισμό εξουσιών μεταξύ ΕΕ και Κρατών-Μελών, τον καθορισμό των στόχων, αξιών και θεμελιωδών δικαιωμάτων και την ενίσχυση των δημοκρατικών θεσμών στην ΕΕ (Sokolska, 2021b).

Η Συνθήκη του Μάαστριχτ αποτέλεσε ένα από τα σημαντικότερα μέσα για την υλοποίηση του «ουτοπικού» ευρωπαϊκού οράματος. Οι τρεις πυλώνες στους οποίους βασίζεται η Συνθήκη είναι : 1. Οι Ευρωπαϊκές Κοινότητες, 2. Η Κοινή Εξωτερική

Πολιτική και Πολιτική Ασφάλεια και 3. Αστυνομική και Δικαστική Συνεργασία σε Ποινικές Υποθέσεις (European Union, 2018).

Διάγραμμα 1: Οι τρεις πυλώνες της Ευρωπαϊκής Κοινότητας

Πηγή : European Union, 2018

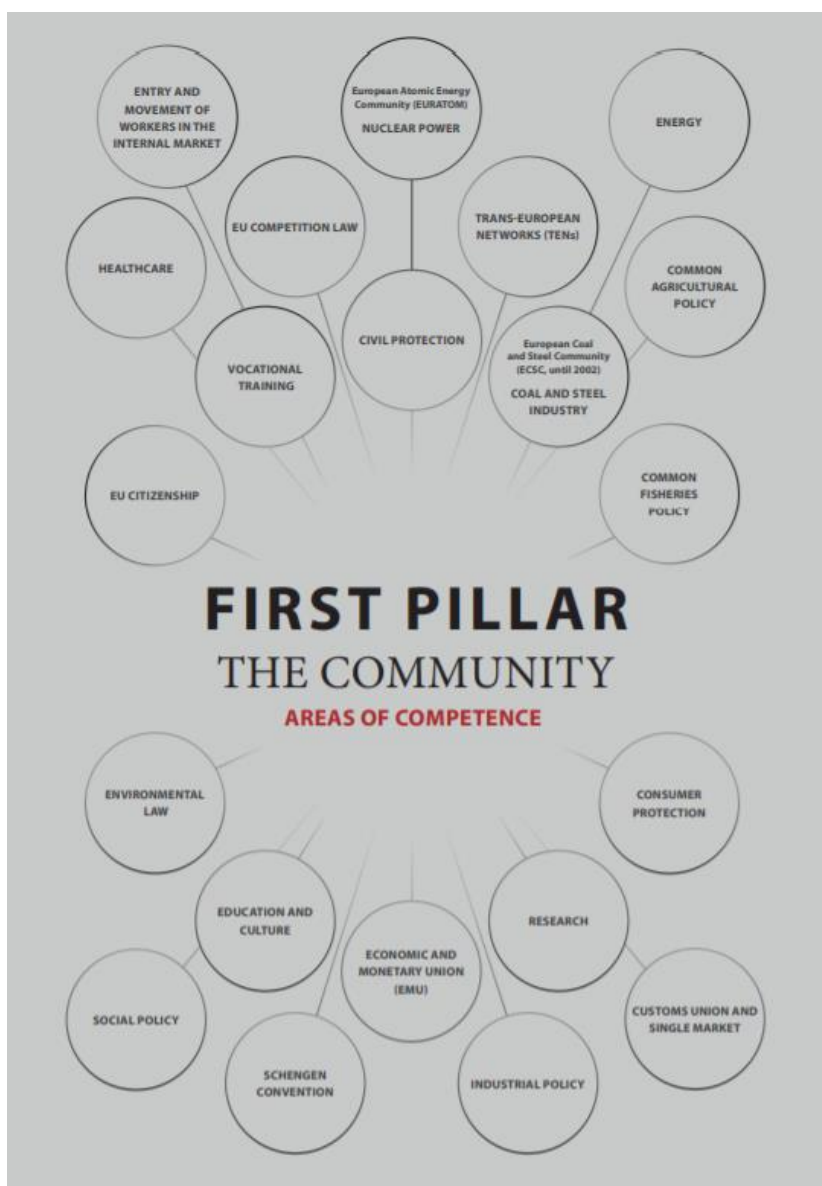
Ο πρώτος πυλώνας της Ευρωπαϊκής Κοινότητας προέκυψε έπειτα από την συγχώνευση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ), της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ) και της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας (European Atomic Energy Community (EURATOM)). Μέσα από αυτόν τον πυλώνα δημιουργήθηκε ένα πλαίσιο, και σύμφωνα με αυτό παρέχονταν ορισμένες εξουσίες, οι οποίες είχαν μεταβιβαστεί από τα Κράτη Μέλη στις περιοχές που διέπονταν από την Συνθήκη και θα ασκούνταν οι εξουσίες αυτές από τα Κοινοτικά Όργανα. Στην πορεία δημιουργήθηκε και η Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ) με βάση τον πρώτο αυτόν πυλώνα. Το γεγονός αυτό είχε ως αποτέλεσμα την έκδοση ενός ενιαίου νομίσματος, του Ευρώ την 1^η Ιανουαρίου του 2002. Στην πορεία οι κοινοτικές εξουσίες επεκτάθηκαν και σε επιμέρους τομείς, όπως του περιβάλλοντος, της έρευνας, της βιομηχανίας και της πολιτικής συνοχής. Αναφορικά με την νομοθεσία, μέσω της συναπόφασης, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο είχε πλέον το δικαίωμα και την εξουσία να εκδίδει νομικές πράξεις από κοινού με το Συμβούλιο (European Union, 2018).

Στο παρακάτω σχήμα παρουσιάζονται όλες οι συνιστώσες που εμπεριέχονται στον πρώτο πυλώνα της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Όπως γίνεται εύκολα αντιληπτό, το φάσμα επιρροής του πυλώνα αυτού επεκτείνεται σε πολλές κατηγορίες : στην

Περιβαλλοντική Νομοθεσία, στην εκπαίδευση και στον πολιτισμό, στην κοινωνική πολιτική, στην έρευνα, στην προστασία του καταναλωτή, στην Σύμβαση του Σένγκεν, στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση, στην βιομηχανική πολιτική, στην τελωνική ένωση και την ύπαρξη μοναδικής αγοράς, στην είσοδο και στην κίνηση των εργατών στην εσωτερική αγορά, στον τομέα της υγείας, στην ύπραξη Νόμου Ανταγωνισμού της ΕΕ, στην παροχή επαγγελματικής εκπαίδευσης, στην ύπραξη Πολιτικής Προστασίας, στην ύπραξη Διαφανικών Δικτύων, στον τομέα της Ενέργειας, στην Πυρηνική Δύναμη, στον τομέα του Άνθρακα και Χάλυβα των Βιομηχανιών, καθώς και στην ύπραξη μιας Κοινής Γεωργικής και Αλιευτικής Πολιτικής (European Union, 2018).

Ο δεύτερος πυλώνα της Ευρωπαϊκής Κοινότητας της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας, έχει ως στόχο την *«διαφύλαξη των κοινών αξιών, θεμελιώδη συμφέροντα και ανεξαρτησία της Ένωσης [...] να ενισχύσει της ασφάλειας της Ένωσης και των κρατών μελών της με κάθε τρόπο [...] Για τη διατήρηση της ειρήνης και την ενίσχυση της διεθνούς ασφάλειας [...] σε προώθηση της διεθνούς συνεργασίας [...] για ανάπτυξη και εδραίωση δημοκρατία και κράτος δικαίου και σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και θεμελιώδεις ελευθερίες»* (European Union, 2018). Για να μπορέσουν οι προαναφερθέντες στόχοι να επιτευχθούν, σημαντικός παράγοντας αποτελούσε η ύπαρξη συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών, όχι μόνο σε θέματα ασφάλειας, αλλά και σε θέματα πολιτικής. Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας, έδωσε την δυνατότητα στην ΕΕ να πραγματοποιεί συντονισμένη διπλωματική δραστηριότητα σε παγκόσμιο επίπεδο : αυτό αποτέλεσε ένα σημαντικό επίτευγμα για την ΕΕ, καθώς κατά αυτόν τον τρόπο η ΕΕ προετοιμαζόταν για να υποδεχτεί υποψήφιες χώρες που ήθελαν να προσχωρήσουν σε αυτήν. Επιπρόσθετα με την δημιουργία του δεύτερου πυλώνα υπήρχε πλέον η δυνατότητα ανάπτυξης διαλόγου με ορισμένες γεωγραφικές περιοχές στρατηγικής σημασίας όπως η Ασία, η Αφρική και η Λατινική Αμερική. Τέλος, ο δεύτερος πυλώνας βασίζεται κατεξοχήν στους μηχανισμούς και στα επιτεύγματα της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Συνεργασίας (European Political Cooperation (EPC)), που οργανώθηκε και λειτούργησε αρχικά το 1970 και όρισε τα περιγράμματα για την κοινή πολιτική ασφάλεια και άμυνα (European Union, 2018).

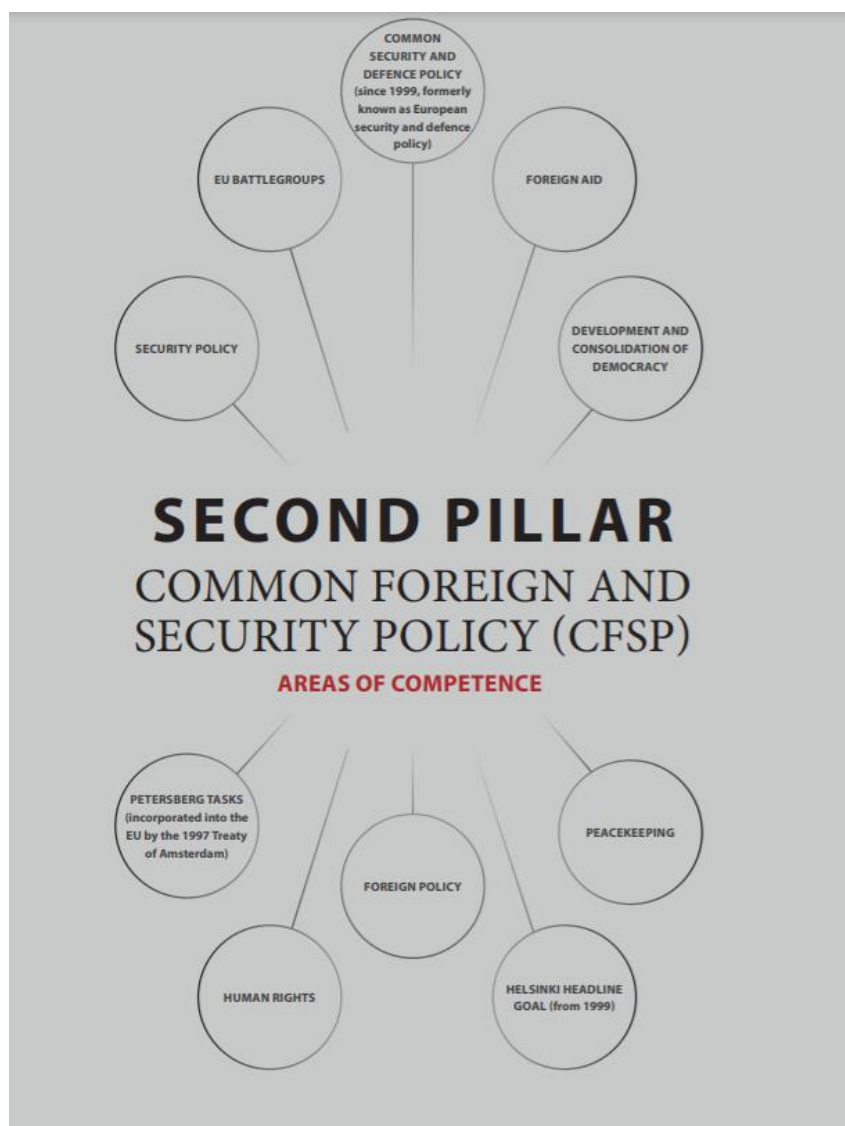
Διάγραμμα 2 : Ο πρώτος πυλώνας

Πηγή : *European Union, 2018*

Στο παρακάτω διάγραμμα παρατίθενται οι συνιστώσες από τις οποίες απαρτίζεται ο δεύτερος πυλώνας και τις οποίες επηρεάζει, και διακρίνονται ως εξής : ο τομέας της πολιτικής ασφάλειας, οι κοινές μαχητικές ομάδες της ΕΕ, η κοινή πολιτική ασφάλειας και άμυνας, η ύπαρξη ξένης βοήθειας, η ανάπτυξης και η ενοποίηση της δημοκρατίας, οι εργασίες του Petersberg (ενσωματωμένο στο ΕΕ με τη Συνθήκη του 1997 του Άμστερνταμ), τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, η Εξωτερική Πολιτική και η διατήρηση της Ειρήνης (European Union, 2018).

Διάγραμμα 3 : Ο δεύτερος πυλώνας

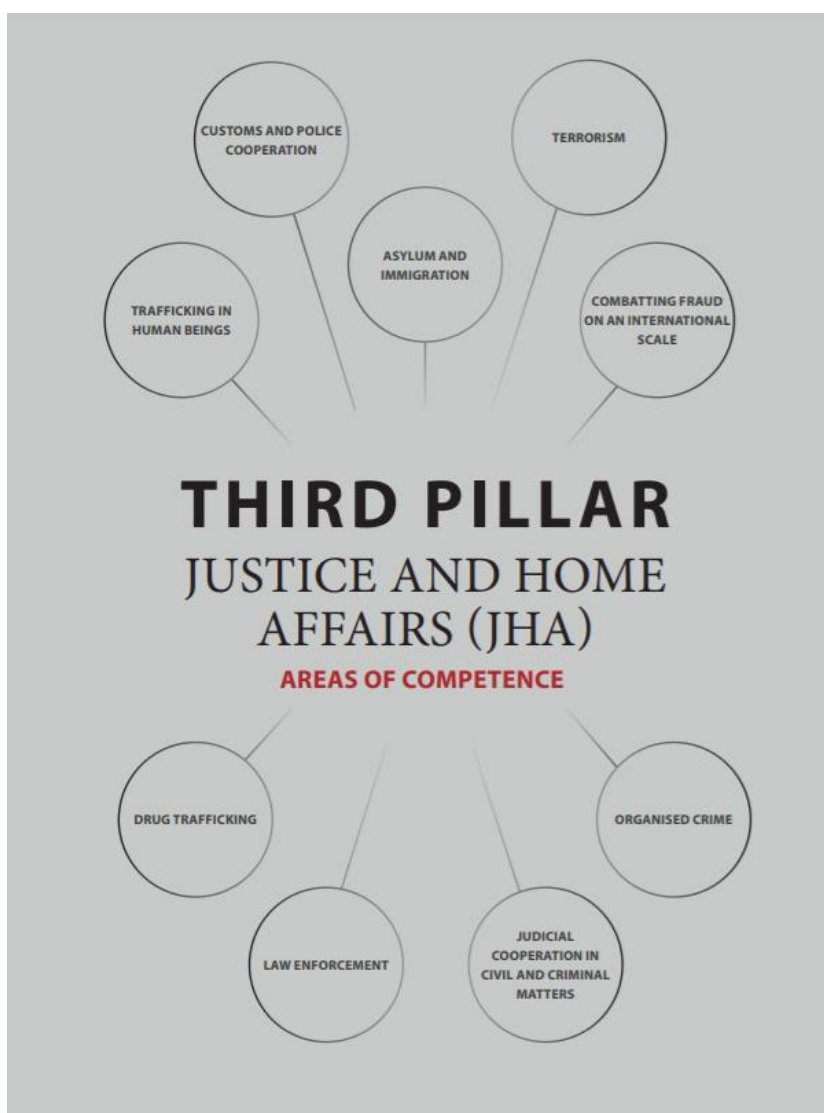

Πηγή : European Union, 2018

Τέλος, ο τρίτος πυλώνας της Αστυνομικής και Δικαστικής Συνεργασίας σε Ποινικές Υποθέσεις δημιουργήθηκε με σκοπό της προώθησης μιας κοινής δράσης με τη χρήση διακυβερνητικών μεθόδων, για να μπορέσουν οι πολίτες να αποκτήσουν υψηλού επιπέδου ασφάλεια εντός ενός χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης. Σύμφωνα με την Συνθήκη του Μάαστριχτ, ο τρίτος πυλώνας συμπεριλάμβανε διατάξεις σχετικά με την επιβολή διεξοδικών ελέγχων κυρίως στα εξωτερικά σύνορα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, την ίδρυση της Ευρωπόλ, την καταπολέμηση κοινής πολιτικής ασύλου παράνομη μετανάστευση και δικαστική συνεργασία σε ποινικές και πολιτικές υποθέσεις. Με την κατάργηση των εσωτερικών συνόρων και συνεπώς την ελεύθερη κυκλοφορία των ανθρώπων,

προέκυψαν ανάγκες για έναν καλύτερο συντονισμό των εθνικών, νομοθετικών και κανονιστικών διατάξεων, που συχνά μάλιστα διέφεραν σε πολλούς τομείς. Πολλές, ωστόσο, περιοχές είχαν αναπτύξει ήδη διακυβερνητική συνεργασία μεταξύ τους στο πλαίσιο της εφαρμογής της Σύμβασης του Σένγκεν (1990), που θα αναλυθεί παρακάτω. Παρόλα αυτά, λόγω του ανεπαρκούς επιπέδου συνεργασίας, η σχέση διακυβερνητικής συνεργασίας μεταξύ των χωρών έχρηζε επέκταση. Παράλληλα, για να διατηρηθεί ο νόμος και η τάξη για την διασφάλιση της εσωτερικής ασφάλειας, υπεύθυνα ήταν τα Κράτη-Μέλη (European Union, 2018).

Διάγραμμα 4 : Ο τρίτος πυλώνας.

Πηγή : European Union, 2018

Στο παραπάνω διάγραμμα που απεικονίζει τους τομείς εφαρμογής του τρίτου πυλώνα, βλέπουμε πως πέρα από την επιβολή του Νόμου, ο τρίτος πυλώνας επηρεάζει και την Δικαστική Συνεργασία και τα Πολιτικά και Ποινικά Θέματα, καθώς και στην διαχείριση του Οργανωμένου Εγκλήματος και στην Διακίνηση Ναρκωτικών. Επίσης, ο τρίτος πυλώνας ασκεί σημαντική επιρροή και σε ότι αφορά το Άσυλο και γενικότερα την Μετανάστευση, την καταπολέμηση της απάτης σε διεθνή κλίμακα, την καταπολέμηση της Τρομοκρατίας και της εμπορίας των ανθρώπων, καθώς και στην συνεργασία της Αστυνομίας με τον Τελωνειακό Θεσμό.

Η Συνθήκη του Μάαστριχτ άλλαξε για πάντα τις ζωές των ευρωπαίων πολιτών, καθώς η ένωση των χωρών και η στενή συνεργασία μεταξύ τους που προήγαγε, καθιέρωσε ένα είδος ελευθερίας, που δεν είχε ξαναπαράξει. Η «ουτοπική» Ευρώπη, μία Ευρώπη ελευθερίας (τουλάχιστον ως προς τους νόμιμα παρευρισκόμενους εντός της επικράτειας της ΕΕ) ως προς τα ταξίδια, την διαμονή και την εργασία σε κάθε χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποτελεί μέχρι και σήμερα μία πραγματικότητα. Ένα από τα θεμελιώδη δικαιώματα, μάλιστα, που αποδίδει η Συνθήκη του Μάαστριχτ σε κάθε υπήκοο κράτους μέλους της ΕΕ είναι το δικαίωμα στην ελευθερία κυκλοφορίας και διαμονής των ανθρώπων στην ΕΕ : *«Κάθε πολίτης της Ένωσης έχει το δικαίωμα να κυκλοφορεί και να διαμένει ελεύθερα στο έδαφος των κρατών μελών [...]»*. Η Συνθήκη επίσης κατοχυρώνει την ίση μεταχείριση όλων των ανθρώπων εντός ΕΕ σε ότι αφορά τις συνθήκες εργασίας, σπουδών, και άλλα κοινωνικά και φορολογικά ζητήματα. Επίσης, με την Συνθήκη του Μάαστριχτ, κάθε πολίτης της ΕΕ έχει πλέον το δικαίωμα στην ιθαγένεια της ΕΕ, συνεπώς και δικαίωμα μετακίνησης και διαμονής στο έδαφος της ΕΕ, το δικαίωμα ψήφου και εκλογής σε τοπικές και ευρωπαϊκές εκλογές σε οποιοδήποτε κράτος μέλος. Επιπρόσθετα, όλοι οι ΕΕ πολίτες διατηρούν το δικαίωμα στην προστασία από τις διπλωματικές αρχές οποιασδήποτε χώρας της ΕΕ όταν ταξιδεύουν εκτός ΕΕ, το δικαίωμα αναφοράς στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το δικαίωμα στους πολίτες να προσφύγουν απευθείας στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο (European Union, 2018).

Ένα ακόμη σημαντικό σημείο για την δημιουργία της «ουτοπικής» Ευρώπης αποτελεί η υπογραφή του πυλώνα των Κοινωνικών Δικαιωμάτων από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο στις 17 Νοεμβρίου 2017 και σε ταυτόχρονη ισχύ με την Συνθήκη του Μάαστριχτ παρέχει νέα δικαιώματα στους πολίτες της ΕΕ : Ίσες ευκαιρίες και

πρόσβαση στην αγορά εργασίας, δίκαιες συνθήκες εργασίας και κοινωνική προστασία και ένταξη (European Union, 2018).

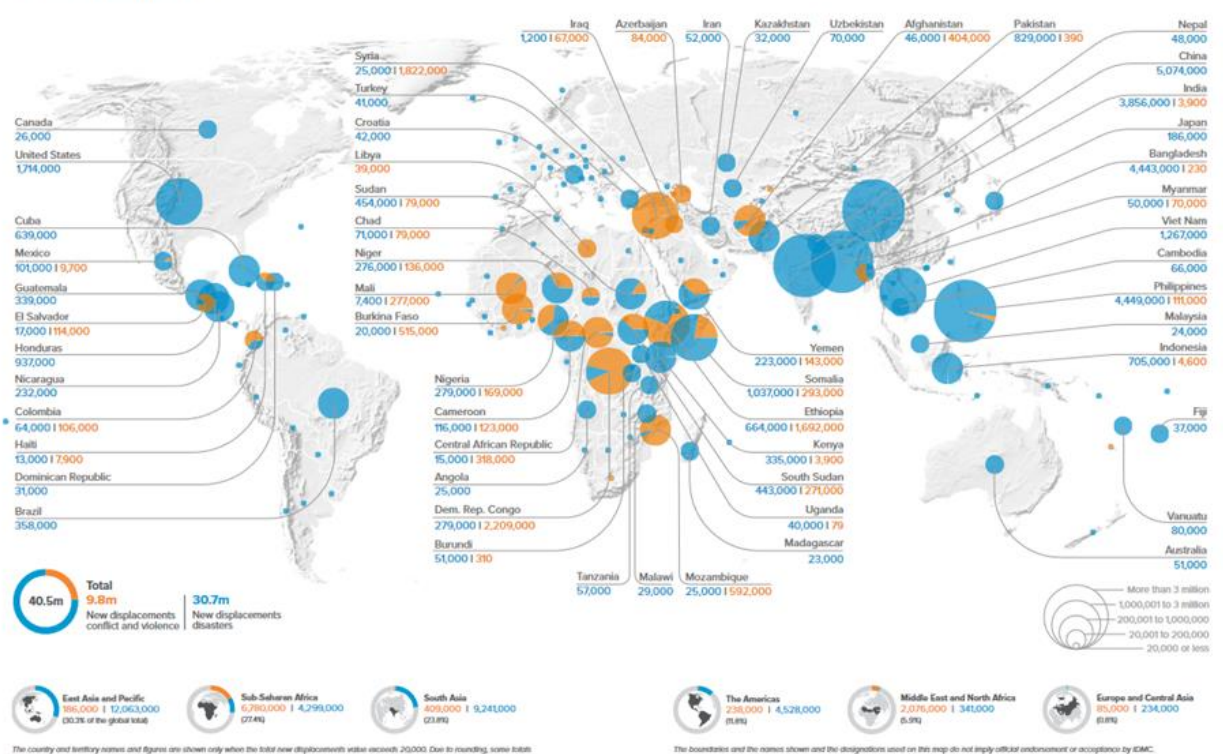
Από το 2015 και έπειτα, όταν επήλθε η μεταναστευτική κρίση και αυξήθηκαν και οι τρομοκρατικές απειλές και επιθέσεις στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ορισμένα κράτη Σένγκεν επέλεξαν να επαναφέρουν ελέγχους στα εσωτερικά τους σύνορα, για την μέγιστη διασφάλιση της ασφάλειας και της ειρήνης. Στο παρακάτω υποκεφάλαιο θα γίνει αναλυθεί η προσφυγική και μεταναστευτική κρίση του 2015, και πως ένα τέτοιο φαινόμενο αποτέλεσε «ρήγμα» στην «ουτοπική» Ευρώπη του σήμερα.

1.3.2 Μεταναστευτική και Προσφυγική Κρίση

Το IDMC (Internal Displacement Monitoring Centre) αποτελεί το επίσημο αποθετήριο δεδομένων και αναλύσεων σχετικά με τον εσωτερικό εκτοπισμό, και παρέχει πληροφορίες μέσω της Παγκόσμιας Έκθεσης για τον Εσωτερικό Εκτοπισμό (Global Report on Internal Displacement 2021 – GRID 2021). Στο GRID 2021 εξετάστηκαν οι συνδέσεις μεταξύ του εκτοπισμού μέσω βίαιων συγκρούσεων, κλιματικής αλλαγής και φυσικών καταστροφών. Για τη συγγραφή του παρόντος κεφαλαίου, χρησιμοποιήθηκαν τα δεδομένα της ετήσιας αναφοράς του IDCM για το 2020, σχετικά με την μετατόπιση των πληθυσμών λόγω κλιματικών συνθηκών, καταστροφών λόγω πολέμου κλπ. Στον παρακάτω χάρτη παρουσιάζονται οι νέες μετατοπίσεις πληθυσμών που υπήρξαν εντός του 2020 λόγω φυσικών καταστροφών και βίαιων συγκρούσεων, σε παγκόσμιο επίπεδο. Συνολικά, υπήρξαν 9.8 εκατομμύρια μετατοπίσεις λόγω βίαιων συγκρούσεων και πολέμων, ενώ οι μετατοπίσεις λόγω φυσικών καταστροφών ήταν στις 30.7 εκατομμύρια. Σύμφωνα με τον χάρτη, οι περισσότερες μετατοπίσεις λόγω βίαιων συγκρούσεων έλαβαν χώρα στην Κεντρική και Βόρεια Αφρική, οι οποίες έφτασαν τις 6.780.000 εκατομμύρια, ενώ οι περισσότερες μετατοπίσεις λόγω φυσικών καταστροφών πραγματοποιήθηκαν στην Ανατολική Ασία και στον Ειρηνικό.

Χάρτης 1: Χάρτης νέων μετατοπίσεων από συγκρούσεις και καταστροφές το 2020.

New displacements by conflict and disasters in 2020

Πηγή: <https://www.internal-displacement.org/global-report/grid2021/>

Βασικοί Ορισμοί

Παρακάτω θα γίνει μία σύντομη αναφορά σε βασικές έννοιες και στους ορισμούς τους.

- Σύμφωνα με τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ) ο πρόσφυγας και ο μετανάστης παρουσιάζουν διαφορές ως προς το πώς ορίζονται. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τον ορισμό που δίνεται από την Σύμβαση του 1951¹, ως **πρόσφυγας** ορίζεται ένα πρόσωπο που «λόγω του θεμελιωμένου φόβου ότι θα διωχθεί για λόγους φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, ιδιότητας μέλους συγκεκριμένης κοινωνικής ομάδας ή πολιτικής γνώμης, βρίσκεται εκτός της χώρας της εθνικότητάς του και δεν μπορεί ή, λόγω αυτού του φόβου, δεν είναι

¹ «Η Σύμβαση του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων είναι το βασικό νομικό κείμενο που αποτελεί τη βάση για το έργο της Υπατης Αρμοστείας. Η Σύμβαση έχει επικυρωθεί από 145 κράτη και ορίζει ποιος είναι πρόσφυγας, τα δικαιώματά του και τις νομικές υποχρεώσεις των κρατών. Βασική αρχή στη Σύμβαση είναι η μη-επαναπροώθηση (non-refoulement), σύμφωνα με την οποία ο πρόσφυγας δεν πρέπει να επιστρέφεται σε χώρα όπου απειλείται η ζωή ή η ελευθερία του» (Η Σύμβαση του 1951 σχετικά με το Καθεστώς των Προσφύγων – UNHCR Greece, no date) .

πρόθυμος να επωφεληθεί ο ίδιος για την προστασία της χώρας αυτής · ή ο οποίος, επειδή δεν έχει ιθαγένεια και βρίσκεται εκτός της χώρας της προηγούμενης συνήθους διαμονής του, δεν είναι σε θέση ή, λόγω αυτού του φόβου, δεν είναι πρόθυμος να επιστρέψει σε αυτήν». Ο ορισμός αυτός υπάρχει στα περιφερειακά έγγραφα για τους πρόσφυγες, καθώς και στο Καταστατικό της Έπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNHCR, no date).

- Για τον όρο «**μετανάστης**», σύμφωνα με τον ΟΗΕ, δεν υπάρχει κάποια επίσημη ερμηνεία και ορισμός, ωστόσο οι περισσότεροι ειδικοί συμφωνούν πως «*ένας άνθρωπος χαρακτηρίζεται ως μετανάστης όταν αλλάζει τη χώρα της συνήθους διαμονής του, ανεξάρτητα από τον λόγο μετανάστευσης ή το νομικό καθεστώς*». Υπάρχει και μία διάκριση των μεταναστών με βάση το χρονικό διάστημα που παραμένουν εκτός της χώρας της συνήθους διαμονής τους, σε βραχυπρόθεσμους (καλύπτει μετακινήσεις με διάρκεια μεταξύ 3 και 12 μηνών) και μακροπρόθεσμους ή μόνιμους μετανάστες, που αναφέρεται σε αλλαγή χώρας διαμονής για διάρκεια από ενός έτους και άνω.

Πολλοί, μάλιστα άνθρωποι που εγκαταλείπουν την χώρα τους σε περιπτώσεις πολέμου και αναταραχών, αναζητούν άσυλο στην Ευρωπαϊκή Ένωση, αναζητώντας ένα καλύτερο μέλλον. Ως **αιτών ασύλου** ορίζεται «*το άτομο που αναζητά να του επιτραπεί η είσοδος σε μία χώρα, ως πρόσφυγας, και βρίσκεται σε αναμονή της απόφασης της αίτησής του, για να αποκτήσει το καθεστώς του πρόσφυγα, υπό τις σχετικές διεθνείς και εθνικές οδηγίες*» (International Organization for Migration, 2009).

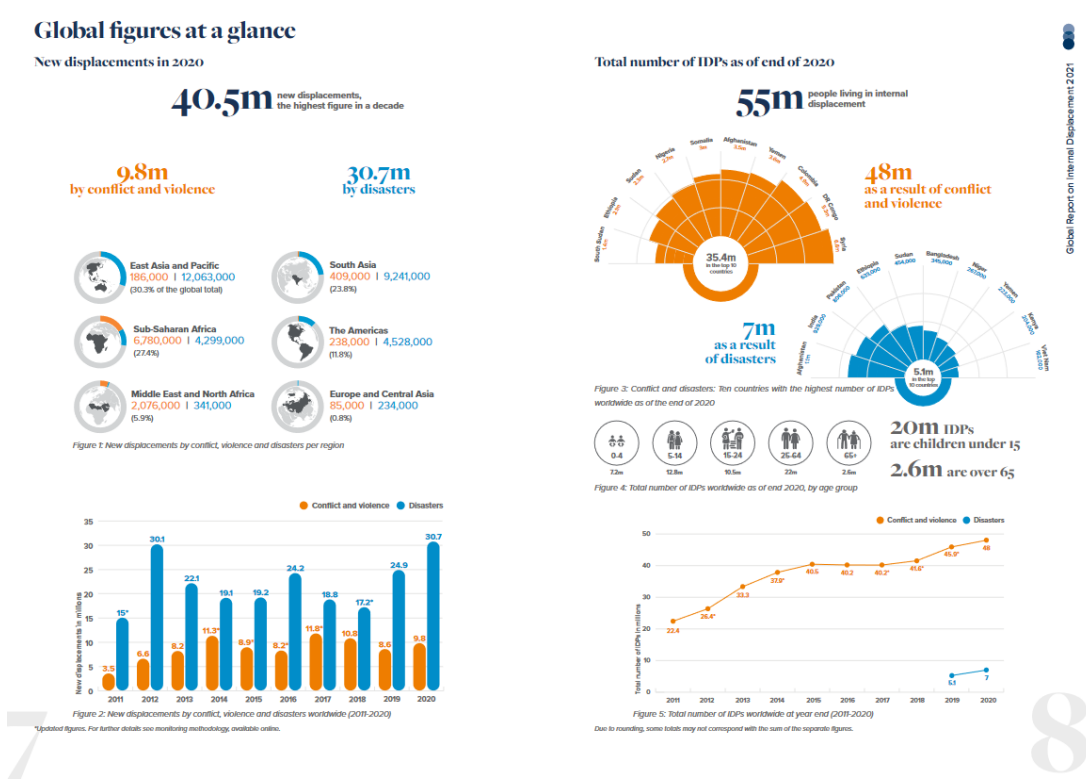
Η Προσφυγική Κρίση από το 2015 έως και σήμερα

Από το 2015 και έπειτα, όταν επήλθε η προσφυγική κρίση και αυξήθηκαν και οι τρομοκρατικές απειλές και επιθέσεις στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ορισμένα κράτη Σένγκεν επέλεξαν να επαναφέρουν ελέγχους στα εσωτερικά τους σύνορα, για την μέγιστη διασφάλιση της ασφάλειας και της ειρήνης. Στο παρακάτω υποκεφάλαιο θα αναλυθεί η προσφυγική και μεταναστευτική κρίση του 2015, και πως ένα τέτοιο φαινόμενο αποτέλεσε «ρήγμα» στην «ουτοπική» Ευρώπη του σήμερα.

Το καλοκαίρι του 2015, η χώρα μας και ολόκληρη η Ευρώπη, βίωσε ένα από τα μεγαλύτερα προσφυγικά «κύματα» των τελευταίων ετών.. Περίπου ένα εκατομμύριο αιτούντες ασύλου έχουν φτάσει πλέον στην Ευρώπη και αναζητούν την ασφάλεια και ένα καλύτερο μέλλον. Η πλειοψηφία των προσφύγων αυτών, έχουν εγκαταλείψει τη Συρία, όπου διαδραματίζεται ο εμφύλιος πόλεμος. Η Συρία παραμένει μια από τις κύριες χώρες καταγωγής αναφορικά με τις παράτυπες διελεύσεις, μαζί με το Μαρόκο, τη Τυνησία και την Αλγερία.

Η πολυπλοκότητα και η διάρκεια της λεγόμενης προσφυγικής κρίσης δημιούργησε ένα κλίμα αβεβαιότητας σε ότι αφορά τις επιπτώσεις στο πολιτικό, οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο.

Διάγραμμα 5 : Μία ματιά σε παγκόσμιο επίπεδο για τις μετατοπίσεις του 2020.

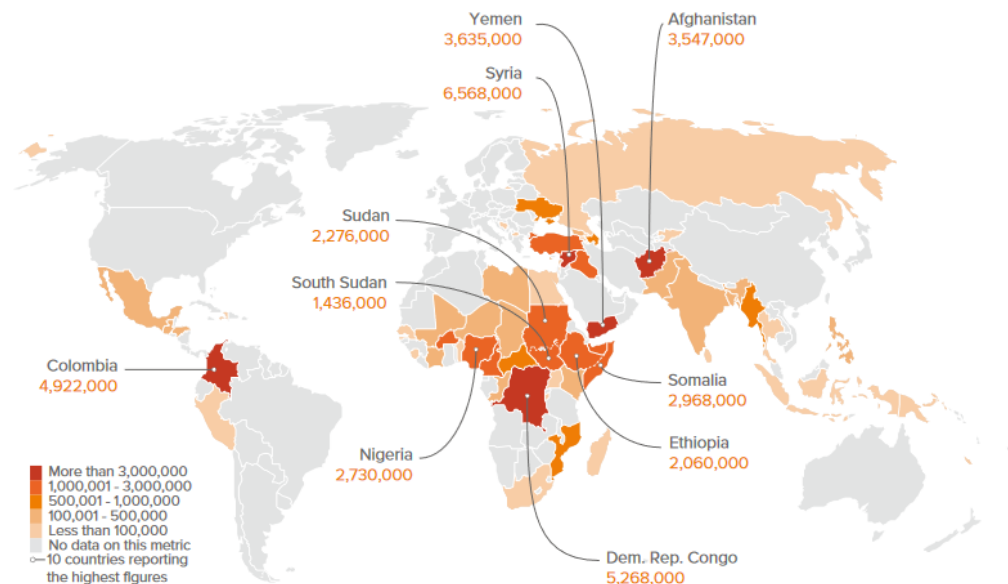
Πηγή : <https://www.internal-displacement.org/global-report/grid2021/>

Σύμφωνα με το IDMC οι συγκρούσεις και οι καταστροφές ανάγκασαν να πραγματοποιηθούν 40,5 εκατομμύρια νέες εσωτερικές εκτοπίσεις σε 149 χώρες και εδάφη μόνο εντός του 2020. Από το παραπάνω διάγραμμα, γίνεται εύκολα αντιληπτό, πως από το 2011 έως και σήμερα, οι εκτοπίσεις λόγω καταστροφών έχουν αυξηθεί ραγδαία, ενώ ταυτόχρονα και οι εκτοπίσεις λόγω διαμαχών και βίας, παρουσιάζουν επίσης σημαντική αύξηση (ιδιαίτερα το 2014 και από το 2017 μέχρι και σήμερα). Οι

συγκρούσεις συνεχίζονται ακατάπαυστα σε χώρες όπως η Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό (ΛΔΚ), στη Συρία, στην Αιθιοπία και πιο πρόσφατα και στο Αφγανιστάν, οι οποίες φιλοξενούν επίσης μερικούς από τους μεγαλύτερους αριθμούς των ανθρώπων που ζουν σε παρατεταμένη εσωτερική μετατόπιση.

Από το 2015 έως και σήμερα οι καταστροφικοί πόλεμοι που υπάρχουν στις χώρες της Ανατολής, έχουν αναγκάσει πληθώρα ανθρώπων να μεταναστεύσουν προς τον δυτικό κόσμο. Με την πιο πρόσφατη που βιώνει το Αφγανιστάν, μετά την ανάληψη της εξουσίας από το Ταλιμπάν, μία νέα μεταναστευτική κρίση φαίνεται να εμφανίζεται για ακόμη μία φορά στις χώρες της Ευρώπης και όχι μόνο. Λόγω της κατάστασης στην οποία βρίσκεται χώρα, οι άνθρωποι εγκαταλείπουν τον τόπο διαμονής τους και αναζητούν άσυλο σε χώρες της Ευρώπης καθώς και στην Ρωσία (*UNHCR - Afghanistan, no date*). Ωστόσο, ανα αναλογιστεί κανείς την προσφυγική κρίση του 2015, είναι πολύ πιθανόν να επαναληφθούν γεγονότα μη-νόμιμων διελεύσεων των προσφύγων του Αφγανιστάν και των γειτονικών χωρών, σε χώρες της Δύσης.

Χάρτης 2 : Συνολικός αριθμός εκτοπισμένων λόγω σύγκρουσης και βίας στις 31 Δεκεμβρίου 2020.

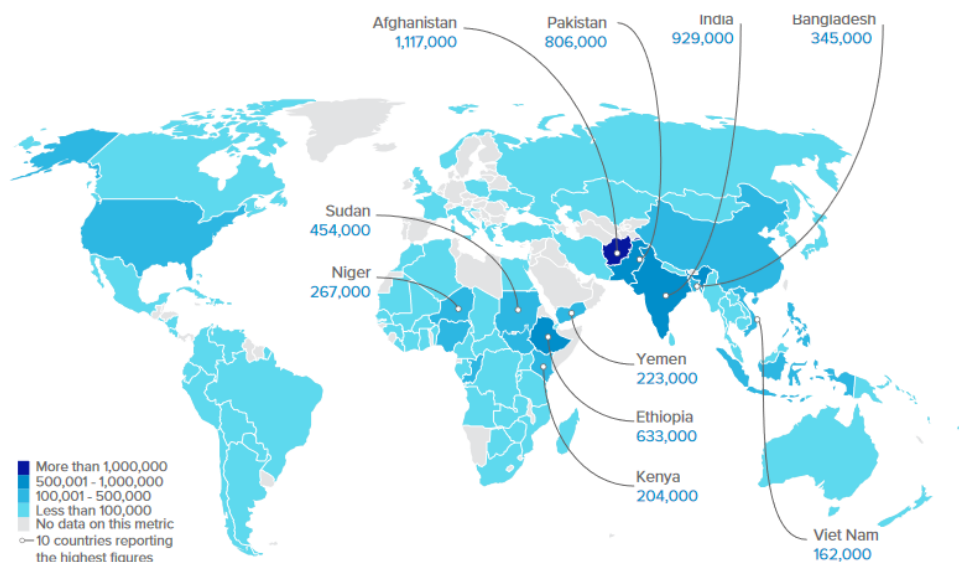

Πηγή : <https://www.internal-displacement.org/global-report/grid2021/>

Ο παραπάνω χάρτης απεικονίζει τις μετατοπίσεις των ανθρώπων λόγω διαμαχών-πολέμων που έγιναν εντός του 2020. Σύμφωνα με τα γεωγραφικά δεδομένα, στα οποία βασίστηκε το IDMC για την δημιουργία του χάρτη, η εσωτερική μετατόπιση αποτελεί μια παγκόσμια πρόκληση, και τείνει να επικεντρωθεί όχι μόνο σε ορισμένες

περιοχές ή χώρες αλλά και σε ορισμένες περιοχές μέσα σε αυτές. Τις μεγαλύτερες καταστροφές λόγω συγκρούσεων και συνεπώς τις περισσότερες μετατοπίσει φαίνεται να έχει η Συρία, η Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό, καθώς και η Κολομβία.

Χάρτης 3 : Συνολικός αριθμός εκτοπισθέντων λόγω καταστροφών στις 31 Δεκεμβρίου 2020.

Πηγή : <https://www.internal-displacement.org/global-report/grid2021/>

Αντίστοιχα, στον χάρτη 4, παρουσιάζονται δεδομένα από τουλάχιστον επτά εκατομμύρια ανθρώπων, που αναγκάστικαν να μετατοπιστούν εσωτερικά από καταστροφές σε 104 χώρες και εδάφη εντός του 2020. Είναι η δεύτερη φορά που παρουσιάζεται αυτό το φαινόμενο σε τόσο έντονο βαθμό και σε παγκόσμιο επίπεδο. Ωστόσο, λόγω έλλειψης δεδομένων είναι δύσκολο να μελετηθεί και να παρουσιαστεί για πόσο καιρό οι άνθρωποι μετατοπίζονται λόγω καταστροφών και επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής. Δημιουργείτε, γενικότερα, μία εσφαλμένη εντύπωση, πως οι άνθρωποι αυτοί επιστρέφουν στον τόπο μόνιμης διαμονής τους, μετά το πέρα των καταστροφών, γεγονός που δεν ισχύει, καθώς η πραγματικότητα είναι αρκετά πιο περίπλοκη.

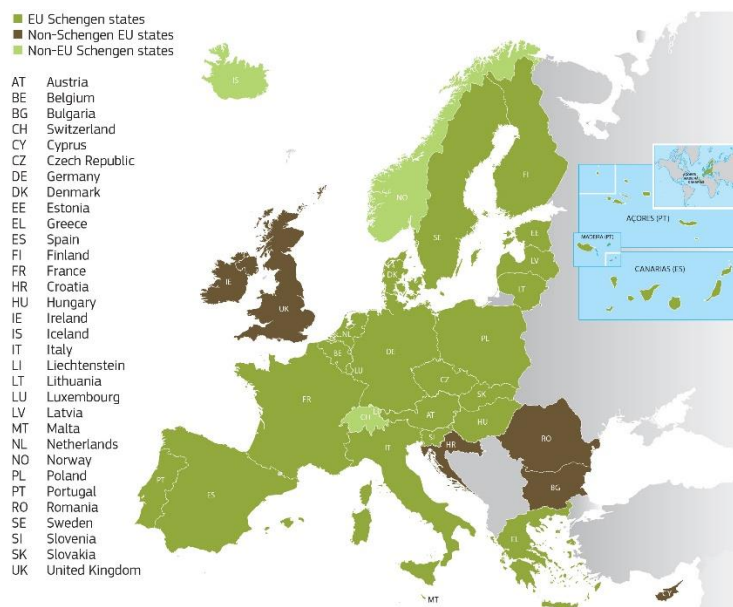
Τρέχουσα κατάσταση των προσφύγων και Ζώνη Σένγκεν

Με την Συνθήκη του Άμστερνταμ το 1997 καθιερώθηκε η Ευρώπη ως : «χώρος ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης, στον οποίο η ελεύθερη κυκλοφορία των διασφαλίζεται σε συνδυασμό με τα κατάλληλα μέτρα με σεβασμό στους ελέγχους

των εξωτερικών συνόρων, το άσυλο, τη μετανάστευση και την πρόληψη και την καταπολέμηση του εγκλήματος» (European Union, 2018). Η ελεύθερη αυτή κυκλοφορία επιτυγχάνεται κατά κύριο λόγο στη Ζώνη Σένγκεν, μία ζώνη ελεύθερης κυκλοφορίας της ΕΕ, όπου κάθε πολίτης από το 1995 (που καταργήθηκαν οι συνοριακοί έλεγχοι) έχει το δικαίωμα να κυκλοφορήσει ελεύθερα για διαμονή, σπουδές, εργασία, και συνταξιοδότηση.

Η ζώνη του Σένγκεν περιλαμβάνει 26 χώρες, 22 χώρες της ΕΕ και τέσσερις εκτός της ΕΕ: την Ισλανδία, τη Νορβηγία, την Ελβετία και το Λιχτενστάιν.

Χάρτης 4: Ο χάρτης της Ευρώπης, με κατηγοριοποίηση ανά χρώμα για τις χώρες εντός Ζώνης Σένγκεν, εκτός Ζώνης Σένγκεν και χώρες εκτός ΕΕ και Ζώνης Σένγκεν.

Πηγή : https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/borders-and-visas/visa-policy/schengen_visa_en

Σημαντικό είναι να τονιστεί η διαφορά της Ευρωπαϊκής Ένωσης με τον χώρο Σένγκεν, καθώς είναι δύο διαφορετικές ζώνες. Παρακάτω φαίνεται ο κατάλογος των χωρών που ανήκουν στην ζώνη Σένγκεν, ο κατάλογος των χωρών που ανήκουν στην Ευρωπαϊκή Ένωση και ο κατάλογος των χωρών που ανήκουν στην Ευρωζώνη.

Η διαδικασία για την ένταξη της Κροατίας συνεχίζεται, ενώ η Κύπρος αντιμετωπίζει προς το παρόν κολλήματα στη διαδικασία. Σε ότι αφορά τη Βουλγαρία και την Ρουμανία, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ψήφισε θετικά για να προσχωρήσουν στον χώρο Σένγκεν τον Ιούνιο του 2011. Η τελική απόφαση για το εάν μια χώρα μπορεί να ενταχθεί στη ζώνη ελεύθερων ταξιδιών πρέπει να ληφθεί με ομόφωνη ψήφο από τις κυβερνήσεις της ΕΕ στο Συμβούλιο (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2018).

Πίνακας 1 : Πίνακας χωρών που ανήκουν στην Ζώνη Σένγκεν, στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στην Ευρωζώνη.

Πηγή : <https://citypropertiesglobal.uk/schengen-area/>

Από το 2008 έως και το 2012, παρουσιάστηκε σημαντική αύξηση των αιτήσεων ασύλου εντός της ΕΕ, καθώς οι καταστάσεις που διαδραματίζονταν σε πολιτικό, οικονομικό και κοινωνικό προσκύνιο, ανάγκαζαν τους ανθρώπους των πληγέντων χωρών να αναζητήσουν ένα καλύτερο μέλλον. Έπειτα από το 2012 έως και το 2016, ο αριθμός των αιτούντων ασύλου αυξανόταν με ολοένα και γρηγορότερο ρυθμό, φτάνοντας το 2016 σε 1,2 εκατομμύριο αιτήσεις. Ωστόσο, από το 2017 άρχισε ο αριθμός αυτός να μειώνεται σημαντικά, με ποσοστό μείωσης 44,5% και συνέχισε να μειώνεται κατά αυτόν τον τρόπο έως και το 2018. Το 2019, ο αριθμός των αιτούντων

για άσυλο, αυξήθηκε για ακόμη μία φορά, ωστόσο με ρυθμό σημαντικά χαμηλότερο από ότι τις προηγούμενες περιόδους. (EUROSTAT, no date).

Για το έτος 2020 οι αιτήσεις περί ασύλου έφτασαν τις 471.300, φανερά μειωμένη σε σχέση με το 2019. Βέβαια, σημαντικός παράγοντας της μείωσης αυτής αποτέλεσε και η Πανδημία του COVID-19, που λόγω της πρωτόγνωρης αυτής κατάστασης που βίωσε η ανθρωπότητα σε παγκόσμιο επίπεδο, εφαρμόστηκαν αυστηροί περιορισμοί σχετικά με τα ταξίδια, από τα κράτη μέλη της ΕΕ. Συνεπώς, η διαδικασία της μετεγκατάστασης πολλών προσφύγων έγινε ακόμα πιο δύσκολη, και αναγκάστηκαν οι περισσότεροι από αυτούς να παραμείνουν για ένα διάστημα σε προσωρινό χώρο φιλοξενίας στην αντίστοιχη χώρα στην οποία βρίσκονταν (EUROSTAT, no date).

Μετά τη σημαντική μείωση των προσφυγικών κυμάτων το έτος 2020, λόγω της παγκόσμιας πανδημίας, ο αριθμός των μεταναστών που φθάνουν με παράνομο τρόπο στην Ευρώπη φαίνεται να αυξάνεται. Σύμφωνα με τον Frontex, τον οργανισμό συνόρων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι αφίξεις κατά τους πρώτους πέντε μήνες του 2021 αυξήθηκαν κατά 47 % σε σύγκριση με την ίδια περίοδο του 2020.

Οι κρίσεις της τελευταίας δεκαετίας, σε παγκόσμιο επίπεδο, στον οικονομικό – πολιτικό – κοινωνικό τομέα, αποτελούν έναν από τους σημαντικότερους λόγους μετακίνησης και μετεγκατάστασης των ανθρώπων, σε χώρες της Δύσης, και συγκεκριμένα της Ευρώπης. Το 2019, η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες και οι εταίροι της ξεκίνησαν την Τριετή Στρατηγική για την Επανεγκατάσταση και τις Συμπληρωματικές Διαδρομές. Για την επίτευξη του στόχου αυτού, απαιτείται από τα κράτη μέλη σε συνεργασία μεταξύ τους, να προβούν στη δημιουργία περισσότερων λύσεων για τους πρόσφυγες σύμφωνα με τον στόχο της μεγαλύτερης κοινής ευθύνης που ορίζεται στο Παγκόσμιο Σύμφωνο για τους Πρόσφυγες (IDMC, 2019).

2. Η Λογικής της Κυριαρχίας

Στο παρόν κεφάλαιο, γίνεται μία προσπάθεια «σύνδεσης» του φανταστικού με τον πραγματικό κόσμο, αναφορικά με τα φαινόμενα της ουτοπίας και της δυστοπίας, και μελετώνται οι «πηγές» προέλευσης της σύγχρονης πραγματικής δυστοπίας, καθώς και τα χαρακτηριστικά της. Ανάμεσα στα χαρακτηριστικά που διέπουν μία δυστοπία, εντοπίζεται και ο Ολοκληρωτισμός, ο οποίος αναλύεται ως βασικό χαρακτηριστικό μίας δυστοπίας του πραγματικού σύγχρονου κόσμου, ενώ ακολουθούν παραδείγματα όπου ολοκληρωτικά καθεστάτα έχουν οδηγήσει στην επέλαση δυστοπικών φαινομένων. Τέλος, το κεφάλαιο ολοκληρώνεται με την ανάλυση τριών σημαντικών εννοιών : έλεγχος, επιτήρηση και εδαφοκυριαρχία, και πως η κάθε μία από αυτές οδηγεί εν τέλη στην εμφάνιση της δυστοπίας, μέσω των ολοκληρωτικών καθεστώτων.

“Factuality itself depends for its continued existence upon the existence of the nontotalitarian world.”

- Hannah Arendt, The Origins of Totalitarianism (1973)

2.1 Τα Ολοκληρωτικά Καθεστάτα και η σημασία τους στη δημιουργία Δυστοπικών Κοινωνιών

Σύνηθες φαινόμενο της δυστοπικής λογοτεχνίας αποτελεί, κατά κανόνα, η ύπαρξη μίας ολοκληρωτικής κυβέρνησης, η οποία κυβερνά τον δυστοπικό αυτόν κόσμο με γνώμονα τον ολοκληρωτισμό. Η εκάστοτε δυστοπική χώρα/πόλη κλπ. στον δυστοπικό αυτόν κόσμο της λογοτεχνίας, συνήθως τοποθετείται σε κάποια φουτουριστική κοινωνία του μέλλοντος, την οποία διακατέχει η ακραία καταπίεση και απελπισία. Η κυβέρνηση των δυστοπικών αυτών κοινωνιών κυβερνά με αυταρχικό τρόπο, ενώ πέρα από τον φόβο και την καταπίεση που βιώνουν οι άνθρωποι, η έννοια της ελευθερίας δεν υπάρχει πουθενά. Εξετάζοντας λίγο βαθύτερα, και αντιπαραθέτοντας τις δυστοπικές κοινωνίες της λογοτεχνίας, με τις δυστοπικές κοινωνίες του πραγματικού σύγχρονου κόσμου, που έχουν δημιουργηθεί κατά το

παρελθόν, οι ομοιότητες ως προς τον τρόπο διακυβέρνησης από τα ολοκληρωτικά καθεστώτα είναι εμφανείς και θα αναλυθούν παρακάτω.

Ο Ολοκληρωτισμός (totalitarianism) σύμφωνα με την Encyclopedia Britannica ορίζεται ως: «*Μία μορφή διακυβέρνησης, η οποία θεωρητικά δεν επιτρέπει καμία ατομική ελευθερία και που επιδιώκει να υποτάξει όλες τις πτυχές της ατομικής ζωής στην εξουσία του κράτους*» (The Editors of Encyclopaedia Britannica, 1998b). Ο Ολοκληρωτισμός θεωρείται η πιο ακραία μορφή αυταρχισμού, καθώς τον διακατέχουν όχι μόνο ο εξαναγκασμός του λαού, αλλά και ο εκφοβισμός και η καταστολή του. Μάλιστα, τον όρο *totalitario*, τον επινόησε ο Ιταλός δικτάτορας Benito Mussolini στις αρχές της δεκαετίας του 1920, για να αποδώσει τον εξής χαρακτηρισμό στο νέο φασιστικό ανερχόμενο κράτος της Ιταλίας που δημιούργησε και διοικούσε και «*σύνθημά*» του αποτελούσε η φράση: «*Όλα μέσα στο κράτος, κανένας εκτός του κράτους, κανένας ενάντια του κράτους*». Τα ολοκληρωτικά κράτη, όπως αυτό του Benito Mussolini, διοικούνται κατεξοχήν από κυβερνήτες – δικτάτορες, οι οποίοι έχουν ως βασικό στόχο να ελέγχουν την κοινή γνώμη μέσω της προπαγάνδας, ώστε κανένας να μην τους αμφισβητεί και να μην τους αντιστέκεται (Κόλλια, 2019).

Σύμφωνα, μάλιστα, με την Hannah Arendt: «*Ο Ολοκληρωτισμός είναι η σύνθλιψη της πολιτικής και η περιφρόνηση του κράτους για τα ατομικά δικαιώματα. Το ολοκληρωτικό κράτος επιβάλλει λογοκρισία στον τύπο, καταργεί το κοινοβούλιο και την αντιπολίτευση και περιορίζει την παρρησία, τον διάλογο και την κριτική. Η δομή τέτοιων κινήματων βασίζεται στην πιστή αφοσίωση των ατόμων, με απώτερο σκοπό στην παγκόσμια κυριαρχία. Επιπλέον, τα ολοκληρωτικά κινήματα δεν διαθέτουν συγκεκριμένους πολιτικούς στόχους και πρόγραμμα και δεν υπάρχει άλλος κόσμος παρά μόνο αυτός του κινήματος*» (Κόλλια, 2019).

Σύμφωνα με τον Friedrich Joachim Carl (1901-1984) στο βιβλίο του «Ολοκληρωτική Δικτατορία», που συνέγραψε από κοινού με τον Zbigniew Brzezinski (1928-1981), (όπως αναφέρεται στον Ζαχαράκης, 2019), εντοπίζονται έξι βασικά γνωρίσματα των ολοκληρωτικών καθεστώτων στον σύγχρονο βιομηχανικό κόσμο: Μία ενιαία ιδεολογία, ένα κόμμα, μυστική τρομοκρατική αστυνομία, μονοπώλιο πληροφοριών και έλεγχος των μέσων ενημέρωσης, μονοπώλιο όπλων και κεντρικά διευθυνόμενη οικονομία. Η ολοκληρωτική ιδεολογία απαιτεί μια σχεδόν θρησκευτική και άνευ

όρων προσωπική αφοσίωση σε έναν μόνο χαρισματικό ηγέτη. Κάθε ολοκληρωτικό κράτος διαθέτει και κάποιο είδους «σύμβολο», πέρα από τον ηγέτη της. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ο αγκυλωτός σταυρός του εθνικοσοσιαλιστικού κόμματος, της ναζιστικής γερμανικής αυτοκρατορίας του Χίτλερ (Ζαχαράκης, 2019).

Εκτός από τον Ολοκληρωτισμό, υπάρχει και ο Αυταρχισμός, ο οποίος ενώ φέρει πολλές ομοιότητες με τον Ολοκληρωτισμό, διαφοροποιείται ως προς τον τρόπο «υποδούλωσης» του λαού. Ο Αυταρχισμός (authoritarianism) σύμφωνα με την Encyclopedia Britannica ορίζεται ως: «Η αρχή της τυφλής εμπιστοσύνης στην εξουσία, σε αντίθεση με την ατομική ελευθερία σκέψης και δράσης» (The Editors of Encyclopaedia, 2017). Στα αυταρχικά κράτη, η κυβέρνηση διοικεί το κράτος με τρόπο αυταρχικό, υποδουλώνοντας οποιοδήποτε πολιτικό σύστημα, ενώ όλη η δύναμη και η εξουσία βρίσκονται συγκεντρωμένα στα χέρια του ηγέτη. Ορισμένες φορές, πέρα από τον ηγέτη, η εξουσία μπορεί να βρίσκεται και στα χέρια των «λίγων» αλλά σημαντικών προσώπων με δύναμη και κύρος. Ο αυταρχισμός χρησιμοποιεί μέσα όπως την καταστολή, την λογοκρισία, την προπαγάνδα κλπ. (Przeworski, 2020). Η εξουσία των αυταρχικών ηγετών είναι συνήθως αυθαίρετη, ενώ ταυτόχρονα ούτε λαμβάνουν υπόψιν τους τους υφιστάμενους νόμους, αλλά ούτε μπορούν να αντικατασταθούν εύκολα από πολίτες που επιλέγουν ελεύθερα μεταξύ διαφόρων ανταγωνιστών στις εκλογές. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι δεν υπάρχει ελευθερία για να δημιουργηθεί κάποια αντιπολίτευση που να μπορεί να ανταγωνιστεί επάξια την κυρίαρχη αυταρχική εξουσία. Τέλος, ένα αυταρχικό κράτος υποστηρίζει και υποστηρίζεται κατεξοχήν από τις στρατιωτικές δυνάμεις του κράτους και την γραφειοκρατία (The Editors of Encyclopaedia, 2017).

Και οι δύο έννοιες βασίζονται στην κατάργηση κάθε μορφής ατομικής ελευθερίας. Από την μία ο Ολοκληρωτισμός αναγκάζει πρακτικά την υποταγή του λαού, χρησιμοποιώντας τον εκφοβισμό και τιμωρώντας κάθε εναντίωση με φυλάκιση ή κάποια εξίσου παραδειγματική «τιμωρία» (Longley Robert, 2021). Αντίθετα, ο Αυταρχισμός προσηλυτίζει τον λαό με τεχνικές όπως η προπαγάνδα, κερδίζοντας έτσι την «τυφλή», εθελοντική υποταγή των πολιτών του. Ενώ, λοιπόν, τα ολοκληρωτικά κράτη απαιτούν πλήρη πίστη του λαού στην ιδεολογία και το όραμα των κυβερνητών, τα αυταρχικά κράτη έχουν την δυνατότητα να «καλλιεργήσουν» την ιδεολογία τους στον κόσμο και να οδηγήσουν τον λαό να υιοθετήσει και να επιδιώξει τους στόχους του καθεστώτος για το έθνος. Έτσι, ο ηγέτης ενός αυταρχικού κράτους δεν έχει τη

δυνατότητα να αναγκάσει σε πλήρη υπακοή όλο το λαό, όπως ένας ηγέτης – δικτάτορας ενός ολοκληρωτικού κράτους (The Editors of Encyclopaedia, 2017).

Ο Ολοκληρωτισμός έχει ταυτιστεί με την απόλυτη καταπιεστική μονοκομματική κυβέρνηση. Χαρακτηριστικά παραδείγματα Ολοκληρωτισμού αποτελούν το Ναζιστικό Κράτος της Γερμανίας υπό την διακυβέρνηση του Αδόλφου Χίτλερ (1933 – 1945), η Ιταλία του Μουσολίνι, η Ισπανία του Φράνκο, η Ελλάδα της χούντας (1967-1974) και του Μεταξά (1936-1940), καθώς και η Σοβιετική Ένωση υπό τον Ιωσήφ Στάλιν (1924 – 1953) και η Βόρεια Κορέα υπό τη δυναστεία Κιμ (1948 – έως σήμερα) (Longley Robert, 2021).

2.2 Η μετάβαση από την Ουτοπία στη Δυστοπία

Σύμφωνα με τον Booker M. (1994) (όπ. αναφ. στο Voigts and Boller, 2018): «*Η ουτοπία ενός ανθρώπου είναι η δυστοπία ενός άλλου*», ενώ παράλληλα ο ίδιος επισημαίνει πως εντός των ουτοπικών αφηγήσεων εμπεριέχονται συχνά «νότες» δυστοπίας, και οι δυστοπίες ταυτόχρονα αντικατοπτρίζουν γεγονότα που εκτυλίσσονται στην πραγματικότητα μέσα σε μία κοινωνία (Voigts and Boller, 2018).

Μέσα σε κάθε ουτοπία υπάρχει και μία δυστοπία «κρυμμένη», η οποία συνήθως ερμηνεύεται με δύο τρόπους: είτε ως μία δυστοπία για την οποία σχεδιάστηκε η συγκεκριμένη ουτοπία για να την αντιμετωπίσει, είτε η δυστοπία αυτή εμφανίζεται στην πορεία λόγω του «αυτοκαταστροφικού» χαρακτήρα της εκάστοτε ουτοπίας. Στην πραγματικότητα, σε έναν κόσμο που υπάρχει αταξία, αποδιοργάνωση κλπ. οι πιθανότητες ο σχεδιασμός να αποτύχει και να φέρει στην επιφάνειά του την δυστοπία είναι περισσότερες από το να πετύχει και να δημιουργηθεί η ουτοπία (Gordin, Tilley and Prakash, 2010).

Στο πρώτο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας, έγινε μία ιστορική ανασκόπηση σχετικά με το πώς διάφορα γεγονότα και καταστάσεις επηρέασαν τους διανοούμενους της κάθε εποχής και από την ουτοπική λογοτεχνία και τον ουτοπικό τρόπο σκέψης, γεννήθηκε η δυστοπία. Στην πραγματικότητα, η δυστοπία αποτελεί μία ουτοπία που απέτυχε (σε μία ή πολλές πτυχές της) (Gordin, Tilley and Prakash, 2010). Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι εάν μόνο ένα μέρος της κοινωνίας ενστερνιστεί το όραμα της ουτοπίας θα υπάρξει πολύ πιθανόν μία μειοψηφία ανθρώπων, που θα εναντιωθούν στην πραγματοποίηση του εκάστοτε οράματος.

Από τα τέλη του 20^{ου} αιώνα και κατά τη διάρκεια του 21^{ου} αιώνα, η δυστοπία σαν φαινόμενο έχει επηρεάσει σημαντικά τη λογοτεχνία αλλά και τις τέχνες γενικότερα. Η πιο συνήθης απεικόνιση των δυστοπικών πόλεων/κοινωνιών μέσα από τις τέχνες γίνεται μέσω των πόλεων: Οι πόλεις εμφανίζονται μουντές, «σκληρές», συνήθως ιδιαίτερα τεχνολογικά εξελιγμένες, που ωστόσο, υποφέρουν από κοινωνικό-οικολογικές καταστροφές και οικονομική κρίση. Ωστόσο, πέρα από τις πόλεις, μεγάλη έμφαση δίνεται και στην διάρθρωση της κοινωνίας μέσα σε μία δυστοπική πόλη. Συνήθως βλέπουμε τους ανθρώπους να χωρίζονται όχι μόνο ως προς τη θέση τους μέσα στην κοινωνία, αλλά και ως προς το εισόδημά τους.

Οι δυστοπικές πόλεις αυτές καθ' αυτές εντοπίζονται κατά κύριο λόγο στους φανταστικούς κόσμους, στους οποίους η μετάβαση από την ουτοπία στην δυστοπία (ή και το αντίστροφο) εντοπίζεται και γίνεται αντιληπτή άμεσα, συνήθως μέσα από εξεγέρσεις ή/και πολέμους. Αντίστοιχα, στον πραγματικό κόσμο, δεδομένου ότι δεν έχει υπάρξει μέχρι στιγμής η «ιδανική» πόλη ώστε να μετατραπεί στην απόλυτη δυστοπία, η μετάβαση αυτή εξετάζεται από άλλη οπτική γωνία.

2.2.1 Η μετάβαση από το Ουτοπικό όραμα στην Δυστοπία ως γεγονός: Το παράδειγμα του Β' Παγκοσμίου Πολέμου

Η μετάβαση από την ουτοπία στη δυστοπία στον πραγματικό κόσμο φέρει πολλές ομοιότητες με την αντίστοιχη μετάβαση στον κόσμο της τέχνης, ωστόσο υπάρχουν και σημαντικές διαφορές. Εξετάζοντας αυτήν την μετάβαση στον πραγματικό κόσμο, θα διαπιστώσει κανείς πως το φαινόμενο της δυστοπίας που έχει βιώσει ο άνθρωπος στη σύγχρονη ιστορία είναι άμεσα συνδεδεμένη όχι μόνο με το πολιτικό προσκήνιο, αλλά και με το κοινωνικο-οικονομικό. Χαρακτηριστικό παράδειγμα όπου μεγάλο μέρος της ανθρωπότητας βίωσε χαρακτηριστικά δυστοπικού κόσμου ήταν κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, με «πρωταγωνιστή» το τότε ναζιστικό κράτος της Γερμανίας.

Οι ρίζες του Ναζισμού ή Εθνικοσοσιαλισμού εντοπίζονται αιώνες πριν την δημιουργία του ολοκληρωτικού καθεστώτος από τον Αδόλφο Χίτλερ. Σύμφωνα με την Πρωσική παράδοση, ο ναζισμός άρχισε να αναπτύσσεται από τον Φρειδερίκο Γουίλιαμ Α' (Frederick William I (1688-1740)), τον Φρειδερίκο τον Μέγα (Frederick the Great (1712-68)) και τον Ότο φον Μπίσμαρκ (Otto von Bismarck (1815-98)), οι

οποίοι εμπνεύστηκαν από το θάρρος, το αγωνιστικό πνεύμα και την πειθαρχία του πρωσικού στρατού, και θέλησαν να τον ενστερνιστούν ως τρόπο ζωής σε ότι αφορά την ατομική και αστική ζωή. Στη σύγχρονη ιστορία, το Ναζιστικό Κόμμα, αποτέλεσε το ριζοσπαστικό ακροδεξιό κίνημα και πολιτικό κόμμα με ηγέτη του τον Αδόλφο Χίτλερ. Επίσημα, το κόμμα του ονομαζόταν ως το Εθνικοσοσιαλιστικό Γερμανικό Εργατικό Κόμμα (Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei ή NSDAP).

Η ιδεολογία στην οποία βασιζόταν το πολιτικό και ολοκληρωτικό κίνημα του Χίτλερ ήταν άκρως εθνικιστική, ρατσιστική και αντιδημοκρατική, και υποστήριζε την βία, ενώ παράλληλα ήταν και αντισημιτική και αντιμαρξιστική. Κινούμενος υπό τον έντονο εθνικισμό, την δικτατορική διακυβέρνηση και έχοντας ταυτόχρονα μαζική απήγηση, ο ναζισμός ενώ παρουσίαζε πολλά κοινά στοιχεία με τον ιταλικό φασισμό, ήταν πολύ πιο ακραίος στις ιδέες του όσο και στην εφαρμογή των ιδεών αυτών (Britannica, 2020).

Μετά τη λήξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, στις 28 Ιουνίου του 1919 η Γερμανική Αυτοκρατορία και η Αντάντ υπέγραψαν τη συνθήκη των Βερσαλλιών, η οποία υποχρέωνε την Γερμανική Αυτοκρατορία να προβεί σε μεγάλες οικονομικές και εδαφικές αποζημιώσεις. Σύμφωνα με την Συνθήκη των Βερσαλλιών, η Γερμανία ήταν υποχρεωμένη να παραχωρήσει εδάφη στο Βέλγιο (Eupen-Malmédy), στην Τσεχοσλοβακία (περιφέρεια Hultschin), και στην Πολωνία (Πόζναν, Δυτική Πρωσία και Άνω Σιλεσία), ενώ ταυτόχρονα θα έπρεπε να προχωρήσει σε αποστρατικοποίηση της Ρηνανίας. Εκτός από τις κυρώσεις που επιβλήθηκαν στην Γερμανία, η συνθήκη, επιπλέον, με το Άρθρο 231 γνωστό και ως «Άρθρο της Πολεμικής Ενοχής», ανάγκαζε την Γερμανική Αυτοκρατορία να αναλάβει πλήρως τις ευθύνες για την έναρξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Υπογράφοντας την Συνθήκη των Βερσαλλιών, ο στρατός της Γερμανίας αυτομάτως θα όφειλε να περιοριστεί στους 100.000 άνδρες ενώ παράλληλα δεν θα επιτρεπόταν η περαιτέρω επιστράτευση ανδρών. Μάλιστα, σε ότι αφορά το Ναυτικό, η συνθήκη έθετε μέτρα όπως ο περιορισμός των σκαφών σε αριθμό κάτω των 10.000 τόνων, ενώ παράλληλα απαγορευόταν η απόκτηση ή η διατήρηση υποβρύχιου στόλου. Σχετικά με τον εναέριο στόλο, με την υπογραφή της παραπάνω συνθήκης, απαγορευόταν η Γερμανία να διαθέτει εναέριες δυνάμεις. Παράλληλα, η Γερμανία όφειλε να πραγματοποιήσει δίκες για εγκλήματα πολέμου (United States Holocaust Memorial Museum, Accessed on [21/12/2020]).

Με την Συνθήκη των Βερσαλλιών, ωστόσο, δεν επιτεύχθηκε το «πνεύμα ειρήνης» που αυτή αποσκοπούσε, καθώς η επιβολή σκληρών όρων οδήγησαν την Γερμανική Αυτοκρατορία σε συνεχείς προσπάθειες για την αναθεώρησή τους. Μάλιστα, η πλειοψηφία του γερμανικού λαού δεν συμφωνούσε και θεωρούσε τις κυρώσεις ιδιαίτερα σκληρές. Η Γερμανία μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο βίωνε την απόλυτη εξαθλίωση: κατεστραμμένη οικονομία, κοινωνικό-πολιτικές εντάσεις κλπ. (Sutton, 1976). Η αναθεώρηση της Συνθήκης των Βερσαλλιών, ήταν αυτή που οδήγησε τους ψηφοφόρους της Γερμανικής Αυτοκρατορίας να στραφούν προς τα ακροδεξιά κόμματα, συμπεριλαμβανομένου και του κόμματος του Χίτλερ, στις αρχές της δεκαετίας του 1920 και του 1930 (United States Holocaust Memorial Museum, Accessed on [21/12/2020]).

Προκειμένου να επιτευχθεί η ανάκαμψη της χώρας, τα ακροδεξιά κόμματα υπόσχονταν την διεκδίκηση γερμανικών εδαφών, και ιδιαίτερα αυτών που βρίσκονταν στην Ανατολή, την επαναστρατιωτικοποίηση της Ρηνανίας, την ενίσχυση του στρατού κλπ., για την προσέλκυση ολοένα και περισσότερων ψηφοφόρων. Οι υποσχέσεις αυτές ουσιαστικά, καλούνταν να αναιρέσουν όλες τις κυρώσεις που είχε δεχτεί η Γερμανική Αυτοκρατορία κατά τη Συνθήκη των Βερσαλλιών, και να αναδειχτεί και πάλι ως μία μεγάλη δύναμη η Γερμανία ανάμεσα στα Ευρωπαϊκά Κράτη αλλά και σε παγκόσμιο επίπεδο. Η ήττα που υπέστη η Γερμανία κατά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, πυροδότησε το υπερεθνικιστικό αίσθημα του λαού, ο οποίος, μάλιστα, συχνά παρέβλεπε τις ακραίες αρχές της ναζιστικής ιδεολογίας που υποστήριζαν τα ακροδεξιά κόμματα (United States Holocaust Memorial Museum, Accessed on [21/12/2020]).

Μετά την ανάληψη της εξουσίας από τον Αδόλφο Χίτλερ και το Εθνικοσοσιαλιστικό Κόμμα το 1933 ακολούθησε μία σειρά από ενέργειες από την μεριά της Γερμανίας, οι οποίες καταπατούσαν την πλειοψηφία των όρων που όριζε η Συνθήκη των Βερσαλλιών, με την πλήρη ανατροπή της Συνθήκης την 1^η Σεπτεμβρίου το 1939, όταν η Γερμανία κήρυξε επίσημα πόλεμο κατά της Πολωνίας και πυροδότησε την έναρξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου.

Ο Χίτλερ, έχοντας ως όραμα και στόχο μία τεράστια, νέα αυτοκρατορία «ζωτικού χώρου» (Lebensraum) στην Ανατολική Ευρώπη και την γενικότερη κυριαρχία της Γερμανίας στην Ευρώπη, προέβη σε μία σειρά πολέμων και απάνθρωπων πράξεων,

όπως το Ολοκαύτωμα, για την επίτευξη της «ουτοπίας» του (United States Holocaust Memorial Museum, Accessed on [21/12/2020]). Η «ουτοπία» του Χίτλερ και το όραμά του, αποτέλεσαν την δυστοπία για όλες τις υπόλοιπες χώρες. Κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο πραγματοποιήθηκαν τα μεγαλύτερα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, όπως το Ολοκαύτωμα των Εβραίων και οι επιθέσεις με ατομικές βόμβες.

Τόσο η εξωτερική, όσο και η εσωτερική πολιτική του Χίτλερ καθοδηγούταν από ρατσιστικές ιδεολογίες, με κύρια αυτή του φυλετικού πεπρωμένου της Γερμανίας. Η Γερμανία και οι Γερμανοί παρουσιάζονταν ως η άρια φυλή, η οποία θεωρούνταν βιολογικά και φυλετικά ανώτερη από οποιονδήποτε άλλον λαό. Με βάση αυτήν την ιδεολογία, η επέκταση και μόνιμη κυριαρχία του κράτους στην ανατολική Ευρώπη και τη Σοβιετική Ένωση πάγια στρατηγική.

Εικόνα 9 : Καταναγκαστική Εργασία στο Στρατόπεδο του Auschwitz

Πηγή: <http://auschwitz.org/en/gallery/historical-pictures-and-documents/life-and-work,8.html>

Ο Χίτλερ, δεν έβλεπε την πόλη του Βερολίνου μόνο ως πρωτεύουσα της Γερμανίας, αλλά ως πρωτεύουσα του κόσμου. Μελετώντας την ιστορία της Γερμανικής Αυτοκρατορίας υπό την εξουσία του Χίτλερ, αναφερόμαστε σε μία ιστορία ιμπεριαλισμού, η οποία εκδηλώθηκε πολύ γρήγορα στο χώρο, με τη μορφή εθνικοποιημένων «ουτοπικών» αντιλήψεων. Συγκεκριμένα, κατά την περίοδο κυριαρχίας του Γ' Ράιχ, «ο «εθνικός χώρος» έγινε αντικείμενο «ουτοπικής προβολής», καθώς ο «μοναδικός και ριζοσπαστικός χαρακτήρας του ναζισμού ήταν

ρητορικά συνδεδεμένος με τον τρόπο με τον οποίο λειτουργούσε μέσα και στο χώρο» (Mezger, 2018).

Το ναζιστικό «ουτοπικό» όραμα αναφορικά με την Ευρώπη, απευθυνόταν κατεξοχήν στο φάσμα της οικονομίας, και όχι τόσο της πολιτικής. Η σκέψη για “Großraumwirtschaft” (μία ευρύτερη περιφερειακή οικονομία με επίκεντρο και «ηγέτη» την Γερμανία), ήταν ιδιαίτερα έντονη το διάστημα 1930-1940. Εμφανιζόμενοι στην εξουσία οι «πιστοί» του Γ’ Ράιχ, είχαν ως στόχο την οικονομική ολοκλήρωση της δυτικής Ευρώπης και τη δημιουργία μιας ζώνης χωρίς δασμούς. Υπήρξαν συζητήσεις για τη δημιουργία ενός τέτοιου σχεδίου, καθώς και την πραγματοποίηση πιθανών διεθνικών επενδύσεων στην Ευρώπη, υπό την αιγίδα της Γερμανίας. Το 1939 και το 1940, συνάφθηκαν εμπορικές συμφωνίες με την Ρουμανία και την Ουγγαρία, σύμφωνα με τις οποίες οι πρώτες ύλες ζωτικής σημασίας βρίσκονταν πλέον υπό τον έλεγχο του Γ’ Ράιχ. Ο έλεγχος που απέκτησε η Γερμανία στο επίπεδο της οικονομίας και η «οργάνωση» στην οποία στόχευε, ήταν αποτέλεσμα της καθυπόταξης των λαών και των κατώτερων, κυρίως, φύλων της Ευρώπης. Η οικονομική «οργάνωση» βασιζόταν στην καταναγκαστική πειθαρχία, στην ιεραρχία και στην επιβολή της τάξης, σε όλους τους τομείς παραγωγής. Ωστόσο, η «οργάνωση» αυτή έμελλε να αντικατασταθεί από την «οργάνωση της φυλής» (Mazower, 1998).

Θέλοντας να αποκλείσει κάθε άτομο «φυλετικά κατώτερο» (Εβραίους, τσιγγάνους, ομοφυλόφιλους, κλπ.) δημιούργησε ποικίλα Στρατόπεδα Συγκέντρωσης και Εξόντωσης, καθώς και Στρατόπεδα Καταναγκαστικής Εργασίας. Στην Εικόνα 11, απεικονίζεται στιγμιότυπο από την καταναγκαστική εργασία των κρατούμενων στο στρατόπεδο του Άουσβιτς. Κάθε ένα από αυτά τα στρατόπεδα αποτελούσε μια δυστοπική κοινωνία, όπου η πραγματικότητα που εκτυλισσόταν διέφερε κατά πολύ από το ουτοπικό όραμα από το οποίο «ξεκίνησε» η Ναζιστική Γερμανική Αυτοκρατορία. Τα μέρη αυτά, αποτέλεσαν δυστοπικές κοινωνίες του σύγχρονου κόσμου, όπου ο άνθρωπος βασανιζόταν, υπέμενε πειράματα και θανατωνόταν, για την δημιουργία του «ιδανικού» ναζιστικού κόσμου.

Η δυστοπία που βίωσε η Γερμανία και αναρίθμητες χώρες της Ευρώπης, της Ασίας και της Αφρικής, κατά τον Β’ Παγκόσμιο Πόλεμο αποτελούσαν από όλα τα χαρακτηριστικά που απαρτίζουν το φαινόμενο της δυστοπίας: ολοκληρωτικά

καθεστώτα, έλεγχος και επιτήρηση από τον στρατό, περιορισμός ατομικών ελευθεριών και της πνευματικής και καλλιτεχνικής έκφρασης, βάνανυες εκτελέσεις, υποβαθμισμένες συνθήκες διαβίωσης κλπ. Οι υλικές καταστροφές, η καταστροφή του περιβάλλοντος, η κατάρρευση του βιοτικού επιπέδου, η ηθική καταρράκωση, οι αναγκαστικές μετακινήσεις πληθυσμών, καθώς και η εξασθένηση του διεθνούς ρόλου της Ευρώπης, ήταν μερικές από τις επιπτώσεις της δυστοπίας που επέφερε ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος.

Συμπερασματικά, και στην περίπτωση του φανταστικού κόσμου αλλά και στον πραγματικό κόσμο, είναι φανερό πως η ουτοπία των λίγων μπορεί εύκολα να δημιουργήσει την δυστοπία των πολλών, με την μετάβαση αυτή να επιφέρει καταστροφικές συνέπειες για το ανθρώπινο είδος.

Διάγραμμα 6 : Βασικά Χαρακτηριστικά της Δυστοπίας που δημιουργεί ένα Ολοκληρωτικό Καθεστώς.

Πηγή: *Ιδία Επεξεργασία*

Από τα παραπάνω χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι φανερό πως τα ολοκληρωτικά καθεστώτα οδηγούν συνήθως στην δημιουργία μιας πραγματικής δυστοπίας με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, όπως στο παρακάτω διάγραμμα, μιας δυστοπίας που έχει αφήσει το «αποτύπωμά» της μέχρι και την σημερινή ημέρα. Μέσα από την ιστορία παρατηρείται πως για την δημιουργία μιας δυστοπίας – ή αλλιώς μιας αποτυχημένης ουτοπίας – ακολουθείται ένα «μοτίβο» από τους οραματιστές/ηγέτες: Υπάρχει ένα κράτος απαξιωμένο, με ανθρώπους απελπισμένους που έχουν βιώσει καταστροφικές συγκυρίες, ένα πρόσωπο που αναλαμβάνει τον ρόλο του ηγέτη, το όραμα αυτού του ηγέτη για ένα καλύτερο μέλλον (ουτοπία), ακραίες μεταρρυθμίσεις που εν τέλει απαξιώνουν την ανθρώπινη ζωή στα όρια δικτατορίας και τέλος ο φόβος και οι εξοντώσεις. Το μοτίβο αυτό αναπαράγει μία δυστοπία για πολλούς αλλά και μία ουτοπία για τους λίγους.

2.3 Έλεγχος, Επιτήρηση και Εδαφοκυριαρχία

Όπως διαπιστώθηκε στο παραπάνω υποκεφάλαιο, η σχέση των Ολοκληρωτικών Καθεστώτων με τη δημιουργία Δυστοπικών Κοινωνιών είναι άμεση, εμφανέστατη και αποτελεί σχεδόν «μονόδρομο». Από την ανάλυση των βασικών χαρακτηριστικών διαπιστώνεται ότι ο έλεγχος, η επιτήρηση και η εδαφοκυριαρχία αποτελούν τρία από τα σημαντικότερα σημεία για την ομαλή λειτουργία και ανάπτυξη των κρατών/χωρών που βρίσκονται υπό την διακυβέρνηση των ολοκληρωτικών καθεστώτων.

Ο έλεγχος και η επιτήρηση είναι δύο έννοιες αλληλένδετες μεταξύ τους αναφορικά με τα ολοκληρωτικά κράτη. Όμως θα πρέπει να αποσαφηνιστεί παρακάτω με ποια έννοια αναφερόμαστε στον έλεγχο και στην επιτήρηση. Σε ότι αφορά την εδαφοκυριαρχία, η έννοιά της θα αναλυθεί από ιδεολογικής και πολιτικής άποψης.

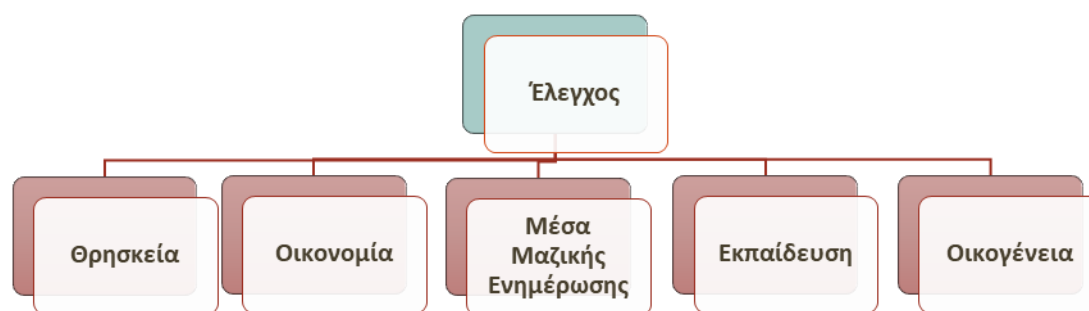
Έλεγχος και Επιτήρηση

Σύμφωνα με το ηλεκτρονικό λεξικό Merriam-Webster (since 1828) ο έλεγχος ορίζεται ως:

1. η πράξη κατά την οποία ασκείται περιορισμός ή καθοδηγούμενη επιρροή,
2. η απόκτηση εξουσίας (Webster - Merriam, 1828).

Ωστόσο, η έννοια του ελέγχου έχει βαθύτερη σημασία στα ολοκληρωτικά καθεστώτα και στην δυστοπία, αφού παραπέμπει όχι μόνο στον έλεγχο της πολιτικής και στρατιωτικής εξουσίας, αλλά και στον έλεγχο των μέσων. Η επιρροή που ασκεί η κυβέρνηση είναι απεριόριστη, αφού χειρίζεται ακόμα και την επιστήμη, την εκπαίδευση, την τέχνη αλλά και τον τρόπο σκέψης των ανθρώπων.

Διάγραμμα 7 : Ο Έλεγχος που ασκείται από τα Ολοκληρωτικά Καθεστώτα και μετατρέπουν μία κοινωνία σε Δυστοπία.

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία.

Στα ολοκληρωτικά καθεστώτα, στο πρόσωπο του ηγέτη συγκεντρώνεται όλη η νομοθετική, εκτελεστική και δικαστική εξουσία. Τα μέσα μαζική ενημέρωσης ελέγχονται πλήρως από την ολοκληρωτική κυβέρνηση και έχουν έναν απώτερο σκοπό: να προωθήσουν και να «πείσουν» τον λαό να ενστερνιστεί την ιδεολογία του κράτους, αλλά και να ελέγξει την πληροφορία που λαμβάνει ο κόσμος σχετικά με το τι συμβαίνει όχι μόνο στο εσωτερικό της χώρας αλλά και στον υπόλοιπο κόσμο. Εδώ εντάσσεται η έννοια της προπαγάνδας, η παρουσίαση δηλαδή πληροφοριών, ιδεών, απόψεων και οπτικοακουστικών μηνυμάτων με έναν συγκεκριμένο προκαθορισμένο τρόπο, για να επηρεάσουν και να χειραγωγήσουν τον κόσμο. Ωστόσο, η προπαγάνδα υπάρχει και στον τομέα της εκπαίδευσης, αφού η νουθέτηση των παιδιών από μία μικρή ηλικία είναι πολύ σημαντική για την «δημιουργία» της μελλοντικής γενιάς του ολοκληρωτικού κράτους, που θα συνεχίσει να πορεύεται με την ίδια ιδεολογία (Benda, 1987).

Σύμφωνα με το Διάγραμμα 2, ο έλεγχος του ολοκληρωτικού κράτους εισχωρεί και στην οικογένεια αλλά και στην θρησκεία. Ορισμένα ολοκληρωτικά κράτη επιλέγουν τον κρατικό αθεϊσμό (όπως η Σοβιετική Ένωση υπό Stalin) ενώ στην πλειοψηφία τους τα ολοκληρωτικά κράτη προβαίνουν σε μαζικές δολοφονίες ή/και γενοκτονίες αλλόθρησκων και ολόκληρων λαών (γενοκτονία Εβραίων, γενοκτονία Αρμένιων από τους Τούρκους, κλπ.).

Σε ότι αφορά τον θεσμό της οικογένειας, ο έλεγχος του ολοκληρωτικού κράτους εισχωρεί σε αυτόν μέσω των παιδιών. Όπως προαναφέρθηκε, τα παιδιά αποτελούν σημαντικό παράγοντα για την διατήρηση και εξάπλωση της ιδεολογίας ενός ολοκληρωτικού κράτους, και είναι πιο εύκολα χειραγωγήσιμα όχι μόνο μέσω της εκπαίδευσης αλλά και μέσω των μέσων δημαγωγίας (Benda, 1987).

Εικόνα 10 : Προπαγανδιστικές Αφίσες Ολοκληρωτικών Καθεστώτων - (Αριστερά) Αφίσα για τις εκλογές στην Ναζιστική Γερμανία με μότο: «Ψηφίστε ναι για το fuhrer στις 4 Δεκεμβρίου», (Δεξιά) Αφίσα της Σοβιετικής Ένωσης με μότο: «Θα εκπληρώσουμε τα σχέδια για μεγάλα έργα».

Πηγή: <https://www.rferl.org/a/24934238.html>

Για να μπορέσει να επιτευχθεί ο πλήρης έλεγχος όλων των παραπάνω τομέων (πολιτική, οικονομία, εκπαίδευση, οικογένεια, θρησκεία, μέσα μαζική ενημέρωσης), απαραίτητη προϋπόθεση αποτελεί η επιτήρηση των ανθρώπων. Η επιτήρηση στα ολοκληρωτικά κράτη επιτυγχάνεται συχνά με τη δημιουργία μιας μυστικής

αστυνομίας. Το σώμα αυτό έχει την εξουσία όχι μόνο να παρακολουθεί τους πολίτες, αλλά και να τους συλλαμβάνει και να τους τιμωρεί με όποιον τρόπο θεωρούσε ότι τους άρμοζε, ανάλογα το παράπτωμά τους. Ωστόσο, ανάμεσα στους πολίτες υπάρχουν και αυτοί οι άνθρωποι, ιδιαίτερα φανατισμένοι με την κρατική εξουσία, που μπορεί να καταδίδουν όποιον θεωρούν ύποπτο ή ως απειλή για το κράτος. Συνεπώς, γίνεται εύκολα αντιληπτό πως χωρίς τον έλεγχο δε θα υπήρχε επιτήρηση και αντίστοιχα, χωρίς οποιαδήποτε επιτήρηση δε θα μπορούσε να εφαρμοστεί ο απόλυτος έλεγχος (McCaughey et al., 1999).

Εδαφοκυριαρχία

Η λέξη «εδαφοκυριαρχία» προέρχεται από τη σύνθεση των λέξεων «έδαφος» και «κυριαρχία». Εδώ η λέξη «έδαφος» δεν έχει μόνο την έννοια της ανώτερης στοιβάδας της επιφάνειας της Γης, αλλά την έννοια μίας γεωγραφικής περιοχής, με συγκεκριμένα όρια/σύνορα. Αντίστοιχα, η λέξη «κυριαρχία» αντιπροσωπεύει την ύψιστη δύναμη διοίκησης/εξουσίας που κατέχει συνήθως ένα κράτος, έναντι άλλων κρατών. Σύμφωνα με τον Sack (1986): *«Η εδαφοκυριαρχία αποτελεί την κύρια γεωγραφική έκφραση της κοινωνικής δύναμης ενός προσώπου ή ομάδας. Υλοποιείται με τον άμεσο ή έμμεσο έλεγχο των δράσεων των ατόμων που ζουν σε συγκεκριμένη περιοχή, σαφώς οριοθετημένη»* (Hadjimichalis, 2001). Απαραίτητη προϋπόθεση για την κυριαρχία των συνόρων και την εδαφική κυριαρχία είναι ο εξορθολογισμός και η αποδοχή της αρχής της ιδιοκτησίας γης (ατομικά και συλλογικά) και τα προνόμια που προκύπτουν, τα οποία δεν υπάρχουν σε όλες τις κοινωνίες και τους πολιτισμούς (Hadjimichalis, 2009).

Η εδαφοκυριαρχία αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους στόχους των ολοκληρωτικών καθεστώτων. Σε αυτήν την περίπτωση και σύμφωνα με τα έως σήμερα ιστορικά δεδομένα, η εδαφοκυριαρχία επιτυγχάνεται συχνά με βίαιο τρόπο και με στρατιωτικά μέσα, για να μπορέσει το εκάστοτε ολοκληρωτικό κράτος να καταπατήσει ένα άλλο κράτος και να το κυριαρχήσει.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το ολοκληρωτικό κράτος της Γερμανίας υπό την διακυβέρνηση του Χίτλερ, ο οποίος θέλοντας να αναδείξει την Ναζιστική Γερμανική Αυτοκρατορία σε απόλυτη δύναμη, ξεκίνησε το σχέδιο της εδαφοκυριαρχίας του με έφοδο στη γειτονική χώρα, αυτή της Πολωνίας (Σεπτέμβριος

1939) και στη συνέχεια ακολούθησε η Δανία (Απρίλιος 1940), η Νορβηγία (Απρίλιος 1940), το Βέλγιο (Μάιος 1940), η Ολλανδία (Μάιος 1940), το Λουξεμβούργο (Μάιος 1940), η Γαλλία (Μάιος 1940), η Γιουγκοσλαβία (Απρίλιος 1941) και η Ελλάδα (Απρίλιος 1941). Ωστόσο, η Γερμανία δεν κατάφερε να νικήσει τη Μεγάλη Βρετανία, η οποία προστατευόταν από χερσαίες επιθέσεις χάρη στο κανάλι της Μάγχης (Holocaust Encyclopedia, no date).

Χάρτης 5: Οι κατακτήσεις της Γερμανικής Αυτοκρατορίας στην Ευρώπη 1939-1942

Πηγή: <https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/map/german-conquests-in-europe-1939-1942>

Όπως παρατηρείται στον παραπάνω Χάρτη, η εδαφοκυριαρχία της Γερμανίας ακολουθούσε μία συγκεκριμένη στρατηγική. Ο Χίτλερ στο έργο του με τίτλο : “Mein Kampf” (Ο Αγών μου) (1925) αναφέρει: «Βάζουμε τέρμα στην αέναη γερμανική πορεία προς τα Νότια και τη Δυτική Ευρώπη, και στρέφουμε τα μάτια μας πλέον στη γη που βρίσκεται ανατολικά». Συνδυετικός κρίκος με την κυριαρχία του στην Ανατολή, αποτέλεσε η Πολωνία ή αλλιώς «το κράτος εργασίας για τον λαό των κυρίων», όπως ειπώθηκε από τον Χίτλερ, λίγο μετά την εισβολή του στη χώρα (Mazower, 1998).

Μέρος Β : Το «Αποτύπωμα» της Δυστοπίας στον Πραγματικό Σύγχρονο Κόσμο

Στο Μέρος Β' της παρούσας διπλωματικής εργασίας, θα γίνει μία παρουσίαση δύο Μελετών Περίπτωσης: 3. Το Σύμπλεγμα Στρατοπέδων Συγκέντρωσης, Καταναγκαστικής Εργασίας & Εξόντωσης του Άουσβιτς, και 4. Οι Δομές Φιλοξενίας και Προσωρινής Υποδοχής των Προσφύγων της Ελλάδας, εστιάζοντας στην περίπτωση της Λέσβου.

Ο λόγος που επιλέχθηκαν να παρουσιαστούν αυτές οι δύο περιπτώσεις και να αναλυθούν οφείλεται στο γεγονός ότι το Σύμπλεγμα Στρατοπέδων Συγκέντρωσης αποτελούν μέχρι και σήμερα τις χαρακτηριστικότερες μορφές δυστοπίας που αποτυπώθηκαν όχι μόνο ως φαινόμενα αλλά έλαβαν και χωρικές διαστάσεις. Σε ότι αφορά τα Προσφυγικά Camps, αυτά θα παρουσιαστούν στο Κεφάλαιο 4 «Μελέτη Περίπτωσης Νο.2 : Οι Δομές Φιλοξενίας και Προσωρινής Υποδοχής των Προσφύγων της Ελλάδας – Η περίπτωση της Λέσβου», και θα αναλυθούν υπό την οπτική της σύγχρονης δυστοπίας. Μίας σύγχρονης δυστοπίας που λαμβάνει χώρα εντός της επικράτειας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δηλαδή της Ευρώπης των 4 ελευθεριών που αναφέρθηκαν σε προηγούμενο κεφάλαιο ως χαρακτηριστικά μίας πραγματοποιημένης «ουτοπίας».

Οι δυστοπικές «κοινότητες» που δημιουργήθηκαν λόγω του Άουσβιτς έχουν αφήσει το «αποτύπωμά» τους στην ιστορία του 20^{ου} αιώνα, και μέχρι σήμερα προκαλούν δέος σε οποιονδήποτε αντικρίσει τις απομείναντες δομές. Σήμερα, οι Δομές Φιλοξενίας και Προσωρινής Υποδοχής των Προσφύγων στην Ελλάδα, και ειδικότερα στην Λέσβο, μπορεί να διαφέρουν σημαντικά ως προς τα Στρατόπεδα Συγκέντρωσης, αλλά η δυστοπία κυριαρχεί μέσα σε αυτές, λαμβάνοντας ποικίλες μορφές.

“Those who cannot remember the past are condemned to repeat it.”

- George Santayana (*The Life of Reason*, 1905)

3. Μελέτη Περίπτωσης Νο.1 : Το Σύμπλεγμα Στρατοπέδων Συγκέντρωσης, Καταναγκαστικής Εργασίας & Εξόντωσης του Άουσβιτς

Το παρόν κεφάλαιο έχει ως σκοπό να αναλύσει την Μελέτη Περίπτωσης Νο.1 : Το Σύμπλεγμα Στρατοπέδων Συγκέντρωσης, Καταναγκαστικής Εργασίας & Εξόντωσης του Άουσβιτς, της παρούσας διπλωματικής εργασίας. Η ανέγερση του συμπλέγματος στρατοπέδων της παρούσας Μελέτης Περίπτωσης, οδήγησε στη δημιουργία δυστοπικών περιοχών/χώρων/ζωνών, εντός των οποίων η δυστοπία των κρατουμένων δεν είχε όρια.

Η παρούσα Μελέτη Περίπτωσης βασίστηκε κατά κύριο λόγο στο υλικό και τις έρευνες του Κέντρου Ερευνών του Μουσείου Άουσβιτς-Μπίρκεναου (MEMORIAL AND MUSEUM AUSCHWITZ-BIRKENAU), έπειτα από σχετική επικοινωνία με το Κέντρο, και τον υπεύθυνο Piotr Setkiewicz, Ph.D.

3.1 Οδεύοντας προς το Άουσβιτς : Σχεδιασμός, εγκατάσταση και ίδρυση των Στρατοπέδων Συγκέντρωσης, Καταναγκαστικής Εργασίας & Εξόντωσης

Ο Θεσμός των Γκέτο κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο

Το 1933, οι Εβραίοι της Ευρώπης απαριθμούσαν πάνω από εννέα εκατομμύρια ανθρώπους, και οι περισσότεροι από αυτούς ζούσαν σε χώρα που βρισκόταν υπό τον Γερμανικό ζυγό. Με την εξάπλωση της δικτατορίας του Χίτλερ στην Ευρώπη, το «ουτοπικό» του όραμα άρχισε να παίρνει μορφή : η δημιουργία της Άριας Φυλής, με την εξόντωση εκατομμύρια ανθρώπων, που θεωρούσαν φυλετικά ή/και βιολογικά κατώτερους (Εβραίοι, Ρομά, Τσιγγάνοι, άτομα με αναπηρίες, κομμουνιστές, σοσιαλιστές, μάρτυρες του Ιεχωβά, ομοφυλόφιλοι, κλπ.) δεν άργησε. Η «Τελική Λύση» αποτελούσε το σχέδιο της Ναζιστικής Γερμανίας που θα έφερνε την «ουτοπία» στη χώρα και σε ολόκληρη την Ευρώπη. Ως «Τελική Λύση» χαρακτηρίστηκε το σχέδιο των Γερμανών να εξολοθρεύσουν όλο το εβραϊκό έθνος, όχι μόνο της Γερμανίας αλλά και ολόκληρης της Ευρώπης. Δεν υπήρξε κάποια συγκεκριμένη ημερομηνία έναρξης του σχεδίου αυτού, καθώς από την πρώτη στιγμή που ανήλθε στην εξουσία ο Χίτλερ, ξεκίνησαν οι σταδιακοί μαζικοί διωγμοί και οι φυλακίσεις των μη-άριων (Holocaust Encyclopedia).

Ύστερα από την διασφάλιση της ουδετερότητας της Σοβιετικής Ένωσης, μέσω του Γερμανοσοβιετικού Συμφώνου Μη Επίθεσης του Αυγούστου του 1939, η Γερμανική Αυτοκρατορία κηρύσσει την έναρξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, εισβάλλοντας την 1^η Σεπτεμβρίου του 1939 στην Πολωνία. Έπειτα από δύο μέρες, και ως απάντηση στις βίαιες πράξεις της, η Γαλλία και η Μεγάλη Βρετανία, κηρύσσουν πόλεμο στην Γερμανία. Ύστερα από την εισβολή των Γερμανών στην Πολωνία το 1939, η αντισημιτική πολιτική άρχισε να κλιμακώνεται σε πολύ υψηλό βαθμό. Η πλειοψηφία των Εβραίων της Ευρώπης, αρχικά, απομονώθηκε σε γκέτο² (περιοχές περιφραγμένες εντός της πόλης με σκοπό τον έλεγχο και την απομόνωση των Εβραίων) και εκεί ήταν αναγκασμένοι οι άνθρωποι να συμβιώνουν μεταξύ τους σε έναν χώρο περιορισμένο, υπό δύσκολες συνθήκες διαβίωσης, καθώς και ανεπαρκή σίτιση (Holocaust Encyclopedia).

Στην Πολωνία δημιουργήθηκαν αρχικά πάνω από 1000 γκέτο, και το πρώτο που δημιουργήθηκε ήταν το γκέτο «*Piotrków Trybunalski*» τον Οκτώβριο του 1939. Τα γκέτο που δημιουργήθηκαν χωρίζονταν σε τρεις κατηγορίες³ : τα κλειστά γκέτο, τα ανοιχτά γκέτο, και τα γκέτο καταστροφής (Holocaust Encyclopedia).

Το μεγαλύτερο γκέτο που δημιουργήθηκε στα χρόνια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, ήταν το γκέτο της Βαρσοβίας, όπου εγκλωβίστηκαν πάνω από 400.000 Εβραίοι, σε επιφάνεια μόλις 3,4 τετραγωνικών χιλιομέτρων. Οι Εβραίοι των γκέτο, ήταν υποχρεωμένοι να φορούν αναγνωριστικά σήματα ή περιβραχιόνια, για τον καλύτερο δυνατό έλεγχό τους. Επιπρόσθετα, υπεύθυνοι για τα γκέτο αποτελούσαν τα εβραϊκά συμβούλια που διορίζονταν από του Ναζί, ενώ παράλληλα είχαν και δικό τους αστυνομικό σώμα, που έλεγχε, διέταζε και διατηρούσε την τάξη και τις αρχές που επέβαλε η Γερμανική Κυβέρνηση (Holocaust Encyclopedia).

Η δημιουργία των Γκέτο αποσκοπούσε σαν μία προσωρινή λύση για την απομόνωση των Εβραίων, πριν την αρχή της εφαρμογής της «Τελικής Λύσης». Έπειτα από τον εγκλωβισμό των Εβραίων (και όχι μόνο) στα γκέτο, μεταφέρονταν στα στρατόπεδα

² «Ο όρος «γκέτο» προέχεται από την ονομασία μίας συνοικίας στη Βενετία, η οποία δημιουργήθηκε το 1516, και εκεί αναγκάστηκαν να κατοικούν οι Εβραίοι της Βενετίας από την ενετική κυβέρνηση.»(Holocaust Encyclopedia, no date).

³ Ως κλειστά γκέτο χαρακτηρίζονταν τα γκέτο που περικλείονταν από τοίχους, φράχτες ή συρματοπλέγματα. Τα ανοιχτά γκέτο, δεν έκλειναν όπως τα κλειστά, ωστόσο υπήρχαν περιορισμοί ως προς την είσοδο και την έξοδο των ανθρώπων. Τα γκέτο καταστροφής υπήρξαν για πολύ σύντομο χρονικό διάστημα, και σφραγίστηκαν προτού οι Γερμανοί απελάσουν ή εξοντώσουν τον εβραϊκό πληθυσμό που βρισκόταν μέσα σε αυτά (Holocaust Encyclopedia, no date).

συγκέντρωσης ή/και στα στρατόπεδα καταναγκαστικής εργασίας (Holocaust Encyclopedia).

Χάρτης 6 : Τα γκέτο που δημιουργήθηκαν κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.

Πηγή : <https://www.facinghistory.org/resource-library/image/jewish-ghettos-eastern-europe>

Εικόνα 11 : Ένα κομμάτι τοίχου από το Γκέτο της Βαρσοβίας.

Πηγή : Προσωπικό αρχείο

Εικόνα 12 : Τα όρια του τοίχους του Γκέτο της Βαρσοβίας με την υπόλοιπη πόλη

Πηγή : Προσωπικό αρχείο

Από τα Γκέτο στα Στρατόπεδα Συγκέντρωσης, Καταναγκαστικής Εργασίας & Εξόντωσης του Άουσβιτς

Στα πρώτα χρόνια διακυβέρνησης του Εθνικοσοσιαλιστικού Κόμματος του Χίτλερ, δημιουργήθηκαν τα στρατόπεδα συγκέντρωσης, που είχαν ως στόχο, την φυλάκιση όσων δεν τηρούσαν τα κριτήρια του «καθαρού» Γερμανού, και όσοι έρχονταν αντίθετοι με την ιδεολογία και την πολιτική της ναζιστικής Γερμανίας. Το πρώτο στρατόπεδο συγκέντρωσης που δημιουργήθηκε ήταν αυτό του Νταχάου, έξω από το Μόναχο, το 1933. Στην πορεία δημιουργήθηκε πληθώρα άλλων Στρατοπέδων Συγκέντρωσης, με το πιο γνωστό μέχρι και σήμερα, του συμπλέγματος στρατοπέδων Άουσβιτς-Μπίρκεναου (Auschwitz-Birkenau State Museum). Στον Χάρτη 7, απεικονίζονται τα σημαντικότερα στρατόπεδα συγκέντρωσης της ευρύτερης Ναζιστικής Γερμανίας, όπως το πρώτο στρατόπεδο συγκέντρωσης που δημιουργήθηκε του Νταχάου, το σύμπλεγμα στρατοπέδων του Άουσβιτς, το στρατόπεδο συγκέντρωσης Treblinka κλπ.

Τον Απρίλιο του 1940 διατυπώθηκε η ιδέα από τον Ρούντολφ Χος (Rudolph Höss) (1900-1947), του πρώτου διοικητή του Άουσβιτς, να δημιουργηθεί το σύμπλεγμα στρατοπέδων του Άουσβιτς-Μπίρκεναου, στην πόλη της Σιλεσίας Oswiecim στην Πολωνία. Πρωταρχικός ρόλος των στρατοπέδων αυτών ήταν ο εκφοβισμός των Πολωνών, για να αποτρέψουν τυχόν απόπειρες αντίστασης ενάντια στην Γερμανία και στην πορεία την φυλάκιση όσων αντιστέκονταν στην πορεία. Η περιοχή της Σιλεσίας, αποτελούσε κομβικό σημείο της πολιτικής της Γερμανίας, καθώς κάποτε αποτελούσε γερμανική περιοχή με «καθαρούς Άριους», και στόχος της Γερμανίας ήταν να ξαναβρεθεί η περιοχή αυτή υπό την διοίκησή της. Μετά την έγκριση των σχεδίων για την ίδρυση των στρατοπέδων, η περιοχή μετονομάστηκε σε Άουσβιτς (Auschwitz-Birkenau State Museum).

Το 1940, με διαταγή του Χάινριχ Χίμλερ⁴ (Heinrich Himmler) (1900-1945), ξεκίνησε η ανοικοδόμηση των στρατοπέδων του Άουσβιτς. Στις 20 Μαΐου του 1940 κατέφθασαν οι πρώτοι κρατούμενοι στο Άουσβιτς, με σχεδόν εξολοκλήρου η ομάδα αυτή να αποτελείται από πολωνούς πολίτες, ενώ ταυτόχρονα δημιουργήθηκε και η

⁴ Ο Χάινριχ Χίμλερ διατέλεσε ως *Reichsführer-SS* (επικεφαλής διοικητής της SS), επικεφαλής της Γκεστάπο, καθώς και ως υπουργός Εσωτερικών των Ναζί από το 1943 έως το 1945 και οργανωτής της μαζικής δολοφονίας Εβραίων στο Τρίτο Ράιχ (Jewish Virtual Library).

διοίκηση και το προσωπικό των SS⁵. Αυτή ήταν η αρχή για τη δημιουργία ενός μέρους βασανιστηρίων και βάνουσων θανάτων, που θα στοίχειωνε την Παγκόσμια Ιστορία μέχρι και σήμερα (Auschwitz-Birkenau State Museum).

Χάρτης 7 : Τα σημαντικότερα στρατόπεδα συγκέντρωσης και εξόντωσης της Γερμανίας

Πηγή : <https://en.truthaboutcamps.eu/>

Το Σύμπλεγμα Στρατοπέδων του Άουσβιτς-Μπίρκεναου

Μετά την κατάληψη της Πολωνίας από τα γερμανικά στρατεύματα το 1939, η περιοχή του Οσίεκιμ έγινε κομμάτι του Γ' Ράιχ, και μετονομάστηκε σε «Άουσβιτς», και εντάχθηκε στην διοικητική περιφέρεια Kattowitz («Regierungs-Bezirk Kattowitz»). Λόγω των γεωμορφολογικών χαρακτηριστικών της περιοχής, αλλά και του κομβικού σημείου της περιοχής (σταυροδρόμι κυρίων οδών επικοινωνίας ανατολικά – δυτικά (από την Κρακοβία έως τη Λέζια), βρίσκεται κατά μήκος του ποταμού Βιστούλα, και από τον βορρά επικοινωνεί με το Ολκούζ έως και το Ζυβιεσ

⁵ Το σώμα των SS ή αλλιώς «Schutzstaffel», γερμανικά για «Προστατευτικός Έχελον», δημιουργήθηκε αρχικά για να αποτελέσει την προσωπική προστασία του Χίτλερ Α., ενώ αργότερα εξελίχθηκε σε έναν από τους πιο ισχυρούς οργανισμούς της ναζιστικής Γερμανίας. Το 1929 που επικεφαλής των SS έγινε ο Χάινριχ Χίμλερ (1900-1945), το σώμα των SS διευρύνθηκε όχι μόνο σε μέγεθος αλλά και στον ρόλο του (History.com Editors, 2009).

κατά μήκος του ποταμού Σόγια). Από την αρχή της ιστορίας της η πόλη του Οσβιεσίμ έχει ως κύρια πηγή παραγωγής και εμπορίου το αλάτι και τον μόλυβδο. Σημαντικό ρόλο στην επιλογή της θέσης για την ίδρυση των στρατοπέδων συγκέντρωσης αποτέλεσε και ο σιδηρόδρομος της περιοχής, που θα διευκόλυνε στην πορεία την μεταφορά των κρατουμένων (Rawecki, 2003), (Auschwitz-Birkenau State Museum).

Εικόνα 13 : Η κεντρική πύλη εισόδου του συμπλέγματος στρατοπέδων του Άουσβιτς με επιγραφή “Arbeit Macht Frei” (Η εργασία σε ελευθερώνει).

Πηγή : Προσωπικό αρχείο

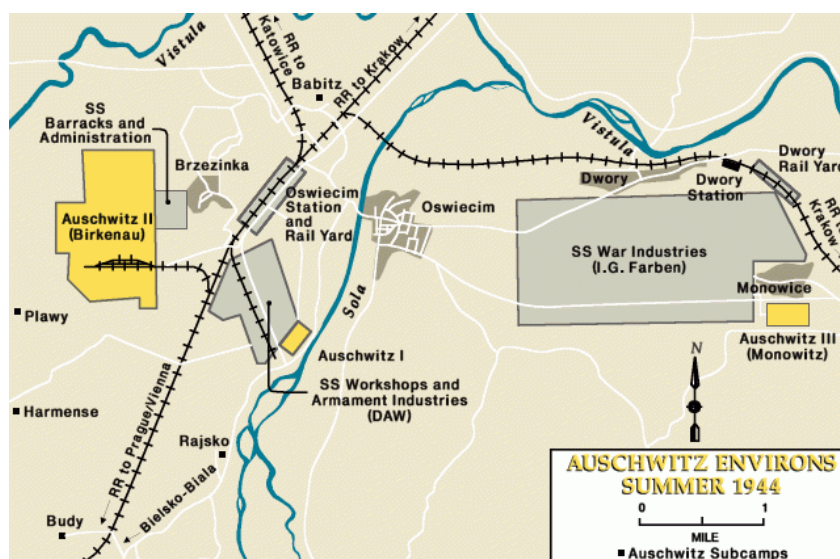
Η αρχική σκέψη γύρω από το στρατόπεδο συγκέντρωσης του Άουσβιτς ήταν να αποτελέσουν στρατόπεδα «διέλευσης» των κρατουμένων, για να αποσυμφοριστούν οι φυλακές της περιοχής Kattowitz, όπου εκεί τοποθετούνταν οι κρατούμενοι πριν εκδιωχθούν στα στρατόπεδα συγκέντρωσης που βρίσκονταν στα βάθη της Γερμανίας. Ωστόσο, η ιδέα αυτή πολύ γρήγορα άλλαξε πορεία, με το Άουσβιτς να μετατρέπεται σε ένα από τα μεγαλύτερα στρατόπεδα συγκέντρωσης και εξόντωσης στην ιστορία του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, αντικατοπτρίζοντας μέχρι και σήμερα την δυστοπία που βίωσαν οι κρατούμενοι εκεί (Rawecki, 2003).

Η ζώνη ενδιαφέροντος όπου ιδρύθηκε το Άουσβιτς ήταν περίπου 40 τετραγωνικά χιλιόμετρα και ερημική. Η περιοχή στην πορεία διευρύνθηκε, με στόχο να χωρέσει 30.000 κρατούμενους, τα εργαστήρια του στρατοπέδου κλπ. Για την υλοποίηση

αυτού του σχεδίου χρειάστηκε να κατεδαφιστούν 123 σπίτια στο Zasole, και 524 αγροκτήματα στο Brezin. Με τα υλικά που προέκυψαν λόγω κατεδάφισης, χτίστηκε το δεύτερο μέρος του συμπλέγματος των στρατοπέδων του Άουσβιτς, στο Μπίρκεναου. Τα αγροκτήματα που απέσπασε δια βίας η γερμανική κυβέρνηση από τους εκδιωγμένους, χρησιμοποιήθηκαν από τους κρατούμενους των στρατοπέδων προς όφελος των γερμανικών σωμάτων. Επίσης, τα μεγαλύτερα εργοστάσια της Γερμανίας μεταφέρθηκαν στο Άουσβιτς, ενώ πάνω από 30 ιδιωτικές εταιρίες συμμετείχαν στις επενδύσεις για τη δημιουργία των χώρων του στρατοπέδου. Ουσιαστικά, η ζώνη ενδιαφέροντος του Άουσβιτς αποτέλεσε μία ζώνη οικονομίας για την Γερμανία, αφού με την πλήρη εκμετάλλευση των κρατουμένων, η οικονομική και παραγωγική δραστηριότητα της Γερμανίας «άνθιζε». Στην πορεία δημιουργήθηκε και ένα δίκτυο υπο-στρατοπέδων που συνέβαλλαν στην περαιτέρω οικονομική ανάπτυξη της ζώνης του Άουσβιτς) (Auschwitz-Birkenau State Museum) (Rawecki, 2003).

Η ζώνη ενδιαφέροντος του στρατοπέδου οργανώθηκε επίσης και ως μία αυτόνομη διοικητική περιφέρεια, και επικεφαλής της διορίστηκε ο διοικητής του στρατοπέδου. Ο διοικητής ήταν υπεύθυνος για όλα τα θέματα που αφορούσαν την διοίκηση του στρατοπέδου, καθώς και για τις βιομηχανικές εταιρίες που ανήκαν και λειτουργούσαν υπό την αιγίδα των SS (DAW, DEST, and Deutsche Lebensmittel GmbH) που βρίσκονταν εκεί. Επιπλέον, η περιοχή είχε την δική της αστυνομική και κατασκευαστική υπηρεσία (Auschwitz-Birkenau State Museum).

Χάρτης 8 : Η περιοχή του Άουσβιτς, καλοκαίρι 1944.

Πηγή : <https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/gallery/auschwitz-camp-complex-maps>

Το σύμπλεγμα στρατοπέδων του Άουσβιτς, όπως φαίνεται στον παραπάνω χάρτη, αποτελούταν από τρία κύρια στρατόπεδα : Το στρατόπεδο συγκέντρωσης Άουσβιτς I, το στρατόπεδο συγκέντρωσης και εξόντωσης Άουσβιτς II - Μπίρκεναου και το στρατόπεδο καταναγκαστικής εργασίας Άουσβιτς III- Μόνοβιτς (Auschwitz-Birkenau State Museum). Με κίτρινο χρώμα απεικονίζονται οι δομές των τριών στρατοπέδων, ενώ γίνεται αντιληπτή η λογική με την οποία χωροθετήθηκαν τα στρατόπεδα κατά αυτόν τον τρόπο: Το Άουσβιτς I, βρίσκεται στο κέντρο ουσιαστικά της πόλης Oswiecim, ανάμεσα στον ποταμό Σόλα και τις γραμμές του σιδηροδρομικού δικτύου της πόλης. Από εκεί, συνδεόταν με τις σιδηροδρομικές γραμμές με το στρατόπεδο Άουσβιτς II – Μπίρκεναου, όπου στέλνονταν οι κρατούμενοι, δυτικά της πόλης Oswiecim, και ταυτόχρονα και με το στρατόπεδο Άουσβιτς III – Μόνοβιτς . Τέλος, στα ανατολικά της πόλης Oswiecim, χωροθετήθηκε το στρατόπεδο Άουσβιτς III – Μόνοβιτς, σε πολύ κοντινή απόσταση από τις βιομηχανικές εγκαταστάσεις της ναζιστικής Γερμανίας, καθώς αποτέλεσε στρατόπεδο καταναγκαστικής εργασίας.

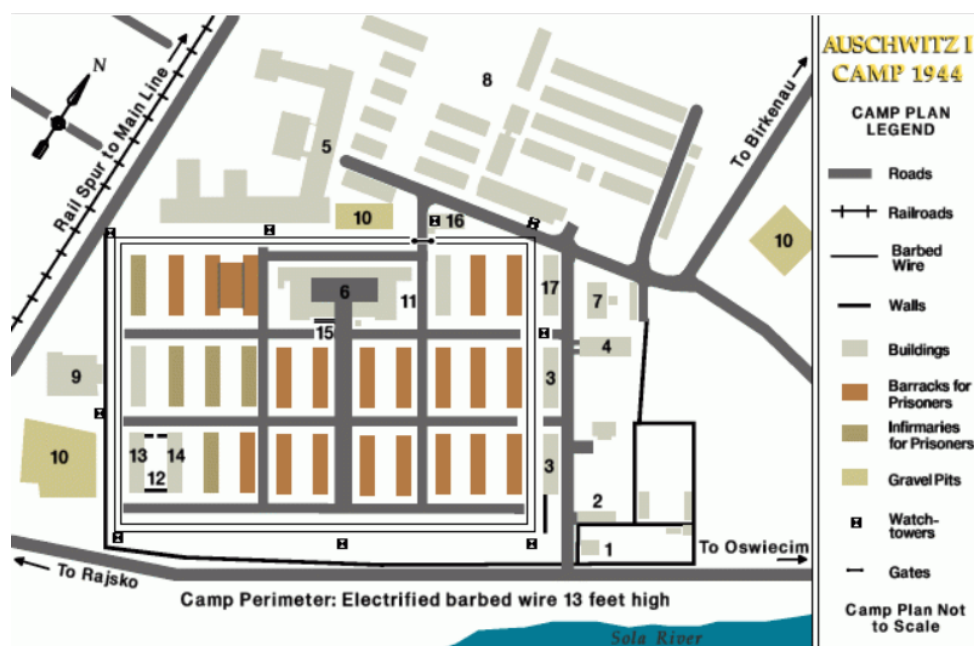
Το στρατόπεδο συγκέντρωσης Άουσβιτς I

Το στρατόπεδο συγκέντρωσης Άουσβιτς I αποτελούσε το κύριο στρατόπεδο καθώς και το διοικητικό κέντρο ολόκληρου του συμπλέγματος. Η κατασκευή του άρχισε τον Μάιο του 1940 στο προάστιο Zasole του Oswiecim, σε ήδη υπάρχοντες πολωνικούς στρατώνες, και επεκτεινόταν συνεχώς για να μπορέσει να φιλοξενήσει τον μέγιστο αριθμό κρατουμένων που ήταν δυνατόν (Holocaust Encyclopedia, no date). Αποτέλεσε την έδρα των κεντρικών διοικητικών γραφείων του πολιτικού τμήματος και του τμήματος εργασίας φυλακισμένων, ενώ παράλληλα στέγαζε και τις κύριες υποδομές των καταστημάτων προμηθειών, εργαστηρίων και εταιριών που ανήκαν και λειτουργούσαν υπό την αιγίδα των των SS (DAW, DEST, and Deutsche Lebensmittel GmbH). Οι μονάδες αυτές που στεγάζονταν αποτελούσαν και την βασική πηγή εισοδήματος για τους κρατούμενους) (Auschwitz-Birkenau State Museum). Αρχικός σκοπός του στρατοπέδου ήταν να φιλοξενήσει πολιτικούς κρατουμένους κατά κύριο λόγο, τόσο Γερμανούς, όσο και Πολωνούς. Παρόλο, που το στρατόπεδο αυτό είχε

καθαρά «συγκεντρωτικό» χαρακτήρα, διέθετε επίσης θάλαμο αερίων⁶ και κρεματόριο⁷.

Όπως βλέπουμε στον παραπάνω χάρτη, στον οποίον απεικονίζεται η κάτοψη του στρατοπέδου Άουσβιτς Ι, εντός του στρατοπέδου υπήρχε το σπίτι του Διοικητή του στρατοπέδου, το σπίτι της κύριας φρουράς, τα διοικητικά γραφεία του στρατοπέδου, το αρχηγείο της Γκεστάπο¹⁰, το κτήριο υποδοχής και καταγραφής των κρατουμένων που κατέφταναν, η κουζίνα, ο θάλαμος αερίων και το κρεματόριο, τα κτίρια αποθήκευσης και τα εργαστήρια, καθώς και κτίριο όπου γινόταν η αποθήκευση κατασχεθέντων αντικειμένων των κρατούμενων. Επίσης, στο στρατόπεδο αυτό υπήρχε χώρος εκτέλεσης των κρατουμένων, χώρος ορχήστρας του στρατοπέδου, το «Μαύρο Τείχος» (χώρος εκτέλεσης), το Μπλοκ 10 : όπου γινόντουσαν όλα τα ιατρικά πειράματα, το Μπλοκ 11 : Καταφύγιο τιμωρίας, η αγχόνη, οι στρατώνες του διοικητή των Μπλοκ καθώς και το νοσοκομείο των SS.

Χάρτης 9 : Το στρατόπεδο συγκέντρωσης Άουσβιτς Ι.

Πηγή : <https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/gallery/auschwitz-camp-complex-maps>

⁶ Μεγάλα δωμάτια αεροστεγώς κλειστά, στα οποία εισέρχονταν οι κρατούμενοι νομίζοντας ότι θα πλυθούν, κλειδώνονταν εκεί μέσα και θανατώνονταν με δηλητηριώδη αέρια. Κατά αυτόν τον τρόπο, εκτελούνταν οι μαζικές δολοφονίες στα στρατόπεδα εξόντωσης.

⁷ Τα κρεματόρια αποτελούσαν εγκαταστάσεις αποξέρωσης των πτωμάτων των κρατουμένων εντός των στρατοπέδων συγκέντρωσης και εξόντωσης (Merriam-Webster Dictionary).

¹⁰ Η λέξη «Γκεστάπο» αποτελεί συντομογραφία στα γερμανικά του «Geheime Staatspolizei» (γερμανικά: «Μυστική Αστυνομία»), και αποτελούσε την πολιτική αστυνομία στα χρόνια κυριαρχίας της ναζιστικής Γερμανίας. Η Γκεστάπο ήταν υπεύθυνη για την «συλλογή» των Εβραίων σε όλη την επικράτεια της Ευρώπης και την αποστολή τους στα στρατόπεδα συγκέντρωσης (The Editors of Encyclopaedia Britannica, 1998a).

Εικόνα 14 : Ο "Μαύρος Τοίχος" εκτέλεσης του στρατοπέδου Άουσβιτς Ι

Πηγή : Προσωπικό αρχείο

Εικόνα 15 : Τα υπάρχοντα Μπλοκ του Άουσβιτς Ι

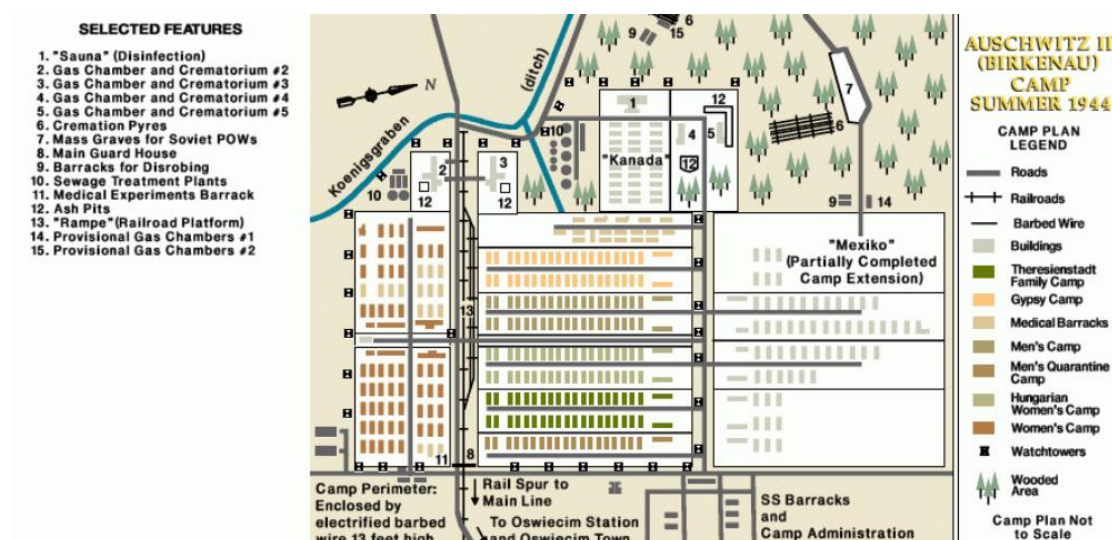

Πηγή : Προσωπικό αρχείο

Το στρατόπεδο συγκέντρωσης και εξόντωσης Άουσβιτς ΙΙ – Μπίρκεναου

Το στρατόπεδο συγκέντρωσης Άουσβιτς ΙΙ – Μπίρκεναου άρχισε να παίρνει μορφή τον Οκτώβριο του 1941, ως επέκταση του στρατοπέδου Άουσβιτς Ι, λίγο πιο έξω από το χωριό Brzezinka της Πολωνίας. Το στρατόπεδο αυτό προοριζόταν εκτός από στρατόπεδο συγκέντρωσης, να γίνει και στρατόπεδο εξόντωσης, καθώς στα σχέδιά του περιλαμβάνονταν η δημιουργία 300 στρατώνων – φυλακών. Στις εγκαταστάσεις αυτές, οι φυλακισμένοι εξοντώνονταν κατά κύριο λόγο με θαλάμους αερίων και στη συνέχεια οδηγούνταν στα κρεματόρια. Οι κρατούμενοι που κατέφταναν στο στρατόπεδο του Άουσβιτς, περνούσαν από μία διαδικασία επιλογής (Selektion) : οι νέοι και ικανοί άνδρες στέλνονταν για καταναγκαστική εργασία, ενώ οι γυναίκες, τα παιδιά και οι ανάπηροι στέλνονταν κατευθείαν στους θαλάμους αερίων. Δεν ήταν λίγοι οι κρατούμενοι που κατέληξαν στο Μπλοκ του γνωστού ιατρού Josef Mengele, ο οποίος διεξήγαγε πλήθος ιατρικών πειραμάτων επάνω σε αυτούς. Πειράματα όπως διάφοροι μέθοδοι στείρωσης με μαζικές δόσεις ακτινοβολίας, ενέσεις μήτρας κλπ. ήταν λίγα από τα βασανιστήρια στα οποία κατέληγαν οι κρατούμενοι όλων των ηλικιών. Ωστόσο, η εμμονή του ιατρού Mengele με τα δίδυμα, οδήγησε σε χιλιάδες δολοφονίες διδύμων, με σκοπό την πραγματοποίηση αυτοψιών για τη δημιουργία και επέκταση της «Άριας Φυλής» (Holocaust Encyclopedia).

Χάρτης 10 : Το στρατόπεδο συγκέντρωσης και εξόντωσης Άουσβιτς ΙΙ – Μπίρκεναου.

Πηγή : <https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/gallery/auschwitz-camp-complex-maps>

Στον παραπάνω χάρτη, όπου απεικονίζεται η κάτοψη του στρατοπέδου Άουσβιτς – Μπίρκεναου, βλέπουμε πως υπήρχαν διαφορετικοί χώροι κράτησης, και οι κατηγορούμενοι χωρίζονταν σε αυτούς ανάλογα με το φύλο αλλά και την χώρα καταγωγής. Υπήρχαν μπλοκ κράτησης για Ρομά και Τσιγγάνους, για άντρες μόνο, για γυναίκες, για γυναίκες ουγγρικής καταγωγής, για άντρες που βρίσκονταν σε καραντίνα, κλπ. Επίσης, το βασικό αυτό και μεγαλύτερο στρατόπεδο του συμπλέγματος συμπεριλάμβανε την πλειοψηφία των θαλάμων αερίων και των κρεματόριων, καθώς και σιδηρόδρομο, από τον οποίο κατέφταναν οι κρατούμενοι.

Εικόνα 16 : Η πύλη εισόδου στο στρατόπεδο Άουσβιτς – Μπίρκεναου.

Πηγή : Προσωπικό αρχείο

Το στρατόπεδο καταναγκαστικής εργασίας Άουσβιτς ΙΙΙ- Μόνοβιτς

Το στρατόπεδο καταναγκαστικής εργασίας Άουσβιτς ΙΙΙ- Μόνοβιτς ήταν άμεσα συνδεδεμένο με το στρατόπεδο του Άουσβιτς – Μπίρκεναου, καθώς από το στρατόπεδο Άουσβιτς – Μπίρκεναου στέλνονταν κρατούμενοι για καταναγκαστική εργασία στο στρατόπεδο Άουσβιτς ΙΙΙ – Μόνοβιτς. Το στρατόπεδο του Άουσβιτς ΙΙΙ – Μόνοβιτς, δημιουργήθηκε τον Οκτώβριο του 1942, το οποίο παραχωρούσε τους κρατούμενούς του σε βιομηχανίες που βρίσκονταν στην περιοχή και παρήγαγαν χημικά και συνθετικό καουτσούκ της βιομηχανίας IG Farben. Οι γερμανικές βιομηχανικές εταιρίες επένδυσαν σε υψηλό βαθμό στις βιομηχανίες δουλείας του

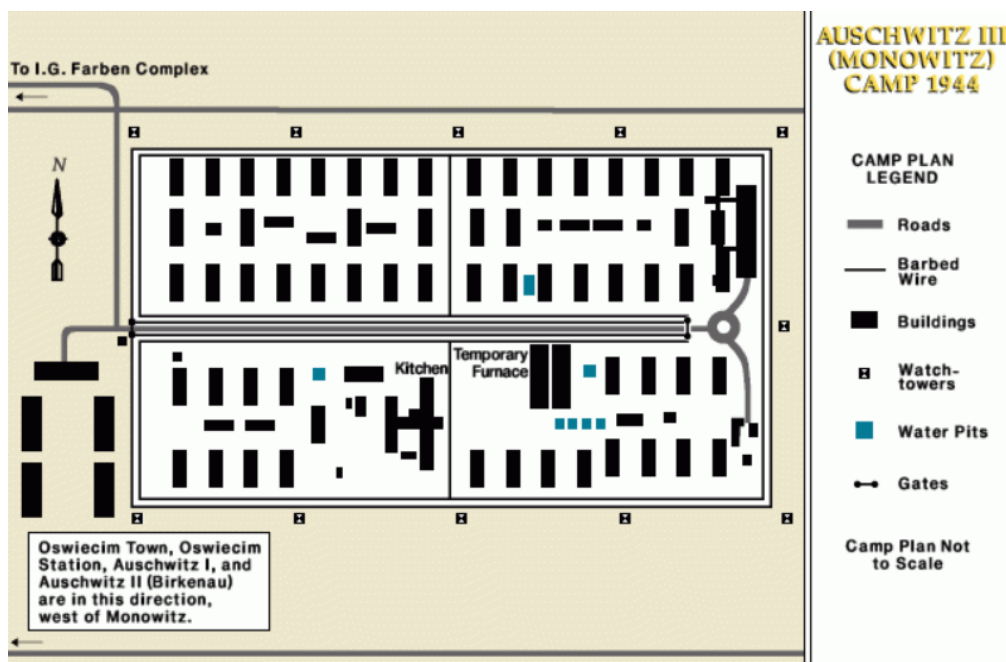
Άουσβιτς τα χρόνια λειτουργίας των στρατοπέδων (Auschwitz-Birkenau State Museum).

Ταυτόχρονα, το Άουσβιτς αποτέλεσε το βασικότερο στρατόπεδο, γύρω από το οποίο αναπτύχθηκαν περίπου 45 άλλα στρατόπεδα, με τα περισσότερα από αυτά να αποτελούνται από κρατούμενους σκλάβους – εργάτες. Οι συνθήκες καταναγκαστικής εργασίας ήταν σκληρές, καθώς δεν υπήρχε μέριμνα για την υγιεινή των κρατουμένων, οι οποίοι αναγκάζονταν να επιβιώσουν με ελάχιστη τροφή, δουλεύοντας μέχρι εξαντλήσεως. Όσοι έφταναν σε σημείο που δεν ήταν σε θέση να συνεχίσουν να εργάζονται, μεταφέρονταν και πάλι πίσω στο στρατόπεδο Άουσβιτς – Μπίρκεναου, για εξόντωση (Auschwitz-Birkenau State Museum).

Μάλιστα, τον Οκτώβριο του 1944, στην επέκταση του στρατοπέδου Άουσβιτς III – Μόνοβιτς, δημιουργήθηκε μία βιομηχανική μονάδα παραγωγής, που παρήγαγε ασφάλειες πυροβολικού, από την εταιρία Union-Werke, και απασχολούσε μόνο γυναίκες κρατούμενες (Auschwitz-Birkenau State Museum).

Στον παρακάτω χάρτη, απεικονίζεται η κάτοψη από το στρατόπεδο καταναγκαστικής εργασίας Άουσβιτς III – Μόνοβιτς.

Χάρτης 11 : Το στρατόπεδο καταναγκαστικής εργασίας Άουσβιτς III – Μόνοβιτς.

Πηγή : <https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/gallery/auschwitz-camp-complex-maps>

Η ζωή των κρατουμένων στα στρατόπεδα

Το στρατόπεδο του Άουσβιτς αποτελούταν από 28 κτίρια διώροφα (τα λεγόμενα Μπλοκ), χτισμένα από τούβλα, τα οποία στην πλειοψηφία τους χρησιμοποιήθηκαν για τη στέγαση των κρατουμένων. Κάθε Μπλοκ σχεδιάστηκε για να χωράει περίπου 700 κρατούμενους, αλλά στην πραγματικότητα, σε κάθε Μπλοκ, αναγκάζονταν να ζούνε περίπου 1.200 κρατούμενοι. Τους πρώτους μήνες λειτουργίας των στρατοπέδων, οι κρατούμενοι ήταν αναγκασμένοι να κοιμούνται στο πάτωμα, στρωμένο με άχυρο, ενώ λόγω του υψηλού αριθμού των κρατουμένων, μπορούσαν μόνο να κοιμούνται στα πλάγια σε τρεις σειρές (Friedländer, 2013).

Οι κουκέτες τριών επιπέδων εμφανίστηκαν στα στρατόπεδα το 1941, και η κάθε κουκέτα φιλοξενούσε πάνω 10 κρατούμενους. Στην πορεία, εμφανίστηκαν και ορισμένα έπιπλα όπως ντουλάπες, τραπέζια, σκαμπό και σόμπες. Κάθε κτίριο είχε τουαλέτες συνήθως στο ισόγειο, ενώ η πρόσβασή τους σε αυτές ήταν ιδιαίτερα περιορισμένη (Auschwitz-Birkenau State Museum) .

Στο στρατόπεδο του Άουσβιτς – Μπίρκεναου υπήρχαν στρατώνες δύο τύπων : οι ξύλινοι και αυτοί από τούβλα. Στο καθένα από αυτά υπήρχαν 180 θέσεις ύπνου για τους κρατούμενους, ενώ οι στρατώνες παρέμεναν άθερμοι κατά τους χειμερινούς μήνες. Δεν υπήρχε ούτε ηλεκτρισμός, ούτε τουαλέτες, ούτε οτιδήποτε θα καθιστούσε τη ζωή των κρατουμένων αξιοπρεπής (Friedländer, 2013).

Εικόνα 17 : Η απεικόνιση ενός τυπικού δωματίου των κρατουμένων.

Πηγή : Προσωπικό αρχείο

Σε όλη τη διάρκεια παραμονής των κρατουμένων στα στρατόπεδα του Άουσβιτς, οι συνθήκες διαβίωσης ήταν στο όριο της εξαθλίωσης, και η «δυστοπία» τους δεν είχε

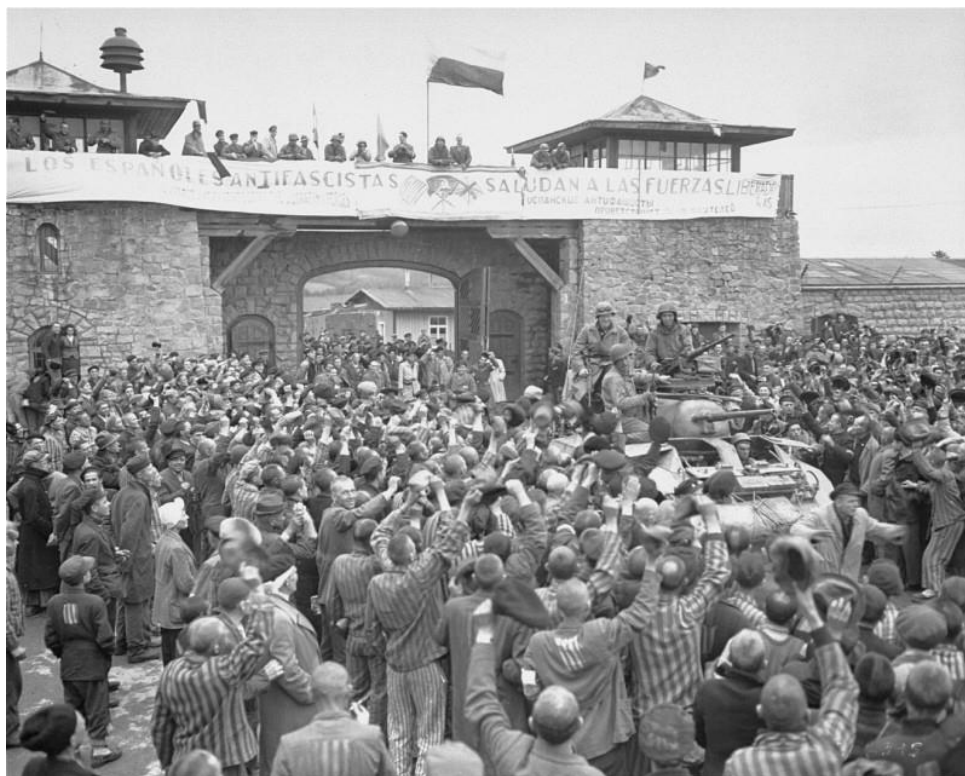
τέλος, παρά μόνο όταν εξοντώνονταν. Συχνά, οι στρατώνες «κυριαρχούνταν» από κάποια άκρως μεταδοτική ασθένεια, ενώ ο θάνατος για τους περισσότερους έμοιαζε μονόδρομος για την λύτρωσή τους. Οι κρατούμενοι δεν αντιμετώπιζονταν σαν άνθρωποι, παρά μόνο όταν στέλνονταν για καταναγκαστική εργασία, μιας και μόνο σε αυτήν την περίπτωση θεωρούνταν «χρήσιμοι» στους Γερμανούς ηγέτες (Friedländer, 2013).

Ο τερματισμός λειτουργίας των Στρατοπέδων Συγκέντρωσης

Όταν ο Κόκκινος Στρατός της Σοβιετικής Ένωσης κατέφτασε στην περιοχή του ποταμού Βιστούλα, το καλοκαίρι του 1944, λιγότερο από 200 χιλιόμετρα από το Άουσβιτς η ηγεσία της Γερμανίας μελετώντας τις υπάρχουσες συνθήκες κατέληξε σε δύο εκδοχές : είτε την εκκαθάριση των στρατοπέδων, σε περίπτωση επιτυχίας εισβολής του Κόκκινου Στρατού, είτε την συγκράτηση των στρατοπέδων, υπό ευνοϊκές συνθήκες. Ωστόσο, απέφυγαν την οποιαδήποτε ενέργεια που θα καθιστούσε αδύνατο τη συνέχιση της λειτουργίας των στρατοπέδων. Λίγο πριν την εισβολή του Κόκκινου Στρατού στα στρατόπεδα, η γερμανική ηγεσία διέταξε την καταστροφή οποιονδήποτε αποδείξεων και στοιχείων που θα τους ενοχοποιούσαν για τα εγκλήματα που είχαν διαπράξει, κατά το ανθρώπινο είδος. Έβαλαν φωτιές σε έγγραφα και ανατίναξαν τα βασικότερά τους κρεματόρια (Auschwitz-Birkenau State Museum).

Με την εισβολή του Κόκκινου Στρατού στο Άουσβιτς ακολούθησε η απελευθέρωση των απομεινάντων κρατουμένων από τα στρατόπεδα. Πάνω από 60.000 Εβραίοι θανατώθηκαν λίγο πριν την απελευθέρωση, ενώ πολλοί κακοποιήθηκαν και βασανίστηκαν μέχρι θανάτου. Σχεδόν 1 εκατομμύριο Εβραίοι θανατώθηκαν στα στρατόπεδα, ενώ το υπόλοιπο μισό εκατομμύριο αποτελούνταν από Πολωνούς, Ρομά, καθώς και από σοβιετικούς αιχμαλώτους πολέμου (Auschwitz-Birkenau State Museum).

Εικόνα 18 : Απελευθέρωση του Άουσβιτς από τον Κόκκινο Στρατό

Πηγή : <https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/liberation-of-nazi-camps>

3.2 Ο ρόλος του Χωρικού Σχεδιασμού στην ενσωμάτωση των σημερινών δυστοπικών δομών του Άουσβιτς στην πόλη

Το Άουσβιτς σήμερα αποτελεί ένα από τα μεγαλύτερα μνημεία της παγκόσμιας ιστορίας, και λειτουργεί ως μουσείο, υπό την αιγίδα του Auschwitz-Birkenau State Museum, το οποίο αποτελεί ένα δημόσιο μουσείο που βρίσκεται στην πόλη Οσίwiecím. Αφιερωμένο στη μνήμη όλων των θυμάτων που έχασαν τη ζωή τους εντός αλλά και εκτός των στρατοπέδων συγκέντρωσης, το μουσείο διατηρείται ως προς κάθε του εγκατάσταση και διατηρεί παράλληλα και όλα τα εναπομείναντα ευρήματα των στρατοπέδων από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Το μουσείο Auschwitz-Birkenau State Museum εποπτεύεται από το Υπουργείο Πολιτισμού και Εθνικής Κληρονομιάς, και εξασφαλίζει την οποιαδήποτε χρηματοδότηση για την λειτουργία και τη σωστή διατήρηση του χώρου, συμπεριλαμβανομένων και των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων σε πλαίσια, πάντα, κατανόησης και σεβασμού της τραγωδίας του Ολοκαυτώματος (UNESCO World Heritage Centre).

Όλες οι υποδομές καθώς και η περιοχή του Άουσβιτς, έχουν ανακηρυχθεί Παγκόσμιο Μνημείο Κληρονομιάς της UNSECO, το 1979, και προστατεύεται από το πολωνικό δίκαιο, σύμφωνα με τις διατάξεις της νομοθεσίας περί προστασίας της κληρονομιάς και του χωροταξικού σχεδιασμού, μαζί με τις διατάξεις του τοπικού δικαίου. Το Μουσείο, επίσης, έχει δεσμευτεί με μακροχρόνιο πρόγραμμα διατήρησης στο πλαίσιο του Παγκόσμιου Σχεδίου Διατήρησης. Η χρηματοδότηση του Μουσείου γίνεται μέσω του ιδρύματος Auschwitz-Birkenau Foundation, το οποίο υποστηρίζεται από κράτη όλου του κόσμου, καθώς και από επιχειρήσεις και ιδιώτες (UNESCO World Heritage Centre).

Η ζώνη προστασίας του Μουσείου Auschwitz-Birkenau (Rawecki, 2003)

Το 1992 ξεκίνησε να διεξάγεται μία μελέτη σχετικά με την ζώνη προστασίας του Μουσείου Auschwitz-Birkenau, μία διαδικασία που διήρκεσε πολλά χρόνια και ήταν δύσκολη. Στόχος της μελέτης ήταν να αναγνωρίσει την κληρονομιά του Άουσβιτς-Μπίρκεναου και να αναζητήσει παράλληλα τρόπους, για την «απομάκρυνσή» της από την χωρική δομή της πόλης και της κοινότητας του Οσβιεσίμ.

Γύρω από το Μουσείο του Auschwitz-Birkenau, δημιουργήθηκε το 1962 μία ζώνη προστασίας, η οποία αναφερόταν στην προστασία του συγκροτήματος μετά το στρατόπεδο Μπρεζίνσκα. Έπειτα από πολλές τροποποιήσεις, και τη σύσταση ποικίλων νομοθεσιών, η ζώνη προστασίας αυτή υπάρχει μέχρι και σήμερα, έχοντας ως στόχο, τη διατήρηση της μνήμης όλων των θυμάτων, που έχασαν τη ζωή τους στον χώρο αυτόν μέσα, αλλά και την υπενθύμιση της βάνουσης σύγχρονης ιστορίας της ανθρωπότητας. Η περιοχή γύρω από το στρατόπεδο συγκέντρωσης μέχρι και σήμερα δεν επιτρέπεται να υποστεί οποιαδήποτε αλλοίωση ή τροποποίηση, παρά μόνο για την διατήρηση των χώρων του Άουσβιτς και του Μουσείου, ενώ ταυτόχρονα η όποια πιθανή χωρική ανάπτυξη δεν επιτρέπεται να πλησιάσει κοντά στο πρώην στρατόπεδο.

Εξετάζοντας το ζήτημα από όλες τις πλευρές, το Τμήμα Οικοδομών, Πολεοδομίας και Αρχιτεκτονικής της Επιτροπής του Εθνικού Συμβουλίου του Βοεβοδάτου στην Κρακοβία εξέδωσε στις 19 Απριλίου 1962 απόφαση σχετικά με τον λεπτομερή εντοπισμό της ζώνης προστασίας στην Brzezinka. Η απόφαση αυτή τόνιζε την υπάρχουσα αναγκαιότητα για την διατήρηση του περιβάλλοντος χώρου του

Μουσείου, στην μορφή όμοια με εκείνη που είχε την εποχή της λειτουργίας του, ενώ παράλληλα υποστήριζε την απαγόρευση νέων επενδύσεων συμπεριλαμβανομένων βιομηχανικών συσκευών και εγκαταστάσεων, αποθηκών, βάσεων εξοπλισμού κλπ. Στην παρακάτω εικόνα, διακρίνεται το γραφικό παράρτημα της απόφασης της επιτροπής του Εθνικού Συμβουλίου Εσωτερικού του 1962 για τον καθορισμό της ζώνης προστασίας (με κόκκινο χρώμα) για το Μουσείο στην Brzezinka [σε κλίμακα 1:5000].

Χάρτης 12: Αναπαραγωγή του γραφικού παραρτήματος της απόφασης της επιτροπής του Εθνικού Συμβουλίου Εσωτερικού του 1962 για τον καθορισμό της ζώνης προστασίας (το κόκκινο χρώμα) για το Μουσείο στην Brzezinka [σε κλίμακα 1:5000].

Πηγή: (Rawecki, 2003)

Η εγκαθίδρυση της ζώνης προστασίας του Μουσείου Auschwitz-Birkenau πραγματοποιήθηκε στα τέλη του 1970, και οφείλεται στην επιστολή που απέστειλε το Υπουργείο Διοίκησης, Τοπικής Οικονομίας και Προστασίας του Περιβάλλοντος στους κύριους αρχιτέκτονες των ακόλουθων βοεβοδάτων: bielskie, gdańskie and lubelskie. Το Υπουργείο συμβούλευε να τηρούνται οι παρακάτω κανονισμοί, όταν θα εξετάζονται υποθέσεις πιθανών μελλοντικών επενδύσεων κοντά στη ζώνη των πρώην στρατοπέδων του Οświęcim, στο Majdanek και στο Sztutowo. Σύμφωνα με το Υπουργείο: «1. Κάθε αίτημα σχετικά με τον εντοπισμό του χώρου και τους όρους της

επένδυσης κοντά σε πρώην στρατόπεδο πρέπει να συμφωνείται με τον συντηρητή ιστορικών μνημείων του βοεβοδάτου και τον εκπρόσωπο της κοινωνικής επιτροπής του βοεβοδάτου για την προστασία των μνημείων του αγώνα και του μαρτυρίου, 2. η δημιουργία ζώνης προστασίας με υψηλό πράσινο πλάτους τουλάχιστον 500 μέτρων γύρω από το πρώην στρατόπεδο, 3. Η εφαρμογή του κανόνα που δεν επιτρέπει τον εντοπισμό επενδύσεων στη ζώνη των 500 μέτρων γύρω από το πρώην στρατόπεδο». Τέλος, αποφασίστηκε για να αποπνέει ο χώρος του Μουσείου μία ατμόσφαιρα επιστημότητας και περισυλλογής, σε απόσταση τουλάχιστον 350 μέτρων από το μουσείο, οτιδήποτε υπάρχει στο προσκήνιο (επιχειρήσεις, φυτά, κλπ.) θα πρέπει να απομακρυνθούν.

Αντίστοιχα, με επίσημη επιστολή του Μουσείου Auschwitz-Birkenau προς το Γραφείο Μελετών του Βοεβοδάτου στο Bielsko-Biala (το οποίο εκπόνησε την αναθεώρηση του γενικού σχεδίου ανάπτυξης της πόλης και της κοινότητας του Οσίwiecim) πρότεινε τις εξής παραμέτρους σε ότι αφορά την προστασία της ζώνης γύρω από το Μουσείο: «Γύρω από το Μουσείο στην Brzezinka και ιδιαίτερα νότια, ανατολικά και δυτικά από αυτό θα πρέπει να παραμείνουν αδόμητες περιοχές τουλάχιστον 1 χλμ. από την οριογραμμή του Μουσείου. Αποθήκες ή βιομηχανικές εγκαταστάσεις δεν θα πρέπει να χωροθετούνται εντός αυτής της ζώνης (...). Οριοθετήστε μια ζώνη προστασίας τουλάχιστον 350 μέτρα πλάτους από τις γραμμές του Μουσείου στο Οσίwiecim. Θα αποτελέσει τη ζώνη σιωπής. Το Μουσείο προτείνει την ακόλουθη ανάπτυξη της ζώνης:

- i. μετακίνηση των επίπονων βιομηχανικών εγκαταστάσεων και ιδρυμάτων εκτός της ζώνης (KPRI, Spolek, PKS, Μονάδα Στρατού),
- ii. να μην τοποθετηθούν στη ζώνη αυτή νέα κτίρια, όπως κάνουν τώρα το εργοστάσιο αδρανών υλικών και η PZZ,
- iii. τα κτίρια από την εποχή του πολέμου που βρίσκονται εντός της ζώνης θα πρέπει να διατηρήσουν την εμφάνιση και το σχήμα τους χωρίς καμία αλλαγή,
- iv. η ζώνη θα πρέπει να αναπτυχθεί μόνο με πράσινο. Στο όριο αυτής της ζώνης αυτοκίνητο πάρκα και σταθμοί εξυπηρέτησης αυτοκινήτων θα πρέπει να σχεδιαστούν».

Σε αντίστοιχη επιστολή του το 1978, το Μουσείο του Auschwitz-Birkenau απευθύνθηκε στον αρχιτέκτονα του Βοεβοδάτου του Bielskie, και εξέφρασε

αντίστοιχα τη στάση του σχετικά με τις ζώνες προστασίας: «*Το Κρατικό Μουσείο στο Οσίwiecim δεν μπορεί να συμφωνήσει παρά μόνο με την ανάπτυξη των ζωνών προστασίας, ως ζώνες υψηλού πρασίνου (...) Το Μουσείο σύμφωνα με τις κινήσεις της ομάδας εμπειρογνομόνων προτείνει την ακόλουθη ανάπτυξη των ζωνών:*

1. *Να παραμείνουν όλα τα υπάρχοντα κτίρια των ετών 1939-1945 και να διατηρηθούν σε εξωτερικό χώρο με την εμφάνισή τους αμετάβλητη.*
2. *Τα κτίσματα που ανεγέρθηκαν μετά το 1945 θα πρέπει να αποσυναρμολογηθούν ή να μετακινηθούν μαζί με τα φυτά.*
3. *Το υπάρχον πράσινο θα πρέπει να διατηρηθεί και να συμπληρωθεί με δέντρα, καθώς οι χώροι έχουν απελευθερωθεί».*

Στον παρακάτω Χάρτη, απεικονίζεται Μέρος του σχεδίου της ζώνης προστασίας του Μουσείου στην Brzezinka που εκπονήθηκε το 1963:

- Μαύρη Γραμμή: Όρια Μουσείου
- Μπλε Γραμμή: Όρια του οικοπέδου του οποίου προτείνεται η ένταξη στο Μουσείο
- Κόκκινη Γραμμή: Όρια της ζώνης προστασίας
- Πράσινη Γραμμή: Όρια των οικοπέδων στα οποία απαγορεύεται οποιαδήποτε δραστηριότητα και διατίθενται μόνο για καλλιέργεια
- Κίτρινη Γραμμή: Όρια της υφιστάμενης ανάπτυξης χωρίς δικαίωμα επισκευής ή επέκτασης με πιθανή κατασκευή μικρών κτηνοτροφικών κτιρίων (σε συμφωνία με το Μουσείο).

Στις 5 Μαΐου 1979, οι παραπάνω προτάσεις, σύμφωνα με το ψήφισμα του Εθνικού Συμβουλίου του Βοεβοδάτου στο Bielsko-Biała, εγκρίθηκαν και αποτέλεσαν «το γενικό σχέδιο χωρικής ανάπτυξης του συγκροτήματος οικιστικών μονάδων της πόλης και της κοινότητας Οσίwiecim».

Τον Απρίλιο του 1990, ολοκληρώθηκε το γενικό σχέδιο χωροταξικής ανάπτυξης της πόλης και της κοινότητας Οσίwiecim από το Τμήμα Χωροταξίας της Πολωνικής Εταιρείας Πολεοδόμων (TUP) στο Κατοβίτσε υπό τη διεύθυνση του Jacek Mroczkowski. Δεν υπήρξαν θεμελιώδης αλλαγές ως προς τις ζώνες προστασίας, ωστόσο ορισμένες αλλαγές επήλθαν στην Brzezinka και στο Pławy. Οι υφιστάμενες κατοικίες είχαν την δυνατότητα να παραμείνουν, ενώ ταυτόχρονα επιτράπηκε να συμπληρωθούν κενά σε περιοχές όπου δεν υπήρχε κάποια προγραμματισμένη

επένδυση. Η διευθέτηση των οικιστικών περιοχών και των κοινοτικών υπηρεσιών στην Brzezinka έπρεπε να επιλυθεί με λεπτομερές σχέδιο ανάπτυξης, λαμβάνοντας υπόψη τις κατευθυντήριες γραμμές διατήρησης.

Η λειτουργία του γενικού σχεδίου χωρικής ανάπτυξης του συγκροτήματος οικιστικών μονάδων της πόλης και της κοινότητας Οσβίεσιμ διατηρήθηκε, όπως και η μέχρι σήμερα ισχύουσα δέσμευση ότι όλες οι επενδύσεις πρέπει να συμφωνούν με τη η διεύθυνση του Μουσείου και με την διεύθυνση Διατήρησης Ιστορικών Μνημείων του Βοεβοδάτου (Voivodship Historical Monuments Conservator (WKZ)).

Χάρτης 13: Μέρος του σχεδίου της ζώνης προστασίας του Μουσείου στην Brzezinka που εκπονήθηκε το 1963.

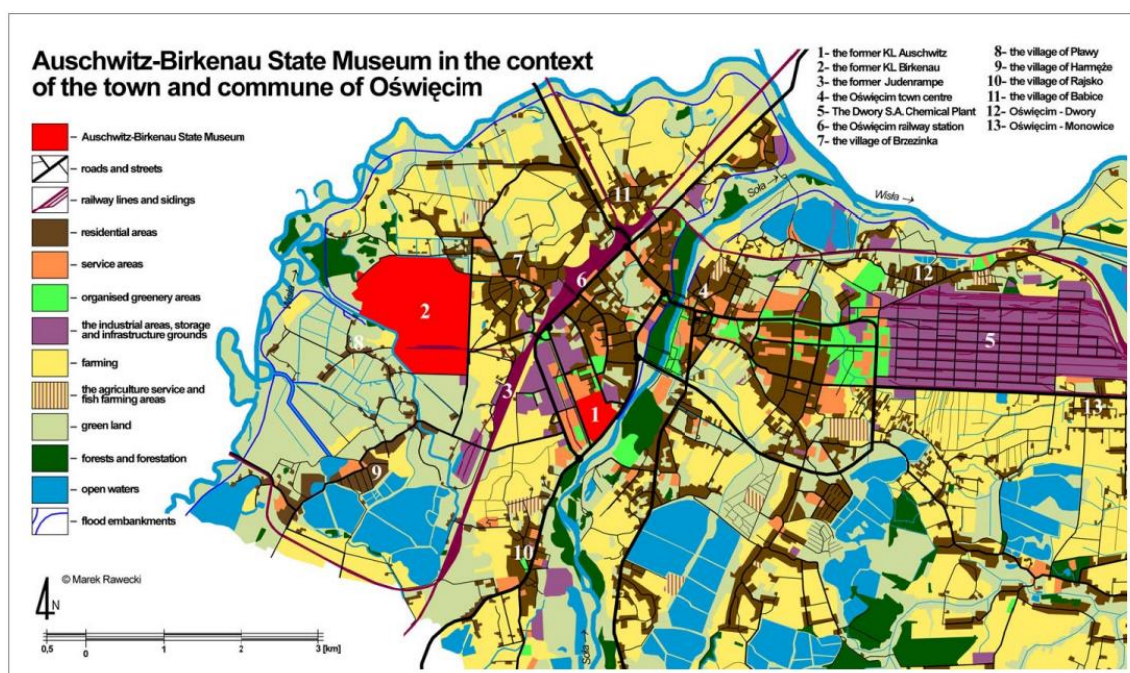

Πηγή: (Rawecki, 2003)

Στον παρακάτω Χάρτη, απεικονίζεται το Μουσείο Auschwitz-Birkenau, στα πλαίσια της πόλης και της κοινωνίας του Οσβίεσιμ. Μελετώντας τον Χάρτη, διαπιστώνει κανείς, πως ο χώρος 1 (πρώην στρατόπεδο συγκέντρωσης Άουσβιτς Ι) του Μουσείου Auschwitz-Birkenau βρίσκεται εντός και κεντρικά του πολεοδομικού ιστού της πόλης

Οświęcim, ενώ ο χώρος 2. (πρώην στρατόπεδο συγκέντρωσης Άουσβιτς ΙΙ – Μπίρκεναου) του Μουσείου, βρίσκεται στην δυτική μεριά της πόλης. Με βάση τον παραπάνω σχεδιασμό και τις χρήσεις γης που αποτυπώνονται στον Χάρτη, διακρίνεται η άμεση επαφή που πιθανόν έχει ο μέσος κάτοικος με τους δυστοπικούς τόπους των πρώην στρατοπέδων συγκέντρωσης. Οι περισσότερες χρήσεις των γύρω οικοπέδων είναι για κατοικία, ενώ πολλές είναι και οι βιομηχανικές χρήσεις γης. Τέλος, παρατηρείται πως γύρω από την ζώνη του πρώην στρατοπέδου συγκέντρωσης Άουσβιτς ΙΙ – Μπίρκεναου, υπάρχει κατά κύριο λόγο πράσινη γη.

Χάρτης 14: Το Κρατικό Μουσείο Άουσβιτς-Μπίρκεναου στο πλαίσιο της πόλης και της κοινωνίας του Οświęcim.

Πηγή: (Rawecki, 2003)

Με το πέρασμα του χρόνου, η περιοχή εξελίχθηκε και προέκυψαν περαιτέρω ανάγκες για την όσο το δυνατόν αποτελεσματικότερη διατήρηση των ζωνών προστασίας του Μουσείου. Η έρευνα που διεξήχθη από την ερευνητική ομάδα των Jadwiga and Marek Rawecki το 1997, στόχευε στην θέσπιση πολιτικών συντήρησης και διατήρησης του συγκροτήματος του μετα-στρατοπέδου του Άουσβιτς-Μπίρκεναου. Αποτέλεσμα της μακροχρόνιας έρευνάς τους ήταν η διατύπωση ορισμένων κατευθυντήριων γραμμών, που είχαν ως στόχο την προστασία της ζώνης του κρατικού Μουσείου Άουσβιτς-Μπίρκεναου. Οι κατευθυντήριες γραμμές συνοψίζονται ως εξής:

1. *«Διατήρηση και προστασία των διατηρητέων δομών του πρώην συγκροτήματος Auschwitz-Birkenau και των τεκμηριωμένων τόπων μαρτυρίου*
2. *Διατήρηση και προστασία του ιστορικού τοπίου*
3. *Απαγόρευση της κατεδάφισης, της ανοικοδόμησης και της επέκτασης των πρώην δομών του πρώην στρατοπέδου*
4. *Η υποχρέωση δημιουργίας "ζώνης διαφημιστικής σιωπής"*
5. *Διατήρηση των υφιστάμενων οικιστικών περιοχών και των υφιστάμενων τοπικών χώρων λατρείας*
6. *Διατήρηση της υφιστάμενης δομής των χρήσεων γης, με εξαίρεση τις περιπτώσεις όπου η αλλαγή της λειτουργίας θα είναι αποτέλεσμα διαπραγματεύσεων και συμφωνιών με συγκεκριμένους ιδιοκτήτες ακινήτων προκειμένου να εφαρμοστούν οι ρυθμίσεις διατήρησης*
7. *Διατήρηση της υφιστάμενης ιδιοκτησιακής δομής της περιοχής, εκτός από τις περιπτώσεις όπου η αλλαγή του νομικού καθεστώτος θα είναι αποτέλεσμα οικογενειακών διαχωρισμών ή αποτέλεσμα διαπραγματεύσεων και συμφωνιών με συγκεκριμένους ιδιοκτήτες ακινήτων για την εφαρμογή των ρυθμίσεων διατήρησης (αφορά ιστορικούς χώρους και δομές καθώς και ανοικτές περιοχές)*
8. *Υλοποίηση νέων επενδυτικών σχεδίων αποκλειστικά για την εξυπηρέτηση της επισκεπτών του Κρατικού Μουσείου Auschwitz-Birkenau και για την ικανοποίηση των βασικών αναγκών της τοπικής κοινωνίας*
9. *Υλοποίηση νέων επενδυτικών σχεδίων*
10. *Απαγόρευση της αναζήτησης, του προσδιορισμού και της ανάκτησης βασικών και κοινών απολιθωμάτων και της διενέργειας γεωλογικών εργασιών στο πλαίσιο αυτό- απαγόρευση της αποθήκευσης ουσιών χωρίς δοχεία στο βραχώδες σώμα*
11. *Απαγόρευση μετατροπής, επέκτασης και αύξησης του ύψους των υφιστάμενων κτιρίων ή κατασκευής νέων κατασκευών και διευθέτησης του χώρου για σκοπούς που θα μπορούσαν να επηρεάσουν τη μαρτυρική πτυχή του Μουσείου και την την ανάγκη διατήρησης ατμόσφαιρας περισυλλογής και σεβασμού, ή για σκοπούς που θα μπορούσαν να προκαλέσουν κοινωνική αντιπαράθεση*
12. *Εποπτεία συντήρησης σε συναλλαγές ακίνητης περιουσίας για την εφαρμογή των εγκεκριμένων κατευθυντήριων γραμμών (αναφέρεται σε ιστορικές δομές και χώρους καθώς και σε ελεύθερους χώρους)».*

Η έρευνα της ομάδας των Jadwiga and Marek Rawecki κατέληξε στο συμπέρασμα πως η μέθοδοι προστασίας και συντήρησης των δομών του πρώην συγκροτήματος Άουσβιτς-Μπίρκεναου, προκειμένου να εφαρμοστούν ολοκληρωμένα και αποτελεσματικά, χρήζουν περαιτέρω ενέργειες. Τέλος, ύψιστης σημασίας, αποτελεί και η προστασία, η διατήρηση της μνήμης και της προσβασιμότητας των χώρων που συνδέονται με την ιστορία των στρατοπέδων συγκέντρωσης.

Σήμερα, η πόλη του Oswiecim αποτελεί τον συνδυαστικό κρίκο με τα στρατόπεδα συγκέντρωσης του Άουσβιτς. Η σημερινή κοινωνία του Oswiecim, βιώνει την δική της δυστοπία, καθώς σε «απόσταση αναπνοής» βρίσκεται ένα από τα πιο βάνουσα μέρη της παγκόσμιας ιστορίας. Πολλοί κάτοικοι είναι απόγονοι όσων βρέθηκαν εντός των στρατοπέδων, κάποιοι έζησαν στα χρόνια του Ολοκαυτώματος και ορισμένοι κάτοικοι εγκαταστάθηκαν στην περιοχή μετά τη λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Ο «δυστοπικός» χαρακτήρας της περιοχής αυτής γίνεται αντιληπτός από την πρώτη στιγμή επίσκεψης στον τόπο αυτόν : από την μία πλευρά, υπάρχει μία πόλη, πλήρως λειτουργική, όπου η ζωή κυλά φυσιολογικά, και από την άλλη πλευρά, έχουμε τις «εγκαταστάσεις θανάτου» που έχουν στιγματίσει την σύγχρονη ιστορία.

Δύο τόποι, με την ίδια ιστορία, σήμερα ενώνονται ως ένα, και προσπαθούν να διατηρήσουν ζωντανές τις μνήμες όλων των ανθρώπων που χάθηκαν στο Άουσβιτς, λειτουργώντας παράλληλα και ως μέσο «υπενθύμισης» για τον υπόλοιπο πλανήτη, πως ο άνθρωπος είναι ικανός να επιφέρει τις μεγαλύτερες δυστοπίες.

4. Μελέτη Περίπτωσης Νο. 2 : Οι Δομές Φιλοξενίας και Προσωρινής Υποδοχής των Προσφύγων στην Ελλάδα – Η περίπτωση της Λέσβου

4.1 Οι Πρόσφυγες στην Ελλάδα

Οι προσφυγικές και μεταναστευτικές ροές είτε με προορισμό ή ενδιάμεσο σταθμό είτε με προέλευση την Ελλάδα δεν αποτελούν πρωτόγνωρο φαινόμενο στη σύγχρονη ιστορία της χώρας. Όταν μιλάμε για τις βασικές περιόδους μεταναστευτικών και προσφυγικών ροών προς την Ελλάδα τον τελευταίο αιώνα, αναφερόμαστε στην περίοδο 1990-2011 και στην 2015 έως σήμερα. Βασικό αίτιο της πρώτης περιόδου μετανάστευσης που αναφέρθηκε (1990-2011), αποτελεί η πτώση της Σοβιετικής Ένωσης στην Ανατολική Ευρώπη το 1989, όπου άτομα εκτοπίστηκαν από τις χώρες τους λόγω οικονομικής και πολιτικής αστάθειας. Οικονομικοί μετανάστες, κυρίως από την Αλβανία, Βουλγαρία και Ρουμανία πέρασαν στην χώρα διαμέσου των βόρειων συνόρων επιζητώντας άσυλο. Την ίδια περίοδο επίσης, πέραν των μεταναστευτικών ροών από τις πρώην σοβιετικές χώρες, παρατηρήθηκε αύξηση των ροών από την Βόρεια Αφρική και την Ασία. Επακόλουθο των μεταναστευτικών φαινομένων στην Ελλάδα, ήταν και η προσπάθεια του κράτους και της ΕΕ για την θεσμοθέτηση των πρώτων νόμων και κανονισμών διαχείρισης των μεταναστευτικών αυτών κρίσεων. Βασικές διατάξεις από το θεσμικό πλαίσιο που δημιουργήθηκε είναι τα παρακάτω:

- Νόμος 1975/1991 με τίτλο «Είσοδος - έξοδος, παραμονή, εργασία, απέλαση αλλοδαπών, διαδικασία αναγνώρισης αλλοδαπών προσφύγων και άλλες διατάξεις». Ο συγκεκριμένος νόμος αποσκοπούσε κυρίως στον περιορισμό της μετανάστευσης, στην δημιουργία αυστηρού ελέγχου των συνόρων και στην απέλαση όλων των παράτυπων μεταναστών από τον ελληνικό χώρο. Αποτελεί επίσης, τον πρώτο νόμο μετά το 1929 (Ν. 4310/1929) που επιχειρεί την διαχείριση των συνόρων με την εφαρμογή συγκεκριμένης μεταναστευτικής πολιτικής (Σπυροπούλου, 2013). Τέλος παρατηρείται πως ο Ν. 1975/1991, δεν επιχειρήσει την διαμόρφωση μέτρων και πολιτικών για την προώθηση της νόμιμης εισόδου και ένταξης των μεταναστών στην Ελλάδα (Αμίτσης Γ, Λαζαρίδη Γ., 2001).
- Νόμος 2910/2001 με τίτλο «Είσοδος και παραμονή αλλοδαπών στην ελληνική επικράτεια. Κτήση της ελληνικής ιθαγένειας με πολιτογράφηση κι άλλες διατάξεις». Ο νόμος αυτός σκόπευε στον εκσυγχρονισμό του θέματος της

μετανάστευσης στην Ελλάδα και στην προσπάθεια ένταξης των εκτοπισμένων ατόμων στην κοινωνία και οικονομία. Τέτοια μέτρα ένταξης των μεταναστών αποτέλεσαν: η έκδοση κάρτας παραμονής και εργασίας, η επαγγελματική κατάρτιση, η εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας, η ένταξη των παιδιών στο εκπαιδευτικό σύστημα κλπ.

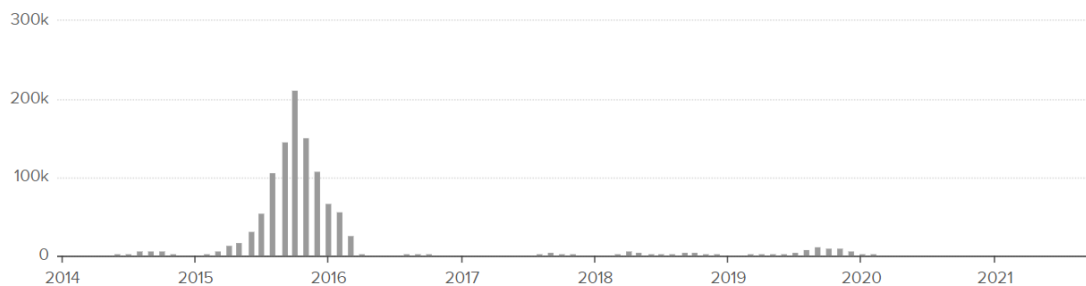
- Νόμος 3386/2005 με τίτλο «Είσοδος, διαμονή και κοινωνική ένταξη υπηκόων τρίτων χωρών στην Ελληνική Επικράτεια». Στον συγκεκριμένο νόμο επιχειρείται η ενσωμάτωση κάποιων Οδηγιών της ΕΕ σχετικά με το καθεστώς διαμονής και επανασύνδεσης των οικογενειών μεταναστών. Επιπλέον νόμοι αποτελούν οι Ν.3386/2007 και Ν.3838/2010, με τον τελευταίο να ορίζει της προϋποθέσεις απόκτησης ελληνικής ιθαγένειας σε παιδιά μεταναστών που γεννιούνται στην Ελλάδα, σύμφωνα με την αρχή του δικαίου του αίματος.

Η Μεταναστευτική Πολιτική της Ελλάδας αποτελεί κρίσιμο στοιχείο για την συνολική ανάπτυξη της χώρας και την διασφάλιση της κοινωνικής συνοχής. Το βασικό μέτρο της Ελληνικής Πολιτείας, από το 1998 μέχρι την οικονομική κρίση του 2010, αφορά το καθεστώς της εκτεταμένης νομιμοποίησης των μεταναστών, με σκοπό την ρύθμιση των μεταναστευτικών ομάδων και τη μείωση των παραβατικών συμπεριφορών. Σύμφωνα με την διαβούλευση για την Εθνική Στρατηγική Ένταξης των μεταναστών από το Υπ. Μεταναστευτικής Πολιτικής το 2019, η πρώτη ουσιαστική και συντονισμένη προσπάθεια ένταξης ξεκίνησε με το συγχρηματοδοτούμενο Ευρωπαϊκό Ταμείο Ένταξης (Ε.Τ.Ε.) για την περίοδο 2007-2013 (με περίοδο εφαρμογής 2009-2015), στο πλαίσιο του οποίου η Διεύθυνση Κοινωνικής Ένταξης του Υπουργείου Εσωτερικών (Υπεύθυνη Αρχή), σχεδίασε, συντόνισε και χρηματοδότησε, 92 δράσεις που κάλυπταν το σύνολο των αξόνων της ένταξης, συνολικού ύψους 15.224.616,57 €. Ταυτόχρονα σχολιάζεται ότι ενώ οι δράσεις αυτές υποκατέστησαν εν μέρει την απουσία ενός συνολικού επιχειρησιακού σχεδίου ένταξης, υπήρξαν αποσπασματικές, βραχείας διάρκειας και χωρίς συνέχεια, σύμφωνα με το ΥΜΕΠΟ(2019).

Ειδικότερα, την περίοδο 2015 έως σήμερα, οι μεταναστευτικές ροές έχουν αυξηθεί δραματικά στην Μεσόγειο και κυρίως στην Ελλάδα. Όπως φαίνεται στο παρακάτω Διάγραμμα, το πρώτο σημείο αιχμής των αφίξεων παρατηρείται στο 2015, όταν περισσότεροι από ένα εκατομμύριο πρόσφυγες και μετανάστες πέρασαν τα σύνορα της χώρας ζητώντας άσυλο (Voulgaris and Meli, 2018).

Διάγραμμα 7: Είσοδος μεταναστών στην Ελλάδα ανά μήνα, την περίοδο 2014-2020.

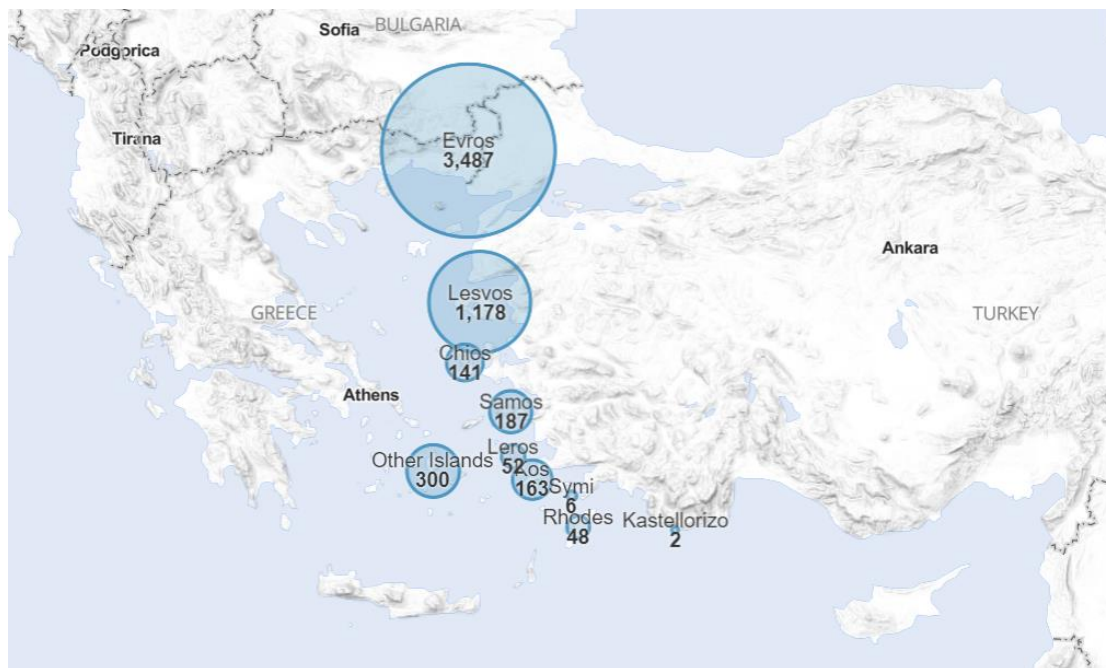
Sea and land arrivals monthly

Πηγή: <http://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean/location/5179#category-6-255925>

Συγκεκριμένα, από τα τέλη του 2014 παρατηρήθηκε συστηματική είσοδος εκτοπισμένων ατόμων (κυρίως Σύριων και λόγω πολέμων) στην χώρα, από τα παράλια της Τουρκίας σε νησιά της Ελλάδας. Τα βασικότερα κέντρα υποδοχής μεταναστών αποτελούν μέχρι και σήμερα τα νησιά του ανατολικού Αιγαίου όπως η Λέσβος, η Σάμος, η Χίος, η Σύμη και η Κως (Χάρτης 8). Το έτος 2016 αποτελεί σημαντικό σημείο στη 2η μεταναστευτική περίοδο της χώρας, καθώς αρκετές Ευρωπαϊκές χώρες όπως η Σερβία, Κροατία, Βόρεια Μακεδονία, Σλοβενία, Σλοβακία, Αυστρία, Βέλγιο και Δανία «κλείσανε» τα σύνορα τους με αποτέλεσμα να μην υπάρχει επιλογή εξόδου των μεταναστών. Το συγκεκριμένο εγχείρημα οδήγησε σε υψηλή συσσώρευση μεταναστών στην χώρα και εν τέλει στην δημιουργία των πρώτων δομών κράτησης (Hot spot) για την διαμονή τους, θέμα που θα αναλυθεί στην συνέχεια.

Χάρτης 15: Χάρτης απεικόνισης της θέσης εισόδου και του αριθμού εκτοπισμένων ατόμων το έτος 2020 στην Ελλάδα.

Πηγή: <http://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean/location/5179#category-6-255925>

Η ιδιαιτερότητα του Ελλαδικού χώρου αποτελεί έναν από τους βασικούς παράγοντες της εκτεταμένης προσφυγικής κρίσης. Πιο συγκεκριμένα, η Ελλάδα βρίσκεται σε συνοριακή θέση ως προς την Ευρώπη και αποτελεί την κύρια είσοδο των εκτοπισμένων ατόμων σε αυτή. Η γεωγραφική θέση της χώρας, χαρακτηρίζεται από χερσαία και θαλάσσια σύνορα τα οποία λειτουργούν ως σταυροδρόμι τριών ηπείρων (Ευρώπη - Ασία - Αφρική) και ταυτόχρονα συμβάλει στην σύνδεση των εμπόλεμων ζωνών της Μέσης Ανατολής με την Ευρώπη. Ουσιαστικά, η Ελλάδα λειτουργεί ως σταθμός εισόδου ως προς τη μετακίνηση των προσφύγων προς τις χώρες της Δυτικής και Βόρειας Ευρώπης.

🚩 Η δημιουργία της Frontex (Ευρωπαϊκή δύναμη για την φύλαξη των συνόρων), με σκοπό τον περιορισμό της μετανάστευσης.

Το 2016 η ΕΕ προχώρησε στη δημιουργία του δικού της στρατού ονόματι Frontex ο οποίος είναι υπεύθυνος για την συνεργασία μεταξύ των εθνικών συνοριοφυλάκων και των συνοριοφυλάκων των κρατών μελών της Περιοχής Σένγκεν. Η Frontex άρχισε να λειτουργεί το 2005 με σκοπό την προστασία των συνόρων αλλά κλήθηκε να αναλάβει δράση λόγω της μεταναστευτικής

κρίσης του 2015 λαμβάνοντας μεγάλη υποστήριξη από τα κράτη-μέλη, αύξησης της χρηματοδότησης, του εξοπλισμού και του προσωπικού.

Πίνακας 2: Συνολικός αριθμός αφίξεων εκτοπισμένων ατόμων από ξηρά και από θάλασσα, νεκροί και αγνοούμενοι για την περίοδο 2014-2020.

Χρονολογία	Θαλάσσιες Αφίξεις	Χερσαίες Αφίξεις	Νεκροί και Αγνοούμενοι
2020	9,714	5,982	102
2019	59,726	14,887	71
2018	32,494	18,014	174
2017	29,718	6,592	59
2016	173,450	3,784	441
2015	856,723	4,907	799
2014	41,038	2,280	405

Πηγή: <http://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean/location/5179#category-6-255925>

Οι επιπτώσεις του προσφυγικού προβλήματος μετά το 2015, τόσο για την Ευρώπη αλλά και για την Ελλάδα έχουν επιφέρει προβλήματα οικονομικά, κοινωνικά, πολιτισμικά κα. Για παράδειγμα, το φαινόμενο της εξαφάνισης ασυνόδευτων παιδιών προσφύγων έχει πάρει μεγάλες διαστάσεις. Συγκεκριμένα, πάνω από 18.000 παιδιά προσφύγων εκτιμάται ότι εξαφανίστηκαν στην Ευρώπη μεταξύ 2018-2020 (MCE, 2020). Παράλληλα, η εξαφάνιση ή και ο θάνατος ανθρώπων στην προσπάθειά τους για να περάσουν από τα θαλάσσια σύνορα της Τουρκίας προς την Ελλάδα έχει αυξηθεί ραγδαία, όπως φαίνεται στον παραπάνω πίνακα. Οι περισσότεροι πρόσφυγες εισέρχονται στην Ελλάδα μέσω της θάλασσας με προορισμό τα νησιά που βρίσκονται κοντά στα παράλια της Τουρκίας. Ο αριθμός των αφίξεων τα έτη 2015 και 2016 ήταν αρκετά αυξημένος ενώ ο αριθμός των χερσαίων αφίξεων παραμένει σε χαμηλά επίπεδα όλες τις χρονιές με μόνη διαφορά το έτος 2018 στο οποίο παρουσιάζεται μια έντονη αύξηση. Τα ποσοστά των ανθρώπων που κατά τη προσπάθειά τους να εισέλθουν στη χώρα χάνουν τη ζωή τους είναι αρκετά μικρά αλλά σημαντικά.

Όσοι καταφέρνουν να φτάσουν στην Ελλάδα και να υποβάλουν αιτήσεις ασύλου επηρεάζονται περαιτέρω αρνητικά από τους νέους ελληνικούς νόμους και πολιτικές. Τον Νοέμβριο του 2019, η Ελλάδα ψήφισε έναν νέο νόμο για το άσυλο που περιόριζε τα δικαιώματα και την προστασία που παρέχονται στους αιτούντες άσυλο και τους πρόσφυγες. Ο Νόμος «Περί Διεθνούς Προστασίας, όπως και οι τροποποιήσεις του εισήγαγαν σημαντικές μεταρρυθμίσεις σχετικά με πιο αυστηρά μέτρα, που μπορούν με ευκολία να οδηγήσουν άτομα που αναζητούν άσυλο, να αποβληθούν από την διαδικασία αυτήν και να οδηγηθούν σε απέλαση. Πλέον, με την ψήφιση του Νόμου 4636/2019, οι αιτούντες άσυλο αποκλείονται γεωγραφικά και αναγκάζονται να παραμείνουν στα λεγόμενα hotspots περιορισμένοι. Επίσης, οι διαδικασίες που απαιτούνται για την απόκτηση ασύλου, με τον νόμο αυτόν περιπλέκονται, ενώ η γραφειοκρατία πολλές φορές εμποδίζει την σωστή διεξαγωγή των απαιτούμενων ενεργειών από την πλευρά του αιτούντος ασύλου. Ο Νόμος 4636/2019 περιλαμβάνει ελάχιστα πρότυπα προστασίας και εγγυήσεις του κρατικού δικαίου, καθώς η διοικητική κράτηση των αιτούντων ασύλου μπορεί να εφαρμοστεί με ευκολία, με σκοπό την διαχείριση των μεικτών μεταναστευτικών ροών. Τέλος, με τον Νόμο 4636/2019 το κράτος έχει το δικαίωμα να απορρίψει αιτήσεις για άσυλο καθιστώντας τις «αβάσιμες», ενώ παράλληλα ο αιτών ασύλου αντιμετωπίζει ποικίλα προβλήματα σε περίπτωση που θέλει να καταθέσει προσφυγή σχετικά με την απόρριψη της αίτησής του (Oxfam, 2020).

Η Διεθνής Οργάνωση Προσφύγων και άλλες ομάδες για τα δικαιώματα άσκησαν κριτική στο νόμο και ζήτησαν μεταρρυθμίσεις. Παρ' όλα αυτά, ο Νόμος 4636/2019 τέθηκε σε ισχύ την 1η Ιανουαρίου 2020.

4.2 Οι Δομές Φιλοξενίας και Προσωρινής Υποδοχής – Προσφυγικά Camps της Ελλάδας

Όπως σχολιάστηκε και παραπάνω, στις αρχές των μεγάλων μεταναστευτικών ροών το 2015, κάποιες Ευρωπαϊκές χώρες έκλεισαν τα σύνορα τους οδηγώντας στον εγκλωβισμό πολλών μεταναστών στον Ελλαδικό χώρο. Η ελληνική κυβέρνηση έκανε ενέργειες για την διαμόρφωση των πρώτων προσφυγικών Δομών Φιλοξενίας και προσωρινής υποδοχής. Συγκεκριμένα, ο καταυλισμός προσφύγων είναι ένας προσωρινός οικισμός που έχει κατασκευαστεί για να υποδεχθεί πρόσφυγες και άτομα

που αιτούνται άσυλο (UNHCR, 2012). Οι καταυλισμοί προσφύγων συνήθως φιλοξενούν εκτοπισμένους ανθρώπους που έχουν αναγκαστεί να εγκαταλείψουν τη χώρα τους, ενώ μπορούν να δημιουργηθούν επίσης για τους εσωτερικά εκτοπισμένους ανθρώπους (πχ. λόγω εσωτερικού εκτοπισμού από φυσική καταστροφή). Συνήθως, οι πρόσφυγες ζητούν άσυλο αφού έχουν διαφύγει από τον πόλεμο στις χώρες τους, αλλά ορισμένοι καταυλισμοί φιλοξενούν επίσης περιβαλλοντικούς και οικονομικούς μετανάστες. Οι καταυλισμοί με πάνω από εκατό χιλιάδες άτομα είναι συνηθισμένοι, αλλά από το 2012, ο μέσος καταυλισμός φιλοξενούσε περίπου 11.400 άτομα (UNHCR, 2012).

Οι καταυλισμοί προσφύγων αναπτύσσονται γενικά με αυτοσχέδιο τρόπο με στόχο την κάλυψη των βασικών ανθρώπινων αναγκών για σύντομο μόνο χρονικό διάστημα. Οι εγκαταστάσεις που κάνουν έναν καταυλισμό να μοιάζει πιο μόνιμος συχνά απαγορεύονται από τις κυβερνήσεις των χωρών υποδοχής. Ωστόσο, η Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες δίνει κάποιες κατευθυντήριες γραμμές για τη διαμόρφωση των εγκαταστάσεων και τα πρότυπα των ελάχιστων παροχών τους. Σύμφωνα με την UNHCR, υπάρχουν διάφοροι δείκτες που καθορίζουν την επάρκεια των καταλυμάτων για τους πρόσφυγες και τους εκτοπισμένους.

Δείκτης για τη μέση έκταση κατασκήνωσης ανά άτομο

Το μέγεθος ενός καταυλισμού και η έκταση ανά κάτοικο είναι κρίσιμα στοιχεία για τον σχεδιασμό των καταυλισμών, καθώς ο συνωστισμός οδηγεί σε αυξημένα ψυχολογικά προβλήματα όπως άγχος. Η παροχή επαρκούς χώρου, τόσο έξω όσο και μέσα στα καταφύγια, αποτελεί βασική απαίτηση. Ο δείκτης αυτός μετρά τον μέσο όρο του χώρου διαβίωσης στον οποίο μπορεί να έχει πρόσβαση ένα άτομο σε έναν καταυλισμό σε τετραγωνικά μέτρα:

Πίνακας 3: Δείκτης για την μέση έκταση κατασκήνωσης ανά άτομο.

Δείκτης: Μέση έκταση καταυλισμού ανά άτομο (τ.μ.)			
Προδιαγραφές:			
Πρότυπο: 45 τ.μ.	Αποδεκτό Εύρος: ≥ 35 τ.μ.	Μη αποδεκτό Εύρος: 34 - 30 τ.μ.	Κρίσιμη Εμβέλεια: ≤ 29 τ.μ.

Πηγή: UNHCR, 2020

Θα πρέπει να διατεθεί ελάχιστη επιφάνεια 45 τμ ανά άτομο, συμπεριλαμβανομένου του οικιακού χώρου κηπουρικής. Ταυτόχρονα, 30 τμ ανά άτομο θα είναι απαραίτητα για δρόμους, μονοπάτια, εκπαιδευτικές εγκαταστάσεις, αποχέτευση, ασφάλεια, αντιπυρικές ζώνες, διοίκηση, αποθήκευση νερού, σημεία διανομής, αγορές, αποθήκευση ειδών πρώτης ανάγκης και, φυσικά, οικόπεδα για καταφύγιο. Τα υπόλοιπα 15 τμ ανά άτομο διατίθενται για τους οικιακούς κήπους που συνδέονται με το οικογενειακό οικόπεδο, οι οποίοι θα πρέπει να συμπεριληφθούν στο σχέδιο του οικοπέδου από την αρχή (UNHCR, 2020).

Πρότυπο σχεδιασμού εκτάκτων εγκαταστάσεων

Ο σχεδιασμός των προγραμματισμένων οικισμών, σύμφωνα με την UNHCR, ακολουθεί τα πρότυπα έκτακτης ανάγκης SPHERE. Στον πίνακα που ακολουθεί ορίζονται τα ελάχιστα πρότυπα που πρέπει να εφαρμόζονται:

Πίνακας 4: Ελάχιστα πρότυπα για το σχεδιασμό στρατοπέδων.

<i>Περιγραφή</i>	Ελάχιστο Πρότυπο
<i>Καλυμμένος χώρος διαβίωσης</i>	3,5 τ.μ. Ελάχιστο ανά άτομο Σε ψυχρά κλίματα και αστικές περιοχές μπορεί να απαιτηθούν περισσότερα από 3,5 τ.μ. (4,5 τ.μ. έως 5,5 τ.μ. θεωρείται κατάλληλο) Ελάχιστο ύψος οροφής 2 μ. στο υψηλότερο σημείο
<i>Μέγεθος καταυλισμού</i>	45 τ.μ. ανά άτομο
<i>Πυρασφάλεια</i>	30 μ. αντιπυρικής ζώνης κάθε 300 μ. Τουλάχιστον 2 μ. μεταξύ των κατασκευών - συνιστάται 2 φορές το ύψος της κατασκευής ως κατάλληλη απόσταση
<i>Κλίση το χώρου καταυλισμού</i>	1 έως 5 %, ιδανικά 2 έως 4%
<i>Αποχέτευση</i>	Πρέπει να δημιουργηθεί κατάλληλη αποστράγγιση, ιδιαίτερα σε περιοχές με περίοδο βροχών ή αιφνίδιων πλημμυρών

Πηγή: UNHCR, 2020

Ο σχεδιασμός των χώρων καταυλισμού θα πρέπει να ξεκινά από την κλίμακα της μεμονωμένης οικογένειας πρόσφυγα, αντιμετωπίζοντας τις ανάγκες σε επίπεδο νοικοκυριού, όπως η απόσταση από το νερό, η πρόσβαση στις κοινοτικές υπηρεσίες, η πρόσβαση σε λουτρό και αποχωρητήρια, οι εγκαταστάσεις αναψυχής, η διαχείριση των αποβλήτων κλπ. Σύμφωνα με το UNCHR και κάποιων ΜΚΟ, συνιστάται να εξετάζονται οι κοινωνικές δομές και σχέσεις των ατόμων μέσα στην δομή προσωρινής κράτησης, όπως η φυλή, η ηλικιακές ομάδες, οι οικογενειακές σχέσεις

καθώς και οι παραδοσιακές διατάξεις των οικισμών σε συνδυασμό με τις προσωπικές προτιμήσεις των μελών (United Nations High Commissioner for Refugees (Ed.), 2014). Στον ακόλουθο πίνακα παρουσιάζονται τα λειτουργικά πρότυπα πυκνότητας των πολεοδομικών ενοτήτων των καταυλισμών, όπου ως μικρότερη κλίμακα σχεδιασμού χρησιμοποιείται η οικογένεια:

Πίνακας 5: Ενδεικτικές κλίμακες σχεδιασμού

Κλίμακα	Δομή	Αριθμός κατά προσέγγιση
Οικογένεια	1 x οικογένεια	4 - 6 άτομα
Κοινότητα	16 x οικογένεια	80 άτομα
Οικοδομικό Τετράγωνο	16 x κοινότητα	1,250 άτομα
Τομέας	4 x οικοδομικό τετράγωνο	5,000 άτομα
Καταυλισμός	4 x τομέας	20,000 άτομα

Πηγή: UNHCR, 2020

Στη συνέχεια παρουσιάζονται τα συνιστώμενα πρότυπα σχεδιασμού του χώρου για τις υπηρεσίες και τις υποδομές. Τα συγκεκριμένα θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά την προετοιμασία της δημιουργίας του καταυλισμού.

Πίνακας 6: Πρότυπα χωρικού σχεδιασμού για υπηρεσίες και υποδομές

Περιγραφή	Πρότυπο	Περαιτέρω σχόλια
<i>Κοινό αποχωρητήριο</i>	1 ανά 20 άτομα – σε έκτακτη φάση	Ξεχωριστοί χώροι αποχωρητηρίων για άνδρες και γυναίκες

		Για μακροχρόνια διαμονή συνιστάται ένα οικιακό αποχωρητήριο ανά οικογένεια
<i>Απόσταση αποχωρητηρίου</i>	Όχι περισσότερο από 50 μέτρα από το καταφύγιο και όχι λιγότερο από 6 μέτρα	Τα αποχωρητήρια πρέπει να βρίσκονται αρκετά κοντά ώστε να ενθαρρύνεται η χρήση τους, αλλά αρκετά μακριά ώστε να αποφεύγονται προβλήματα με οσμών και μολύνσεων
<i>Λουτρό</i>	1 ανά 50 άτομα	Ξεχωριστοί, καλά αποστραγγιζόμενοι χώροι λουτρών για άνδρες και γυναίκες
<i>Παροχή νερού</i>	20 λίτρα ανά άτομο ανά ημέρα	-
<i>Βρύση νερού</i>	1 ανά 80 άτομα	1 ανά κοινότητα
<i>Απόσταση νερού</i>	Μέγιστη απόσταση 200 μέτρων από κάθε οικογένεια	Καμία κατοικία δεν πρέπει να απέχει περισσότερο από λίγα λεπτά με τα πόδια από ένα σημείο διανομής νερού
<i>Δοχείο απορριμμάτων - 100 λίτρων</i>	1 ανά 50 άτομα	1 ανά 10 οικογένειες
<i>Λάκκος απορριμμάτων – 2μx5μx2μ</i>	1 ανά 500 άτομα	1 ανά 100 οικογένειες

<i>Κέντρο υγείας</i>	1 ανά 20,000 άτομα	1 ανά καταυλισμό Συμπεριλαμβάνονται εγκαταστάσεις ύδρευσης και αποχέτευσης
<i>Νοσοκομείο παραπομπής</i>	1 ανά 200,000 άτομα	1 ανά 10 καταυλισμούς
<i>Σχολείο</i>	1 ανά 5,000 άτομα	1 ανά τομέα 3 τάξεις, 50 τμ.
<i>Κέντρο διανομής</i>	1 ανά 5,000 άτομα	1 ανά τομέα
<i>Αγορά</i>	1 ανά 20,000 άτομα	1 ανά καταυλισμό
<i>Κέντρο σίτισης</i>	1 ανά 20,000 άτομα	1 ανά καταυλισμό
<i>Χώρος αποθήκευσης</i>	15 έως 20 τμ. ανά 100 άτομα	Αποθήκευση προσφύγων
<i>Φωτισμός</i>	Κατά περίπτωση	Συνίσταται θέσεις προτεραιότητας, όπως αποχωρητήρια, χώροι πλύσης, χώροι δημόσιας υπηρεσίας
<i>Χώρος εγγραφής</i>	Κατά περίπτωση	Μπορεί να περιλαμβάνει χώρο αφίξεων, ιατρικό έλεγχο, διανομή, στάθμευση
<i>Διοίκηση / Γραφεία</i>	Κατά περίπτωση	-
<i>Θέση ασφάλειας</i>	Κατά περίπτωση	-
<i>Περίφραξη ασφάλειας</i>	Ανάλογα με τις περιστάσεις	-

Πηγή: UNHCR, 2020

Κριτήρια επιλογής τοποθεσίας

Οι επιλογή της τοποθεσίας για τους καταυλισμούς μεταναστών θα πρέπει να επιλέγονται μέσω διαβούλευσης αρκετών φορέων, όπως οι φορείς πολιτικής προστασίας, εφοδιασμού, καθώς και τεχνικούς ειδικούς όπως υδρολόγους, τοπογράφους, μηχανικούς, σχεδιαστές κλπ (United Nations High Commissioner for Refugees (Ed.), 2014). Η ανάπτυξη μιας ακατάλληλης περιοχής ή η αποτυχία ανάπτυξης μιας περιοχής σύμφωνα με τα πρότυπα μπορεί να οδηγήσει σε περαιτέρω εκτοπισμό, προκαλώντας άσκοπη περαιτέρω απώλεια και δυσφορία στα άτομα που αφορούν και μπορεί να θέσει ορισμένα άτομα και ομάδες σε περαιτέρω κίνδυνο. Η κάθε χώρα σε συνεργασία με τους απαραίτητους φορείς φέρει ευθύνη για την δημιουργία των δομών. Σε γενικές γραμμές, ωστόσο, οι ακόλουθοι παράγοντες πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά την επιλογή περιοχών για την εγκατάσταση προσφύγων:

Πίνακας 7: Σημαντικοί παράγοντες επιλογής τοποθεσίας

<p>Τοπογραφία, αποστράγγιση, συνθήκες εδάφους</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Το ανάγλυφο του εδάφους πρέπει να επιτρέπει την εύκολη αποστράγγιση και ο χώρος πρέπει να βρίσκεται εκτός πλημμυρικής ζώνης. Θα πρέπει να αποφεύγονται τα βραχώδη, αδιαπέραστα εδάφη. Η γη που καλύπτεται με γρασίδι θα αποτρέψει τη σκόνη. Όπου είναι δυνατόν, πρέπει να αποφεύγονται οι απότομες πλαγιές, οι στενές κοιλάδες. - Ιδανικά, μια περιοχή θα πρέπει να έχει κλίση 2%-4% για καλή αποστράγγιση και όχι πάνω από 10% για να αποφεύγεται η διάβρωση και η ανάγκη δαπανηρών χωματουργικών εργασιών για την κατασκευή δρόμων και κτιρίων. - Αποφυγή περιοχών που ενδέχεται να γίνουν ελώδεις ή γεμάτες νερό κατά την περίοδο των βροχών. Χρήση εθνικών μετεωρολογικών δεδομένων πριν την απόφαση. - Τα εδάφη που απορροφούν γρήγορα τα επιφανειακά ύδατα
--	---

	<p>διευκολύνουν την κατασκευή και την αποτελεσματικότητα των λάκκων αποχωρητηρίων.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Το υπέδαφος πρέπει να επιτρέπει καλή διήθηση. Τα πολύ αμμώδη εδάφη μπορεί να έχουν καλή διήθηση, αλλά οι λάκκοι αποχωρητηρίων μπορεί να είναι λιγότερο σταθεροί. - Τα λύματα των αποχωρητηρίων δεν πρέπει να εισχωρούν στο υπόγειο νερό. Ο υπόγειος υδροφόρος ορίζοντας πρέπει να βρίσκεται τουλάχιστον 3 μέτρα κάτω από την επιφάνεια του χώρου. - Αποφυγή υπερβολικά βραχωδών ή απροσπέλαστων τοποθεσιών, καθώς δυσχεραίνουν τόσο την κατασκευή καταφυγίων όσο και την κατασκευή αποχωρητηρίων. - Εάν είναι δυνατόν, επιλογή τοποθεσίας όπου το έδαφος είναι κατάλληλο για λαχανόκηπους ή καλλιέργειες μικρής κλίμακας.
<p>Υδάτινοι πόροι</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Επιλογή τοποθεσίας κοντά σε επαρκή πηγή καλής ποιότητας νερού και ιδανικά κοντά σε ύψωμα που έχει καλή απορροή και αποστράγγιση των επιφανειακών υδάτων. Θα πρέπει να υπάρχει τουλάχιστον ένα σημείο υδροδότησης για κάθε 250 άτομα. - Δεν πρέπει να επιλέγεται μια τοποθεσία με την υπόθεση παροχής νερού με τη γεώτρηση. Η μεταφορά νερού με φορτηγά σε μεγάλες αποστάσεις πρέπει να αποφεύγεται αν είναι δυνατόν.
<p>Δικαιώματα γης</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Οι πρόσφυγες θα πρέπει να έχουν αποκλειστική χρήση του τόπου στον οποίο ζουν, κατόπιν συμφωνίας με τις εθνικές και τοπικές αρχές. - Οι κυβερνήσεις συχνά διαθέτουν δημόσια γη. - Ιδιωτική ή κοινοτική γη (συμπεριλαμβανομένου του μη κλειστού βοσκοτόπου) μπορεί να χρησιμοποιηθεί μόνο εάν η κυβέρνηση έχει συμφωνήσει επίσημη νομική συμφωνία με τον/τους ιδιοκτήτη/ες, σύμφωνα με τους νόμους της χώρας.

	<ul style="list-style-type: none"> - Το καθεστώς της γης που καταλαμβάνεται για χώρους θα πρέπει να διευκρινιστεί γραπτώς από την κυβέρνηση. - Θα πρέπει να διευκρινιστεί το δικαίωμα των προσφύγων να ασκούν συγκεκριμένες δραστηριότητες (αναζήτηση τροφής, συλλογή καυσόξυλων, συλλογή ξυλείας και άλλων υλικών στέγασης, όπως γρασίδι ή λάσπη, συλλογή ζωοτροφών και βόσκηση ζώων).
Προσβασιμότητα	<ul style="list-style-type: none"> - Ο χώρος πρέπει να διαθέτει επαρκή οδική υποδομή, η πρόσβαση σε αυτόν θα πρέπει να είναι αξιόπιστη, ακόμη και κατά την περίοδο των βροχών. - Αξιολόγηση εγγύτητας της περιοχής σε εθνικές υπηρεσίες, συμπεριλαμβανομένων των εγκαταστάσεων υγείας, των αγορών και των πόλεων. Η πρόσβαση στις κύριες υπηρεσίες ενθαρρύνεται όπου είναι δυνατόν και αποφεύγεται η ανάγκη ανάπτυξης παράλληλων υπηρεσιών για τον πληθυσμό του καταυλισμού. - Συνεργασία με αναπτυξιακούς οργανισμούς, συμπεριλαμβανομένου του UNDP και των σχετικών υπουργείων της κυβέρνησης, για να εξασφαλιστεί η βελτίωση των οδών πρόσβασης. - Η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες θα πρέπει να χρηματοδοτήσει το κόστος κατασκευής μικρών δρόμων πρόσβασης που θα συνδέουν τον χώρο με τον κεντρικό δρόμο.
Ασφάλεια	<ul style="list-style-type: none"> - Η τοποθεσία θα πρέπει να βρίσκεται σε επαρκή απόσταση από διεθνή σύνορα (50 χλμ.), ζώνες συγκρούσεων και άλλες δυνητικά ευαίσθητες περιοχές (όπως στρατιωτικές εγκαταστάσεις). Αποφυγή τοποθεσίας με ακραίες κλιματολογικές συνθήκες ή εμφανείς κινδύνους για την υγεία (ελονοσία), περιβαλλοντικούς ή άλλους κινδύνους. - Οι ισχυροί άνεμοι μπορούν να προκαλέσουν ζημιές στα προσωρινά καταφύγια και να αυξήσουν τους κινδύνους

	<p>πυρκαγιάς.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Αξιολόγηση των εποχιακών διακυμάνσεων. Οι τοποθεσίες που είναι ιδανικές κατά την ξηρή περίοδο μπορεί να είναι ακατάλληλες κατά την περίοδο των βροχών. - Αποφυγή εγκατάστασης προσφύγων σε μέρη των οποίων το κλίμα διαφέρει σημαντικά από αυτό στο οποίο έχουν συνηθίσει.
<p>Περιβάλλον και βλάστηση</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Ο χώρος χρειάζεται επαρκή κάλυψη εδάφους (γρασίδι, θάμνους και δέντρα). Η βλάστηση παρέχει σκιά, προστατεύει από τον άνεμο και μειώνει τη διάβρωση και τη σκόνη. - Αποφυγή χώρων όπου τα σύννεφα σκόνης είναι συνήθη, αυτά προκαλούν αναπνευστικές παθήσεις. - Αποφυγή χώρων που βρίσκονται σε απόσταση 1 ημέρας με τα πόδια από περιβαλλοντικά προστατευόμενη περιοχή (όπως καταφύγιο άγριας ζωής). - Εξασφάλιση πρόσβασης σε προμήθεια καυσόξυλων, σε συνεργασία με τις τοπικές δασικές αρχές και σε διαπραγμάτευση με την κοινότητα υποδοχής.

Πηγή: (UNHCR, 2020)

Αυτές οι σημειώσεις καθοδήγησης σκιαγραφούν τα ελάχιστα πρότυπα που απαιτούνται για να διασφαλιστεί ότι οι προγραμματισμένοι οικισμοί επιτρέπουν στις προσφυγικές κοινότητες να ζουν με ασφάλεια και αξιοπρέπεια σε ένα υγιές περιβάλλον που βελτιώνει την ποιότητα ζωής τους σύμφωνα με τις κατευθύνσεις του ΟΗΕ.

Προσφυγικές δομές στην Ελλάδα

Οι εγκαταστάσεις κράτησης και διαχείρισης των προσφύγων και αιτούντων άσυλο, χωρίζονται σε δύο είδη στην Ελλάδα, στο KYT (Hotspots) και στις Δομές φιλοξενίας. Αρχικά τα KYT ή Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης, αποτελούν τον πρώτο σταθμό στην Ελλάδα. Ουσιαστικά λειτουργούν ως χώροι φιλοξενίας και παρέχουν τις απαραίτητες διαδικασίες υποδοχής και ταυτοποίησης καθώς και την υποβολή αίτησης

διεθνούς προστασίας. Σύμφωνα με το Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου, τα άτομα εντός του ΚΥΤ βρίσκονται σε καθεστώς περιορισμού της ελευθερίας προκειμένου να υποβληθούν στις διαδικασίες και μπορούν να στεγάζονται στον χώρο μέχρι 25 ημέρες. Όταν ολοκληρωθεί η διαδικασία υποδοχής και ταυτοποίησης, οι εισερχόμενοι πολίτες τρίτων χωρών μεταφέρονται από τα ΚΥΤ σε Δομές της ενδοχώρας. Χαρακτηριστικό της χωροθέτησης των ΚΥΤ αποτελεί η συνοριακή τους εγκατάσταση ώστε να βρίσκονται κοντά στα σημεία εισόδου των προσφυγικών ροών. Τα ενεργά ΚΥΤ στην Ελλάδα σήμερα είναι τα εξής:

- ΚΥΤ Χίου
- ΚΥΤ Σάμου
- ΚΥΤ Φυλάκιο
- ΚΥΤ Λέρου
- ΚΥΤ Κω
- ΚΥΤ Μυτιλήνης

Χάρτης 16: Περιοχές εγκατάστασης ΚΥΤ στην Ελλάδα.

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Οι Δομές φιλοξενίας στην ενδοχώρα έχουν ξεκινήσει να δημιουργούνται από το 2016 στην αρχή της μεταναστευτικής κρίσης μέχρι και σήμερα. Μέσα σε αυτό το διάστημα έχουν αναπτυχθεί κατάλληλες δομές μέσω χρηματοδότησης της ΕΕ και του ΟΗΕ, αλλά δεν παύουν να υπάρχουν πολύ έντονα τα παραδείγματα αποτυχίας του σχεδιασμού των δομών αυτών. Σύμφωνα με το Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου, η Ελλάδα σήμερα διαθέτει 32 δομές φιλοξενίας οι οποίες βρίσκονται στην ενδοχώρα και παρέχουν προσωρινή διαμονή σε πολίτες τρίτων χωρών ή ανιθαγενείς οι οποίοι έχουν υποβάλει αίτημα διεθνούς προστασίας στο έδαφος της Ελληνικής Επικράτειας. Φιλοξενούν επίσης μέλη της οικογένειας των αιτούντων διεθνούς προστασίας, καθώς και ασυνόδευτους ή μη, ανηλίκους, και όσους ανήκουν σε ευάλωτες ομάδες πληθυσμού. Στον παρακάτω πίνακα φαίνονται οι υπάρχουσες δομές:

Πίνακας 8: Δομές Φιλοξενίας στην Ελλάδα

Όνομα Δομής	Περιφέρεια
-------------	------------

Δομή Αττικού Άλσους	Αττικής
Δομή Ελαιώνα	Αττικής
Δομή Σχιστού	Αττικής
Δομή Διαβατών	Κεντρικής Μακεδονίας
Λουτρά Νέας Απολλωνίας	Κεντρικής Μακεδονίας
Δομή Βαγιοχωρίου	Κεντρικής Μακεδονίας
Δομή Αλεξάνδρειας	Κεντρικής Μακεδονίας
Δομή Βόλου	Θεσσαλίας
Δομή Δολιανών	Ηπείρου
Δομή Βέροιας	Κεντρικής Μακεδονίας
Δομή Λέρου (Πρώην ΠΙΚΠΑ)	Νοτίου Αιγαίου
Δομή Δράμας	Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης
Δομή Θήβας	Στερεάς Ελλάδας
Δομή Θερμοπυλών	Στερεάς Ελλάδας
Δομή Ελευσίνας	Αττικής
Δομή Καβάλας	Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης
Δομή Κάτω Μηλίας	Κεντρικής Μακεδονίας
Δομή Κατσικά	Ηπείρου
Δομή Κυλλήνης	Δυτικής Ελλάδας
Δομή Κουτσόγερου	Θεσσαλίας
Δομή Λαυρίου	Αττικής
Δομή Λαγκαδικίων	Κεντρικής Μακεδονίας
Δομή Μαλακάσας	Αττικής
Δομή Οινοφύτων	Στερεάς Ελλάδας
Δομή Ριτσώνας	Στερεάς Ελλάδας

Δομή Σκαρμαγκά	Αττικής
Δομή Πολυκάστρου	Κεντρικής Μακεδονίας
Δομή Σερρών	Κεντρικής Μακεδονίας
Δομή Φιλιπιάδας	Ηπείρου
Δομή Σιντικής	Κεντρικής Μακεδονίας
Δομή Κορίνθου	Πελοποννήσου
Δομή Πύργου	Δυτικής Ελλάδας

Σύμφωνα με το Υπουργείο, μετά την εγκατάσταση των μεταναστών στις Δομές φιλοξενίας παραπέμπονται στο αρμόδιο Περιφερειακό Γραφείο Ασύλου ή Αυτοτελές Κλιμάκιο Ασύλου, εφόσον έχουν εκδηλώσει βούληση υποβολής αιτήματος διεθνούς προστασίας ή παραπέμπονται στις αρμόδιες υπηρεσίες για επανεισδοχή ή επιστροφή ή απέλαση στην περίπτωση μη υποβολής αιτήματος διεθνούς προστασίας.

Χάρτης 17: Δομές ανά
περιφέρεια.

Πηγή: *Ιδία επεξεργασία*

4.2.1 Η Περίπτωση της Λέσβου

Η Λέσβος είναι ελληνικό νησί, βρίσκεται στο βορειοανατολικό Αιγαίο και αποτελεί το 3^ο μεγαλύτερο νησί σε έκταση και το 5^ο σε πληθυσμό στην Ελλάδα. Γεωγραφικά βρίσκεται μόλις 10χιλ. από τα παράλια της Μ. Ασίας και τα σύνορα της Τουρκίας, γεγονός που έπαιξε σημαντικό ρόλο στην μεταναστευτική περίοδο του 2015 μέχρι και σήμερα. Την άνοιξη του 2015, οι αφίξεις προσφύγων στην Ευρώπη άρχισαν να καταγράφουν μια άνευ προηγουμένου αύξηση. Η συντριπτική πλειονότητα αυτών των προσφύγων έφτασε στην Ελλάδα, και κυρίως στα νησιά του Ανατολικού

Αιγαίου, τη Λέσβο, τη Χίο, τη Σάμο και την Κω. Μέχρι το τέλος του 2015, μόνο στο νησί της Λέσβου είχαν φτάσει περίπου μισό εκατομμύριο πρόσφυγες

Οι εγκαταστάσεις που αφορούν τους πρόσφυγες στην Λέσβο, την περίοδο μετά το 2015, είναι οι εξής:

- Δομή Φιλοξενίας Κάρα Τεπέ
- Δομή Φιλοξενίας ΠΙΚΠΑ
- Κέντρο Υποδοχής και Ταυτοποίησης (Hotspot) Μόρια

Οι παραπάνω εγκαταστάσεις έχουν σχολιαστεί και ερευνηθεί αρκετά τα τελευταία χρόνια καθώς αποτελούν κυρίως παραδείγματα αποτυχίας του σχεδιασμού, ενώ οι δύο δεν βρίσκονται πλέον σε λειτουργία (Κάρα Τεπέ, Μόρια).

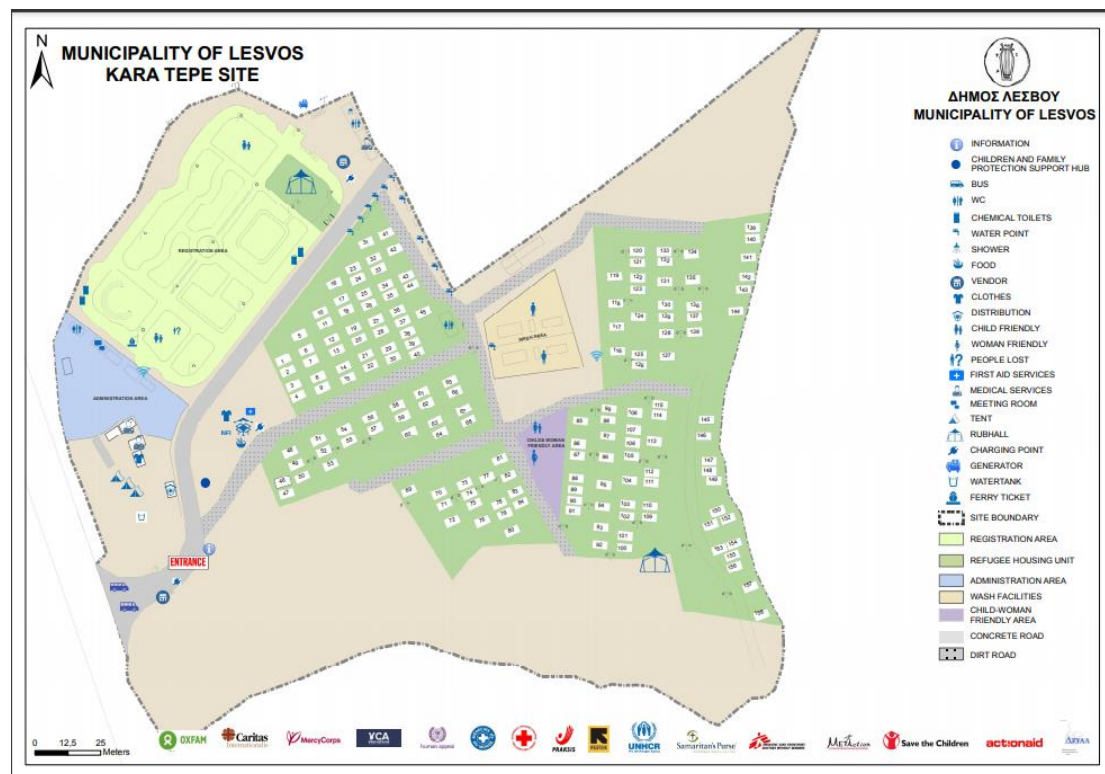
Δομή Φιλοξενίας Κάρα Τεπέ

Το Καρά Τεπέ βρίσκεται περίπου 2,5 χιλιόμετρα βόρεια της Μυτιλήνης, της πρωτεύουσας του νησιού της Λέσβου. Τη διαχείριση του καταυλισμού είχε αναλάβει ο Δήμος Μυτιλήνης και η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNCHR) σε συνεργασία με τις τοπικές ΜΚΟ. Βασικός στόχος του καταυλισμού ήταν η παροχή προσωρινής στέγασης στους αιτούντες άσυλο. Ουσιαστικά, λειτουργούσε ως χώρος εκτόνωσης του «υπερχειλισμένου» καταυλισμού προσφύγων Μόρια, του τότε μεγαλύτερου καταυλισμού στην Ευρώπη και κύριου Κέντρου Υποδοχής και Ταυτοποίησης της Ελλάδας. Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, οι πρόσφυγες έπρεπε να περάσουν τουλάχιστον 25 ημέρες στο ΚΥΤ Μόρια πριν τη μεταφορά τους στο Καρά Τεπέ, ωστόσο λόγω υπερπληθυσμού, έμεναν περισσότερο.

Συγκριτικά με άλλους καταυλισμούς, το Καρά Τεπέ [Χάρτης 11] παρείχε καλές υποδομές, αλλά οι προκλήσεις ήταν αρκετές. Τέτοια προβλήματα αφορούσαν κυρίως: ανεπαρκή πρόσβαση σε ηλεκτρικό ρεύμα, περιορισμένο χώρο και πόρους για την προετοιμασία τροφίμων, περιορισμούς στην απασχόληση και έλλειψη στοχευόμενων παρεμβάσεων ψυχικής υγείας για τους νέους. Σύμφωνα με την μελέτη του Voulgaris (2018) και τις συνεντεύξεις ατόμων μέσα από τον καταυλισμό, βγαίνουν τα παρακάτω συμπεράσματα σχετικά με την κατάσταση που επικρατούσε στην Δομή Φιλοξενίας.

- ✚ Ο τρόπος με τον οποίο οργανώνονται χωρικά οι καταυλισμοί αυτοί εξαρτάται από τις ανάγκες της περιόδου, οι οποίες σχετίζονται σε μεγάλο βαθμό με τον αριθμό των προσφύγων και των μεταναστών και δεν θεωρούνται σταθερές δομές.
- ✚ Η δομή του Καρά Τεπέ παρουσιάζει μεγαλύτερο βαθμό χωρικής ολοκλήρωσης όσον αφορά τις εγκαταστάσεις και τις υποδομές (καθώς σχεδιάστηκε σύμφωνα με τις προδιαγραφές του ΟΗΕ, σε σχέση με το στρατόπεδο Μόρια. Η συγκεκριμένη δομή συμπεριλαμβάνει ένα μεγάλο φάσμα υποδομών και εγκαταστάσεων καλύπτοντας όχι μόνο την ανάγκη της στέγασης αλλά και άλλες βασικές και δευτερεύων ανάγκες όπως ψυχαγωγία, αθλητισμός κλπ. κάνοντας τις συνθήκες διαβίωσης πιο ευνοϊκές σε σχέση με άλλες δομές που μοιάζουν περισσότερο με δομές στρατοπέδων.
- ✚ Μαρτυρίες δείχνουν στον καταυλισμό παρατηρήθηκε έλλειψη βασικών υποδομών, όπως η ηλεκτρική ενέργεια. Μάρτυρες, σχολίασαν έντονα την αποτυχία σχεδιασμού στην Δομή.
- ✚ Υπήρχαν κοντέινερ που φιλοξενούν τις εγκαταστάσεις της κατασκήνωσης. Ταυτόχρονα, κατασκευάστηκε ένα μικρό αμφιθέατρο για εκδηλώσεις, μια παιδική χαρά, ένα γήπεδο ποδοσφαίρου και ένα κοντέινερ για εκπαιδευτικούς σκοπούς.
- ✚ Όταν κατασκευάστηκε το στρατόπεδο, δεν υπήρχε μελέτη (πολεοδομικού) σχεδιασμού για να εκτιμηθούν οι ανάγκες και οι κίνδυνοι των διαφόρων εγκαταστάσεων. Για παράδειγμα, με κονδύλια της Ευρωπαϊκής Ένωσης, κατασκευάστηκε μια κουζίνα, καθιστώντας τον καταυλισμό αυτοσυντηρούμενο. Τελικά, η κουζίνα δεν χρησιμοποιήθηκε ποτέ, επειδή η διοίκηση του στρατοπέδου ανησυχούσε για κάποιο ατύχημα.
- ✚ Σύμφωνα με μαρτυρία του ιατρικού προσωπικού, η ιατρική υπηρεσία ήταν εν μέρει εξοπλισμένη, αλλά σε ορισμένες περιπτώσεις έπρεπε να αγοράζουν οι γιατροί μόνοι τους τα φάρμακά. Σε ορισμένες περιπτώσεις, οι ασθενείς προσποιούνταν ότι αντιμετώπιζαν επείγουσα κατάσταση προκειμένου να έχουν προτεραιότητα σε διάφορους τύπους υπηρεσιών λόγω του μεγάλου αριθμού ατόμων που περίμεναν στην ουρά για να έχουν πρόσβαση στις εγκαταστάσεις (Voulgaris and Meli, 2018).

Χάρτης 18: Κάτοψη της προσφυγικής δομής του Καρά Τεπέ.

Πηγή: <https://data2.unhcr.org/en/documents/details/46887>

Μετά την καταστροφή του καταυλισμού της Μόριας από την πυρκαγιά του Σεπτεμβρίου του 2020, ο Καρά Τεπέ έγινε ο κύριος καταυλισμός στη Λέσβο για τους πρόσφυγες και τους αιτούντες άσυλο. Στη συνέχεια, η ελληνική κυβέρνηση ανακοίνωσε το κλείσιμο του Καρά Τεπέ και ενέκρινε την κατασκευή ενός νέου κλειστού κέντρου υποδοχής στα Βάστρα (κοντά στο χωριό Νέες Κυδωνίες), το οποίο θα ολοκληρωθεί στα τέλη του 2021.

Κέντρο Υποδοχής και Ταυτοποίησης (Hotspot) Μόρια

Η περιοχή της Μόρια, προτού μετατραπεί σε ΚΥΤ, λειτουργούσε ως στρατιωτική βάση μέχρι το 2010. Αποτελούσε το πρώτο μέρος στο οποίο απευθύνονταν οι πρόσφυγες, μετά την άφιξή τους στο νησί, όπου εκεί πραγματοποιούνταν η καταγραφή τους. Στη συνέχεια, ανάλογα με το φύλο, την ηλικία, την εθνικότητα και την οικογενειακή τους σύνθεση, κάθε πρόσφυγας/ή προσφυγική οικογένεια, λάμβανε ένα συγκεκριμένο μέρος στο οποίο οδηγούνταν μέσα στο ΚΥΤ. Λόγω των συνθηκών που επικρατούσαν, η φήμη του καταυλισμού δεν ήταν ιδιαίτερα καλή, ενώ δεν ήταν

πολλές οι ΜΚΟ που εμπλέκονταν, καθώς μέρος της διοίκησης ανήκει στις ελληνικές στρατιωτικές υπηρεσίες (B. Hatzimichail στις 2/1/2018 και N. Sounsel στις 20/1/2018).

Το στρατόπεδο της Μόρια αποτελείται από μία κύρια είσοδο, όπου υπάρχει το κεντρικό σημείο συγκέντρωσης των προσφύγων, κάτω από μία σκηνή. Στην ίδια περιοχή, υπάρχουν κάποια κοντέινερ για ιατρικές υπηρεσίες και ένα που φιλοξενεί αστυνομικούς. Μαρτυρίες προσφύγων περιγράφουν, πως από στα τέλη του 2016 και στις αρχές του 2017, στην πύλη εισόδου του ΚΥΤ υπήρχε υπήρχε ένα κοντέινερ για την ΕΑΣΟ, η οποία είναι υπεύθυνη για τη διαχείριση των υποθέσεων ασύλου.

Από μαρτυρίες προσφύγων που βρέθηκαν μέσα στο ΚΥΤ της Μόρια, λαμβάνουμε πληροφορίες όχι μόνο για την δομή και την διοίκηση, αλλά και τις συνθήκες διαβίωσης μέσα στον καταυλισμό. Πολλοί πρόσφυγες χαρακτηρίζουν τη δομή ως «φυλακή ή παραγκούπολη» και τις συνθήκες καθαριότητας και διαβίωσης ως εξαθλιωμένες. Το ΚΥΤ αρχικά σχεδιάστηκε με σκοπό την φιλοξενία περίπου 2. 500 ατόμων, ωστόσο στη συνέχεια οι εκτιμήσεις κάνουν λόγο για 6.000-9.000 πρόσφυγες να διαμένουν στον καταυλισμό.

Η ύπαρξη πολλών σκουπιδιών αποτελούν επίσης ένα πρόβλημα του καταυλισμού, καθώς τίθεται σε κίνδυνο η υγεία πολλών ατόμων από την μη συλλογή τους. Υπάρχουν επίσης κάποιες πύλες με δωμάτια φύλαξης που διαχωρίζουν τα διάφορα τμήματα του στρατοπέδου. Οι άνθρωποι διαμένουν σε διαφορετικούς χώρους - ένας χρησιμοποιείται για ασυνόδευτους ανηλίκους, ένας για ευάλωτα μέλη και ένας τρίτος για άνδρες που αντιμετωπίζουν ψυχολογικές ασθένειες. Τα υπόλοιπα άτομα που δεν ανήκουν σε αυτές τις κατηγορίες ζουν σε άλλο τμήμα του καταυλισμού (ελεύθερα να μετακινούνται μεταξύ του καταυλισμού και του υπόλοιπου νησιού) σε σκηνές και σε ορισμένες περιπτώσεις σε κοντέινερ. Επιπρόσθετα, πολλοί πρόσφυγες που θεωρούνται μη νόμιμοι, μεταχειρίζονται ως φυλακισμένοι και παραμένουν ως κρατούμενοι σε συγκεκριμένο χώρο εντός του ΚΥΤ, καθώς πρόκειται να απελαθούν (εφόσον δεν δικαιούνται άσυλο).

Οι πρόσφυγες της Μόρια βρέθηκαν να ζούνε σε μία δυστοπική δομή, της οποίας η επίδραση στην ψυχολογία και την υγεία τους ήταν ιδιαίτερα σημαντική. Η πείνα, η κούραση, ο φόβος, οι μη επαρκής πόροι για την σωστή διαχείριση των εισροών των προσφύγων στο νησί κλπ., οδήγησαν πολλούς ανθρώπους να προσπαθήσουν να

δραπετεύσουν από το στρατόπεδο (Luísa Lobo Ribeiro Moreira and Reis Barbosa, 2019). Το 2020, έπειτα από πυρκαγιά που ξέσπασε στον καταυλισμό, το ΚΥΤ έκλεισε οριστικά και μεταφέρθηκε σε άλλο σημείο του νησιού (στο χωριό Παγανή).

4.3 Ο Χωρικός Σχεδιασμός ως «εργαλείο» για την εξάλειψη δυστοπικών φαινομένων στο προσφυγικό ζήτημα

Νέο Σχέδιο δράσης για την Ένταξη (EU Action Plan on Integration and Inclusion) 2021-2027

Το 2020 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε το Νέο Σχέδιο δράσης για την ένταξη μεταναστών και προσφύγων (EU Action Plan on Integration and Inclusion) 2021-2027. Μέσα από αυτό το σχέδιο παρουσιάζονται προτάσεις που θα εξασφαλίσουν ευκολότερη πρόσβαση των πόλεων στην χρηματοδότηση της ΕΕ, μέσω της αυξανόμενης συμμετοχής σε εθνικά προγράμματα και συγκεκριμένων εθνικών προσκλήσεων χρηματοδότησης για πόλεις. Βασικό χαρακτηριστικό των προτάσεων αποτελεί η παρουσίαση των πόλεων, ως τόποι υποδοχής και ενσωμάτωσης των νεοφερμένων. Τονίζεται, η σημασία του τοπικού επιπέδου, σε ό,τι αφορά τα μέτρα ένταξης, ενώ παράλληλα το νέο αυτό Σχέδιο, καλύπτει και τους βασικότερους τομείς πολιτικής που σχετίζονται με όλη τη διαδικασία ολοκλήρωσης: εκπαίδευση και κατάρτιση, απασχόληση και δεξιότητες, υγεία και πρόσβαση σε επαρκή και προσιτή στέγαση (EUROPEAN COMMISSION, 2020).

Η ενσωμάτωση των ανθρώπων πραγματοποιείται σε τοπικό επίπεδο και το Σχέδιο λαμβάνει ως βάση την ένταξη για όλους και περιγράφει ποικίλους στόχους και δράσεις, που θα οδηγήσουν στη δημιουργία κοινωνιών συνοχής, δίχως αποκλεισμούς. Ευθύνη για την ένταξη των μεταναστών και των προσφύγων έχουν πρωτίστως τα κράτη-μέλη. Για αυτόν τον λόγο η ΕΕ έχει θεσπίσει πλήθος μέτρων για να παρακινήσει τα κράτη-μέλη και για να υποστηρίξει τις εθνικές, περιφερειακές και τοπικές αρχές και την κοινωνία των πολιτών, στις προσπάθειές τους να προωθήσουν την ένταξη. Το Νέο Σχέδιο για την Ένταξη προτείνει ορισμένες δράσεις, καθοδηγεί ενώ παράλληλα ορίζει την χρηματοδότηση πρωτοβουλιών που αποσκοπούν στην ενσωμάτωση για όλους (EUROPEAN COMMISSION, 2020).

Τα σημαντικότερα μέτρα του Σχεδίου συνοψίζονται ως εξής:

1. *«Εκπαίδευση και κατάρτιση από την παιδική ηλικία έως την τριτοβάθμια εκπαίδευση, η οποία θα είναι συμπεριληπτική και ως επίκεντρό της θα είναι η ευκολότερη αναγνώριση των προσόντων και τη συνέχιση της εκμάθησης γλωσσών, με υποστήριξη από κοινοτικά κονδύλια.*
2. *Βελτίωση ευκαιριών απασχόλησης και αναγνώρισης δεξιοτήτων για την πλήρη εκτίμηση της συμβολής των μεταναστευτικών κοινοτήτων, και ιδίως των γυναικών, και διασφάλιση της στήριξής τους για να αξιοποιήσουν πλήρως το δυναμικό τους. Η ΕΕ θα συνεργαστεί με τους ενδιαφερόμενους φορείς για να προωθήσει την ένταξη στην αγορά εργασίας, να υποστηρίξει την επιχειρηματικότητα και να διευκολύνει τους εργοδότες να αναγνωρίσουν και να αξιολογήσουν τις δεξιότητες.*
3. *Προώθηση της πρόσβασης σε υπηρεσίες υγείας, συμπεριλαμβανομένης της ψυχικής υγείας, για άτομα με μεταναστευτικό υπόβαθρο. Εκτός από την ειδική χρηματοδότηση της ΕΕ, το σχέδιο δράσης επιδιώκει να διασφαλίσει ότι οι άνθρωποι ενημερώνονται για τα δικαιώματά τους και αναγνωρίζει τις συγκεκριμένες προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες, ιδίως κατά τη διάρκεια και μετά την εγκυμοσύνη. Το σχέδιο δράσης υποστηρίζει επίσης τα κράτη μέλη να ανταλλάσσουν βέλτιστες πρακτικές.*
4. *Πρόσβαση σε επαρκή και προσιτή στέγαση που χρηματοδοτείται μέσω του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ), του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου Plus (ΕΚΤ +), του Ταμείου Ασύλου και Μετανάστευσης (ΑΜΦ) και της Invest EU, καθώς και ανταλλαγή εμπειριών σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο με σκοπό την καταπολέμηση των διακρίσεων στην αγορά κατοικίας και του διαχωρισμού. Εύρεση καινοτόμων λύσεων στέγασης που θα προωθούν την ένταξη των μεταναστών ενώ παράλληλα θα πρέπει να έχουν πρόσβαση στη κοινωνική στέγαση. Για τους αιτούντες άσυλο και ιδιαίτερα τις οικογένειες προωθούνται τα μοντέλα αυτόνομης στέγασης.» (EUROPEAN COMMISSION, 2020).*

Το παρόν Σχέδιο Δράσης παρουσιάζει πολιτικές/κατευθύνσεις σχετικά με την ένταξη των προσφύγων στο σύνολο, χωρίς ωστόσο οι πολιτικές/κατευθύνσεις αυτές να λαμβάνουν αυτού καθ' αυτού χωρικές διαστάσεις. Η κοινωνική ένταξη αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι του χωρικού σχεδιασμού όταν ο σχεδιασμός στοχεύει στην εξάλειψη της κοινωνικής και γεωγραφικής απομόνωσης. Στο συγκεκριμένο Σχέδιο Δράσης, η πρόταση περί στέγασης των προσφύγων, παραπέμπει στον τομέα της αγοράς ακινήτων, που είναι άμεσα συνδεδεμένος με τον χωρικό σχεδιασμό. Ωστόσο, δεν προβλέπονται συγκεκριμένες περιοχές π.χ. στις οποίες οι πρόσφυγες θα μπορούν να διαμένουν.

Η μελλοντική ευημερία και συνοχή των ευρωπαϊκών κοινωνιών είναι αλληλένδετη με την διασφάλιση της ένταξης των μεταναστών και των προσφύγων στην ΕΕ. Με την επίτευξη της ένταξης ανθρώπων με μεταναστευτικό και προσφυγικό υπόβαθρο, μπορούν να αντιμετωπιστούν πολλές προκλήσεις που αντιμετωπίζει η κοινωνία σήμερα: ο οικονομικός αποκλεισμός, εξάπλωση εξτρεμιστικών ιδεολογιών, έλλειψη δικαιοσύνης στις υποδομές στέγασης και υγείας κλπ., είναι μόλις λίγα από τα προβλήματα με τα οποία έρχονται αντιμέτωποι οι πρόσφυγες και οι μετανάστες. Με το Νέο Σχέδιο δράσης 2021-2027 περί Ένταξης, καθορίζεται ένα ισχυρό πλαίσιο πολιτικών ένταξης σε ολόκληρη την ΕΕ, συμβάλλοντας στην ευρύτερη ατζέντα κοινωνικής ένταξης, με την αξιοποίηση στρατηγικών και δράσεων στους τομείς της εκπαίδευσης, του πολιτισμού, της απασχόλησης, της μη διακρίσεων και ισότητας (EUROPEAN COMMISSION, 2020).

Ωστόσο, παραμένει ακόμη ανοικτό το ερώτημα, πως ο χωρικός σχεδιασμός και οργάνωση μπορούν να συνεισφέρουν στην υποστήριξη των παραπάνω στόχων πολιτικής. Αναφορικά με τα σημεία 3 και 4 (πρόσβαση σε υπηρεσίες και στέγαση) των μέτρων του Νέου Σχεδίου ένταξης 2021-2027, γίνεται άμεσα αντιληπτή η δυνατότητα συνεισφοράς είτε με σημειακές, στρατηγικά επιλεγμένες επεμβάσεις είτε με την υιοθέτηση νέων μοντέλων, όπως το αναφερόμενο μοντέλο αυτόνομης στέγασης. Στα άλλα δύο σημεία (1 και 2) των παραπάνω μέτρων που αναφέρονται στην εκπαίδευση και κατάρτιση, καθώς και τη βελτίωσης απασχόλησης, υπάρχει σύνδεση με θέματα χωροθέτησης και πρόσβασης αλλά και θέματα οργάνωσης των δημόσιων υποδομών και γενικότερα του δημόσιου χώρου.

Η δυστοπία σαν έννοια μπορεί να μεταφραστεί στον σχεδιασμό με διάφορους τρόπους. Συγκεκριμένα, μπορεί να εξηγηθεί ως ένα σύνολο σημείων στο χώρο ή σε μια κοινότητα, τα οποία τα καθορίζουν πολιτικές και καθεστώτα και παρουσιάζουν δυστοπικά χαρακτηριστικά. Τέτοια χαρακτηριστικά σε μια πόλη μπορούν να θεωρηθούν η έλλειψη των βασικών δικαιωμάτων των προσφύγων στην Ελλάδα και συγκεκριμένα η έλλειψη στο «δικαίωμα τους στην πόλη».

Παρακάτω, η ανάλυση των Tsavdaroglou and Lalenis που ακολουθεί, θίγει την πλευρά του χωρικού σχεδιασμού και οργάνωσης στις υφιστάμενες συνθήκες στις Δομές Φιλοξενίας, ανάλυση που είναι άμεσα συνδεδεμένη με το σημείο 4 των μέτρων που προτείνει το Νέο Σχέδιο Ένταξης 2021-2027, αλλά και το ευρύτερο πλαίσιο της πολιτικής.

Κοινωνική ενσωμάτωση και πρόσβαση σε στέγαση

Σύμφωνα με τον Λαλένη (2020), προκειμένου να εξεταστεί το δικαίωμα των προσφύγων στην πόλη, πρέπει πρώτα να αναφερθεί το ομώνυμο έργο του Henri Lefebvre. Ο Lefebvre υποστηρίζει ότι το δικαίωμα στην πόλη αφορά βασικά ανθρώπινα δικαιώματα, όπως *"τα δικαιώματα των ηλικιών και των φύλων (η γυναίκα, το παιδί και οι ηλικιωμένοι), τα δικαιώματα των συνθηκών (ο προλετάριος, ο αγρότης), τα δικαιώματα στην κατάρτιση και την εκπαίδευση, την εργασία, τον πολιτισμό, την ανάπαυση, την υγεία και τη στέγαση"*. Πιο συγκεκριμένα υποστηρίζει πως το δικαίωμα στην πόλη εμπεριέχει μια ανώτερη και πιο ευρεία μορφή δικαιωμάτων όπως: το δικαίωμα στην ελευθερία, στην κοινωνικοποίηση και εξατομίκευση, στον βιότοπο και την κατοίκηση. Δηλαδή, κάθε άτομο στην πόλη που ζει και κινείται έχει το δικαίωμα στο έργο, στην συμμετοχή και στην οικειοποίηση στην πόλη (Tsavdaroglou and Lalenis, 2020).

Ο Λαλένης στην συνέχεια αναλύει την μορφή των προσφυγικών στρατοπέδων για να δείξει τα λάθος χαρακτηριστικά του σχεδιασμού που μειώνουν και καταπατούν το δικαίωμα των προσφύγων στην πόλη. Τέτοια χαρακτηριστικά αφορούν:

- Την τεχνική κατάσταση των δομών φιλοξενίας. Ουσιαστικά, οι κρατικοί καταυλισμοί δεν πληρούν τα διεθνή πρότυπα για τη στέγαση των προσφύγων. Οι καταυλισμοί είναι υπερπλήρη παλιά εργοστάσια και εγκαταλελειμμένες στρατιωτικές βάσεις, που βρίσκονται σε σημαντική απόσταση από τα κέντρα των πόλεων και σε μη κατοικημένες και επικίνδυνες βιομηχανικές περιοχές.

- Την χωροθέτηση τους ως προς την πόλη. Οι καταυλισμοί προσφύγων στην βρίσκονται σε μεγάλη απόσταση από τα κέντρα των πόλεων χάνοντας την επαφή με την πόλη. Κατά συνέπεια, όλοι οι καταυλισμοί βρίσκονται μακριά από νοσοκομεία, σχολεία, παιδικές χαρές, χώρους πρασίνου και πάρκα, καθώς και από δημόσιες υπηρεσίες, τοπικές αγορές, εκκλησίες, καφετέριες, εστιατόρια και υπηρεσίες αθλητισμού και αναψυχής. Στην πραγματικότητα, η πλειονότητα των καταυλισμών βρίσκεται στις πιο υποβαθμισμένες και περιβαλλοντικά μολυσμένες περιοχές, μακριά από τα κέντρα των πόλεων και τις γειτονιές και τα προάστια της μεσαίας ή ανώτερης τάξης. Οι περιοχές στις οποίες βρίσκονται οι καταυλισμοί είναι καλυμμένες με εγκαταλελειμμένα εργοστάσια και αποθήκες, καθώς και με άλλες μορφές χρήσης γης, όπως φυλακές, πετρελαιοβιομηχανίες και ναυπηγεία. Τα φυσικά αυτά σύνορα απωθούν τους πρόσφυγες από την διεκδίκηση των δικαιωμάτων τους στην πόλη.
- Τον κοινωνικό διαχωρισμό και την γκετοποίηση που υφίστανται οι πρόσφυγες. Παρατηρούνται φαινόμενα αποκλεισμού των ατόμων που ζούνε στα προσφυγικούς καταυλισμούς καθώς δεν έχουν άμεση επαφή με τις δραστηριότητες της πόλης. Ταυτόχρονα, έχουν αναπτυχθεί ρατσιστικές αντιλήψεις και σημαντική προκατάληψη, των ιθαγενών κατοίκων των δύο μητροπολιτικών περιοχών, ως προς τους πρόσφυγες. Κατά συνέπεια, το ερώτημα του δικαιώματος των προσφύγων στην πόλη δεν πρέπει να αφορά μόνο τον αστικό φυσικό χώρο αλλά και τους κοινωνικούς χώρους των ανθρώπων, των αξιών και της αλληλεγγύης (Tsavdaroglou and Lalenis, 2020).

Μέσα από αυτά τα χαρακτηριστικά αποτυπώνονται οι αδυναμίες του σχεδιασμού και αυξάνεται η κοινωνική τρωτότητα των συγκεκριμένων ομάδων καθώς χάνεται ολοκληρωτικά το δικαίωμα στην πόλη (Tsavdaroglou and Lalenis, 2020).

Συμπερασματικά, λαμβάνοντας υπόψη τις προαναφερθείσες προσεγγίσεις κατανοείται πως οι κρατικοί μηχανισμοί καταυλισμού των προσφύγων αποτελούν τόσο φυσικά όσο και κοινωνικά σύνορα, που εμποδίζουν τους πρόσφυγες να διεκδικήσουν το δικαίωμα τους στην πόλη. Αναζητώντας μία διέξοδο από τους καταυλισμούς, οι πρόσφυγες προχωρούν σε αυτό-οργανωμένα στεγαστικά σχέδια στο κέντρο των πόλεων και θα μπορούσαν να θεωρηθούν ως κοινοί χώροι που

προσφέρουν στους πρόσφυγες τη δυνατότητα να επινοήσουν τη χωρική δικαιοσύνη και να διεκδικήσουν το δικαίωμα στην πόλη.

5. Συμπεράσματα

Σε όλη την ανθρώπινη ιστορία, ο άνθρωπος ζούσε αναζητώντας ένα καλύτερο μέλλον. Το μέλλον αυτό που οραματιζόταν αποτελούσε μία «ουτοπική» επιθυμία για το πως θα ήθελε να είναι ο κόσμος «κάποια μέρα». Εάν αναλογιστεί κανείς για το ποιο το χωρικό αποτύπωμα της δυστοπίας στην τέχνη και στον σύγχρονο κόσμο, θα διαπιστώσει διαπιστώνεται πως στη σύγχρονη τέχνη, η δυστοπική τέχνη τοποθετείται σε ένα συγκεκριμένο συνήθως πλαίσιο (π.χ. πόλεις του μέλλοντος). Αντίστοιχα, λοιπόν, και στον φυσικό κόσμο, η δυστοπία συναντάται έχοντας πάρει πλέον μορφή κτηρίων, περιοχών, εγκαταστάσεων, με χαρακτηριστικό παράδειγμα τα Στρατόπεδα Συγκέντρωσης.

Η ιδέα περί ουτοπικών πόλεων/κοινωνιών αναπτύχθηκε ιδιαίτερα κατά τον 16^ο αιώνα, και η αιτία αυτού αποτέλεσε το βιβλίο του Thomas More (1516) “Utopia”. Από τον Thomas More μέχρι και σήμερα πολλοί ήταν αυτοί που οραματίστηκαν/φαντάστηκαν, ακόμη και σχεδίασαν, την ιδανική κατά αυτούς πόλη. Ωστόσο, το γεγονός ότι σχεδιάστηκαν πόλεις σύμφωνα με «ουτοπικά» δεδομένα σχεδιαστών-πολεοδόμων, δε σήμαινε πως η εφαρμογή τους θα ήταν εύκολη και αποδεκτή από τους κατοίκους της κάθε περιοχής, ακόμη και του ίδιου του κράτους.

Μελετώντας την ιστορία, είναι αναμφίβολο, πως η αναζήτηση και η απόπειρα δημιουργίας ουτοπιών από μία ομάδα ατόμων, οδηγεί στη δημιουργία δυστοπικών περιοχών/πόλεων/δομών, εις βάρος άλλων ανθρώπων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η σύλληψη του ναζιστικού «ουτοπικού» οράματος από την Γερμανία κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο που οδήγησε, ωστόσο, στην δημιουργία της απόλυτης δυστοπίας των εθνών. Η δημιουργία στρατοπέδων συγκέντρωσης, καταναγκαστικής εργασίας και εξόντωσης στην ευρύτερη γερμανική αυτοκρατορία, οδήγησε στη γενοκτονία όσων δεν συμβάδιζαν με τα δεδομένα του Χίτλερ αναφορικά με την Άρια Φυλή (ως προς την καταγωγή, την εμφάνιση, την σεξουαλικότητα κλπ.). Ένα από τα σημαντικότερα σημεία πραγματοποίησης του Ολοκαυτώματος, αποτέλεσε το σύμπλεγμα στρατοπέδων του Άουσβιτς. Το Άουσβιτς, σχεδιάστηκε με τρόπο τέτοιο, ώστε να αποτελέσει την απόλυτη δυστοπική περιοχή για κάθε άνθρωπο που θα περνούσε από εκεί. Ο τρόπος χωροθέτησης και οργάνωσης των τριών στρατοπέδων του Άουσβιτς ήταν στρατηγικός, και στόχευε στην όσο το δυνατόν περισσότερη εκμετάλλευση ανθρώπινου δυναμικού, πριν την εξόντωσή του.

Το Άουσβιτς ως μέρος δυστοπικό, όφειλε να διατηρηθεί εις μνήμην όλων των θυμάτων του Ολοκαυτώματος, αλλά και ως μία υπενθύμιση ότι η αναζήτηση της ουτοπίας δεν οδηγεί πάντα στην εύρεσή της. Για αυτόν τον λόγο, μεταγενέστερες μελέτες που ακολούθησαν, με γνώμονα τον χωρικό σχεδιασμό, το σύμπλεγμα των πρώην, πλέον, στρατοπέδων συγκέντρωσης του Άουσβιτς, ενσωματώθηκε στον πολεοδομικό ιστό της πόλης Οσίwiecim. Η ενσωμάτωση αυτή, ωστόσο, «ανάγκασε» τους κατοίκους της πόλης Οσίwiecim να διαμένουν στη δική τους δυστοπία, έχοντας σε απόσταση λίγων χιλιομέτρων τις εγκαταστάσεις εξόντωσης ολόκληρων λαών.

Το Άουσβιτς αποτελεί την έκφραση μίας δυστοπίας στον πραγματικό κόσμο και συγκεκριμένα στην Ευρώπη. Το όραμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης που αναλύεται στην παρούσα διπλωματική ως «ουτοπικό», αναπτύχθηκε για να απαντήσει μια για πάντα σε τέτοιες πιθανές δυστοπίες στο μέλλον. Ένα όραμα φιλελεύθερης ανάπτυξης και κοινωνικής ευημερίας. Αυτό ακριβώς τον ουτοπικό χαρακτήρα έρχεται να προκαλέσει η σημερινή κατάσταση της συσσώρευσης προσφύγων και αιτούντων άσυλο στις δομές που χωροθετούνται στα εξωτερικά σύνορα της ΕΕ. Η φυγή από τη δική τους πραγματική δυστοπία, των πολέμων και συγκρούσεων, ωθεί τους ανθρώπους αυτούς να αναζητήσουν μία νέα, πιο βιώσιμη πραγματικότητα στην Ευρώπη. Ωστόσο, πολλές Ευρωπαϊκές χώρες, προκειμένου να αντιμετωπίσουν την πίεση των προσφυγικών ροών στη δεδομένη ιστορική συγκυρία, επέλεξαν την παύση της συνθήκης Σένγκεν και την επαναφορά των ελεγχόμενων εσωτερικών συνόρων, ενώ οι πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο εγκλωβίζονται σε μεγάλο βαθμό στα εξωτερικά σύνορα και σε δυστοπικές δομές φιλοξενίας.

Ένα από τα πιο χαρακτηριστικά παραδείγματα εγκλωβισμού των προσφύγων στη χώρα μας, αποτελούν οι δομές φιλοξενίας και προσωρινής υποδοχής, και συγκεκριμένα αυτές που χωροθετήθηκαν στην Λέσβο. Η Δομή Φιλοξενίας του Κάρα Τεπέ και το Κέντρο Υποδοχής και Ταυτοποίησης (Hotspot) Μόρια αποτελούν δύο από τις σημαντικότερες περιοχές παραμονής των προσφύγων του ελλαδικού χώρου. Στην αναζήτηση ενός καλύτερου μέλλοντος, χιλιάδες πρόσφυγες αναγκάστηκαν να παραμείνουν εγκλωβισμένοι σε έναν τόπο κυριευμένο από την δυστοπία: εξαθλιωμένες συνθήκες διαβίωσης, έλλειψη πόρων για την κάλυψη βασικών αναγκών (π.χ. ελάχιστη τροφή, περιορισμένη πρόσβαση στην υγεία, κλπ.).

Η αναγκαστική αυτή τοποθέτηση των προσφύγων σε «δυστοπικές» δομές οδήγησε στην γκετοποίηση και στον κοινωνικό αλλά και χωρικό αποκλεισμό των ανθρώπων αυτών. Εφόσον οι δομές φιλοξενίας χωροθετούνται κυρίως σε απόμακρες περιοχές, εκτός πόλεων, οι πρόσφυγες δεν έχουν τη δυνατότητα ένταξης στο κοινωνικό σύνολο, με φυσικό επακόλουθο την ρατσιστική αντιμετώπισή τους. Πολλές φορές μάλιστα, πολλοί πρόσφυγες αναγκάζονται να διαμένουν εντός της πόλης σε κτήρια κενά, αφού η άμεση επαφή με την πόλη και τις παροχές της τους είναι αναγκαία. Κατά αυτόν τον τρόπο, οι πρόσφυγες διεκδικούν το δικαίωμά τους στην πόλη, με το οποίο ουσιαστικά διεκδικούν το δικαίωμα στην ελευθερία, στην κοινωνικοποίηση, στην κατοίκηση, στην συμμετοχή, στην οικειοποίηση και στην πόλη.

Από την έξαρση της προσφυγικής κρίσης το 2015 μέχρι και σήμερα έχουν υπάρξει πολλές προσπάθειες επίλυσης του θέματος, με διάφορους τρόπους. Ένας από αυτούς αποτελεί και το Νέο Σχέδιο Δράσης της ΕΕ 2021-2027, το οποίο στοχεύει στην ενσωμάτωση και ένταξη των προσφύγων στο γενικό σύνολο. Οι δράσεις του σχεδίου αποτελούν ουσιαστικά πολιτικές/κατευθύνσεις για τους αρμόδιους φορείς, καθώς και το κράτος, και τα διάφορα επίπεδα οργάνωσής του, σχετικά με τον τρόπο που θα πραγματοποιηθεί η ένταξη των προσφύγων σε αυτό. Παρόλα αυτά, παρά την ύπαρξη πολιτικών/κατευθύνσεων που προωθούν την ένταξη, δεν είναι απαραίτητο πως θα υπάρξει και αφομοίωση των προσφύγων στο κοινωνικό σύνολο (λόγω ρατσιστικών αντιλήψεων, φόβου, κλπ.). Θα πρέπει να γίνει αντιληπτό πως η προσφυγική κρίση, λαμβάνει και χωρικές διαστάσεις, ως φαινόμενο, αλλά παράλληλα αποτελεί και κοινωνικό-οικονομικό και πολιτικό ζήτημα.

Στο πλαίσιο αυτό, ο χωρικός σχεδιασμός μπορεί να συμβάλει στην αντιμετώπιση των προβλημάτων που συνδέονται με τις δυστοπικές δομές, και συγκεκριμένα με την ένταξη των προσφύγων. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αφορούν σε στρατηγικές παρεμβάσεις για τη διευκόλυνση πρόσβασης σε δημόσιες υπηρεσίες, όπως οι υπηρεσίες υγείας, αλλά και στο σχεδιασμό και στην οργάνωση καινοτόμων λύσεων στέγασης. Επιπρόσθετα, μέσω του χωρικού σχεδιασμού καθορίζονται διεθνώς αποδεκτές προδιαγραφές για τον τρόπο δημιουργίας των δομών, καθώς και οι χωρικές διαστάσεις αυτών, μέσω σχεδίων δράσεων κλπ.

Διαχρονικά, το ζήτημα της σύγχρονης δυστοπίας με την οποία έρχεται αντιμέτωπος ο άνθρωπος αντανακλάται μέσα από τα προβλήματα της καθημερινής διαβίωσης,

κυρίως στις πόλεις όπου συγκεντρώνεται η πλειοψηφία του πληθυσμού. Ο κοινωνικός – οικονομικός και χωρικός διαχωρισμός, η άναρχη αστική δόμηση, η κλιματική αλλαγή, η ρύπανση του περιβάλλοντος, η έντονη αστικοποίηση κλπ. αποτελούν προβλήματα τα οποία καλείται ο άνθρωπος να επιλύσει μέσω του χωρικού σχεδιασμού, στοχεύοντας κάθε φορά στη δημιουργία μίας μελλοντικής ουτοπίας: μίας ουτοπίας που μπορεί επί το πλείστον να αλλάζει «μορφή» , αλλά παραμένει η ίδια στην ουσία της ενώ εξελίσσεται προσαρμοζόμενη κάθε φορά στην εκάστοτε εποχή.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

ΑΡΙΣΤΟΦΑΝΗΣ (1993) *ΟΡΝΙΘΕΣ - ΑΡΙΣΤΟΦΑΝΗΣ*. Αθήνα: Kaktos Publications (ΚΑΚΤΟΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΟΔ. ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ & ΣΙΑ Ο.Ε.).

Ευρωπαϊκή Ένωση (no date) *Η ιστορία της Ευρωπαϊκής Ένωσης / Ευρωπαϊκή Ένωση*. Available at: https://europa.eu/european-union/about-eu/history_el (Accessed: 31 August 2021).

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2018) *Σένγκεν: διεύρυνση της ζώνης ελεύθερης κυκλοφορίας της ΕΕ / Επικαιρότητα / Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο*. Available at: <https://www.europarl.europa.eu/news/el/headlines/priorities/sengken-kai-europaika-sunora/20180216STO98008/sengken-dieurunsi-tis-zonis-eleutheris-kukloforias-tis-ee> (Accessed: 31 August 2021).

Ζαχαράκης Μύρωνας (2019) *Μορφές ολοκληρωτισμού στον εικοστό αιώνα*. Available at: <https://bookpress.gr/kritikes/idees/10783-friedrich-joachim-carl-tropi-oloklirotiki-diktatoria-bracher-karl-dietrich-tropi-i-epochi-ton-ideologion-zacharakis-myron> (Accessed: 14 May 2021).

Η Σύμβαση του 1951 σχετικά με το Καθεστώς των Προσφύγων – UNHCR Greece (no date). Available at: <https://www.unhcr.org/gr/η-σύμβαση-του-1951-σχετικά-με-το-καθεστώς-τ> (Accessed: 31 August 2021).

Κόλλια, Σ. (2019) *Ολοκληρωτισμός vs Αυταρχισμός*, *Student Association For International Affairs - Μη Κυβερνητική, Μη Κερδοσκοπική Οργάνωση*. Available at: <https://thesafiablog.com/2019/12/28/totalitarianism/> (Accessed: 17 May 2021).

Λούβη, Ε. and Ξιφαράς, Δ. (2013) *Νεότερη και Σύγχρονη Ιστορία Γ' Γυμνασίου*. Αθήνα: Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων Διόφαντος. Available at: http://ebooks.edu.gr/ebooks/v/html/8547/5204/Istoria_G-Gymnasiou_html-empl/index.html (Accessed: 19 September 2021).

Παπαγιαννάκης, Α. and Τσαμτζή, Δ. (2013) *Ουτοπία ή δυστοπία ; Η μελλοντική πόλη στην ουτοπική θεωρία, στην κινηματογραφική επιστημονική φαντασία και στη σύγχρονη πραγματικότητα : Πόλεις και Πολιτικές*. Available at: https://www.citybranding.gr/2013/07/blog-post_23.html?cv=1 (Accessed: 1

September 2021).

Πλάτων (2014) *ΠΛΑΤΩΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑ*. Αθήνα: Πόλις.

Ξενογλώσση Βιβλιογραφία

Auschwitz-Birkenau State Museum (no date) *Auschwitz-Birkenau*. Available at: <http://auschwitz.org/en/> (Accessed: 5 September 2021).

Benda, V. (1987) ‘The Problems of the Family in a Totalitarian State’, in Pospelovsky Dimitry V (ed.) *A History of Marxist-Leninist Atheism and Soviet Anti-Religious Policies*. 1st edn. Palgrave Macmillan UK, pp. 186–189. Available at: https://biblicalstudies.org.uk/pdf/rcl/16-2_186.pdf (Accessed: 17 May 2021).

Collins, G. (1960) ‘LINEAR PLANNING THROUGHOUT THE WORLD’, *Ekistics*, 9(54), pp. 242–253.

CVCE (2016) *The European idea - Historical events in the European integration process (1945–2014)*. Available at: <https://www.cvce.eu/en/collections/unit-content/-/unit/02bb76df-d066-4c08-a58a-d4686a3e68ff/5cfcc4e6-872b-4783-8713-3759eb1fd9d5> (Accessed: 30 August 2021).

Davidson, R. V. (2016) ‘Victor Considerant and the Failure of La Réunion’, *The Southwestern Historical Quarterly*, 76(3), pp. 277–296.

Dowd, D. F. (2020) ‘Robert Owen | British social reformer’, *Encyclopædia Britannica*. Encyclopædia Britannica. Available at: <https://www.britannica.com/biography/Robert-Owen#ref5433> (Accessed: 29 November 2020).

Doxiadis, C. A. (1966) *Between Dystopia and Utopia*. Trinity College Press, Hartford CT.

Editors, S. (2005a) *1984: 1984 and the Dystopian Novel*, *SparkNotes LLC*. Available at: <https://www.sparknotes.com/lit/1984/context/literary/1984-and-the-dystopian-novel/> (Accessed: 24 November 2020).

Editors, S. (2005b) *Animal Farm: Key Facts*, *SparkNotes LLC*. Available at: <https://www.sparknotes.com/lit/animalfarm/facts/> (Accessed: 24 November 2020).

Editors, S. (2005c) *Brave New World: Symbols*, SparkNotes LLC. Available at: <https://www.sparknotes.com/lit/bravenew/symbols/> (Accessed: 24 November 2020).

Edward, B. (2003) *Looking Backward: 2000 - 1887*. Edited by C. L.W. National Library of Canada Cataloguing in Publication. Available at: <https://books.google.mw/books?id=gV3HJcXLSooC&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false> (Accessed: 23 November 2020).

Engels, F. (1975) *Socialism: Utopian and Scientific*. Reprint Us. Edited by E. Aveling. International Publishers Co. Available at: <https://www.amazon.com/Socialism-Utopian-Scientific-English-German/dp/0717801918> (Accessed: 23 November 2020).

EUROPEAN COMMISSION (2020) ‘COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS Action plan on Integration and Inclusion 2021-2027’, COM(2020). Brussels. Available at: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/default/files/pdf/action_plan_on_integration_and_inclusion_2021-2027.pdf (Accessed: 13 September 2021).

European Union (2018) ‘The pillars of Europe - Publications Office of the EU’. Available at: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/a2843718-ec76-11e8-b690-01aa75ed71a1> (Accessed: 30 August 2021).

EUROSTAT (no date) *Asylum statistics - Statistics Explained*. Available at: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Asylum_statistics#Number_of_asylum_applicants:_decrease_in_2020 (Accessed: 1 September 2021).

Fishman, R. (1982) *Urban Utopias in the Twentieth Century: Ebenezer Howard, Frank Lloyd Wright and Le Corbusier*. London: The MIT Press. Available at: https://books.google.gr/books?id=65g2VjxsSswC&pg=PA23&source=gbs_toc_r&cad=3#v=onepage&q&f=false (Accessed: 30 November 2020).

Fitch, E. L. (1995) ‘How Green was my Utopia?: A Reflection on William Morris’s News from Nowhere, H.G. Wells’s Men Like Gods and Ernest Callenbach’s Ecotopia | Paper | Microsoft Academic’, *The Wellsian: The Journal of the H.G. Wells Society*,

19. Available at: <https://academic.microsoft.com/paper/2757942307/related> (Accessed: 23 November 2020).

Frey, L., Frey, L. S. and Frey, M. (2004) *The French Revolution*, Greenwood Publishing Group. Available at: https://books.google.gr/books/about/The_French_Revolution.html?id=RFgXl1EG5soC&redir_esc=y (Accessed: 23 November 2020).

Friedländer, S. (2013) *Η Ναζιστική Γερμανία και οι Εβραίοι*. Edited by Ά. Μαραγκάκη. Αθήνα: Πόλις.

Giuliano, A. et al. (2019) *The History of the European Union: Constructing Utopia*. UK: Hart Publishing. Available at: [https://books.google.gr/books?hl=en&lr=&id=MAuBDwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PR5&dq=european+utopia&ots=qDHKAInUL7&sig=2WUCSrtAN2kREEF9y3WWKDrRFXI&redir_esc=y#v=onepage&q=european utopia&f=false](https://books.google.gr/books?hl=en&lr=&id=MAuBDwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PR5&dq=european+utopia&ots=qDHKAInUL7&sig=2WUCSrtAN2kREEF9y3WWKDrRFXI&redir_esc=y#v=onepage&q=european%20utopia&f=false) (Accessed: 21 September 2021).

Gray, J. (2018) 'Reading Broadacre | Frank Lloyd Wright Foundation', *Perspective - Frank Lloyd Wright Quarterly*. Available at: <https://franklloydwright.org/reading-broadacre/> (Accessed: 30 November 2020).

Hadjimichalis, C. (2001) 'Όρια και περιοχές την εποχή της παγκοσμιοποίησης', in *Πανελλήνιο Γεωγραφικό Συνέδριο*. Θεσσαλονίκη. Available at: https://www.researchgate.net/publication/274386990_Oria_kai_perioches_ten_epoche_tes_pankosmioiories (Accessed: 17 May 2021).

Hadjimichalis, C. (2009) 'ΟΡΙΑ/ΣΥΝΟΡΑ, ΕΔΑΦΟΚΥΡΙΑΡΧΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ', in *επί των ορίων*. Πρέσπες: Hadjimichalis, Costis.

Hammond, J. R. (2004) *H. G. Wells's The Time Machine: A Reference Guide* - Google Books. Greenwood Publishing Group. Available at: https://books.google.gr/books/about/H_G_Wells_s_The_Time_Machine.html?id=mR3_3vVoI1sC&redir_esc=y (Accessed: 23 November 2020).

History.com Editors (2009) *The SS , A&E Television Networks*. Available at: <https://www.history.com/topics/world-war-ii/ss> (Accessed: 6 September 2021).

Holocaust Encyclopedia (no date) 'Εγκυκλοπαίδεια Ολοκαυτώματος | United States

Holocaust Memorial Museum', *Εγκυκλοπαίδεια Ολοκαυτώματος / United States Holocaust Memorial Museum*. Holocaust Encyclopedia. Available at: <https://encyclopedia.ushmm.org/el> (Accessed: 17 May 2021).

Huxley, A. (1932) *Brave New World*. Available at: <https://www.huxley.net/bnw/one.html>.

IDMC (2019) 'Global Report on Internal Displacement', *Internal Displacement Monitoring Centre*, (5), p. 16.

International Organization for Migration (2009) *ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ*. Available at: <http://www.iom.int> (Accessed: 31 August 2021).

James, L. (2001) *Making Democracy in the French Revolution*. Harvard University Press. Available at: <https://www.hup.harvard.edu/catalog.php?isbn=9780674006249&content=reviews> (Accessed: 23 November 2020).

James, M. A. (1989) *Utopian Design and Planning*. The University of British Columbia. Available at: <https://www.amazon.com/gp/reader/0091194814>.

Julia, A. (2006) *ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΤΟΥ ΠΛΑΤΩΝΑ*. Αθήνα: ΚΑΛΕΝΤΗΣ.

Karl, M. and Friedrich, E. (1978) *Manifesto of the Communist Party - Karl Marx, Friedrich Engels*. Available at: https://books.google.je/books?id=s2iEeCJAlusC&printsec=frontcover&source=gbs_atb (Accessed: 23 November 2020).

Kaufmann, E. (2020) 'Frank Lloyd Wright | Biography, Architecture, & Facts ', *Encyclopædia Britannica*. Available at: <https://www.britannica.com/biography/Frank-Lloyd-Wright> (Accessed: 30 November 2020).

Legeby, A. (2015) *URBAN SEGREGATION AND URBAN FORM : From residential segregation to URBAN SEGREGATION*. KTH Royal Institute of Technology.

Longley Robert (2021) *What Is Totalitarianism? Definition and Examples*, *ThoughtCo*. Available at: <https://www.thoughtco.com/totalitarianism-definition-and-examples-5083506> (Accessed: 17 May 2021).

Luebering, J. E. (2020) ‘Charles Fourier’, *Encyclopædia Britannica*. Edited by The Editors of Encyclopaedia Britannica. Encyclopædia Britannica. Available at: <https://www.britannica.com/topic/philosophy> (Accessed: 28 November 2020).

Marcus, L. (2017) ‘The Time Machine’, *Encyclopædia Britannica*. Available at: <https://www.britannica.com/topic/The-Time-Machine> (Accessed: 23 November 2020).

Mayerson, M. (2014) ‘Utopian Traditions and the Planning of Cities’, *Daedalus*, 90(1), pp. 180–193. Available at: www.jstor.org/stable/20026647.

Mazower, M. (1998) *ΣΚΟΤΕΙΝΗ ΗΠΕΙΡΟΣ - Ο ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΣ ΕΙΚΟΣΤΟΣ ΑΙΩΝΑΣ*. 5η. Edited by Κ. Ζαχαριάδου, Αγγέλα Λιβιεράτος. Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια.

Merriam-Webster (1828) *Dystopia | Definition of Dystopia*. Available at: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/dystopia#h1> (Accessed: 23 November 2020).

Merriam-Webster (no date) *Crematorium*, *Merriam-Webster.com Dictionary*. Available at: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/crematorium> (Accessed: 6 September 2021).

More, T. (1516) *Utopia*. 2nd Revise. Edited by Y. U. Press. New Haven. Available at: <https://www.gutenberg.org/files/2130/2130-h/2130-h.htm>.

Mumford, L. (1922) *THE STORY OF UTOPIAS*. Global Grey 2013. Global Grey .

Nelson, A. (1995) ‘THE PLANNING OF EXURBAN AMERICA: LESSONS FROM FRANK LLOYD WRIGHT’S BROADACRE CITY’, *Journal of Architectural and Planning Research*, 12(4), pp. 337–356.

Orwell, G. (1946) *Animal Farm*. Available at: https://www.george-orwell.org/Animal_Farm/ (Accessed: 24 November 2020).

Orwell, G. (1949) *1984*.

Oxfam (2020) ‘ΥΠΟΒΑΘΜΙΣΜΕΝΟΙ, ΠΕΡΙΦΡΟΝΗΜΕΝΟΙ, ΜΑΤΑΙΩΜΕΝΟΙ’.

Przeworski, A. (2020) ‘Authoritarianism, Authority, and Representation’, *Asian Survey*, 60(2), pp. 347–365. doi: 10.1525/as.2020.60.2.347.

Rabaça, A. (2016) ‘Le Corbusier, the city, and the modern utopia of dwelling’, *Journal of Architecture and Urbanism*, 40(2), pp. 110–120. doi: 10.3846/20297955.2016.1183529.

Rawecki, M. (2003) *Auschwitz-Birkenau Zone*. Edited by M. A. BŁAŻKIEWICZ. Gliwice: Wydawnictwo Politechniki Śląskiej.

Richert, E. D. and Lapping, M. B. (1998) ‘Ebenezer howard and the garden city’, *Journal of the American Planning Association*, 64(2), pp. 125–127. doi: 10.1080/01944369808975966.

Rogers, C. (2018) ‘Robert Owen, utopian socialism and social transformation’, *Journal of the History of the Behavioral Sciences*, 54(4), pp. 256–271. doi: 10.1002/jhbs.21928.

Roswell, P. R. and George, C. J. (1950) *A History of the modern world*. 5th edn. Available at: https://openlibrary.org/works/OL3477033W/A_history_of_the_modern_world (Accessed: 23 November 2020).

Sokolska, I. (2021a) *Οι ιδρυτικές Συνθήκες / Θεματολογικά δελτία για την Ευρωπαϊκή Ένωση / Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο*. Available at: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/1/οι-ιδρυτικες-συνθηκες> (Accessed: 30 August 2021).

Sokolska, I. (2021b) *Οι Συνθήκες του Μάαστριχτ και του Άμστερνταμ / Θεματολογικά δελτία για την Ευρωπαϊκή Ένωση / Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο*. Available at: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/3/οι-συνθηκες-του-μααστριχτ-και-του-αμστερνταμ> (Accessed: 30 August 2021).

The Editors of Encyclopaedia (2017) ‘Authoritarianism’, *Encyclopaedia Britannica*. Available at: <https://www.britannica.com/topic/authoritarianism> (Accessed: 14 May 2021).

The Editors of Encyclopaedia Britannica (1998a) ‘Gestapo’, *Encyclopaedia Britannica*. Available at: <https://www.britannica.com/topic/Gestapo> (Accessed: 6 September 2021).

The Editors of Encyclopaedia Britannica (1998b) ‘Totalitarianism | Definition,

Examples, & Facts ', *Encyclopaedia Britannica*. Edited by The Editors of Encyclopaedia Britannica. Available at: <https://www.britannica.com/topic/totalitarianism> (Accessed: 17 May 2021).

Tsavidaroglou, C. and Lalenis, K. (2020) 'Housing commons vs. state spatial policies of refugee camps in Athens and Thessaloniki', *Urban Planning*, 5(3), pp. 163–176. doi: 10.17645/up.v5i3.2924.

Tungare, A. (2001) *LE CORBUSIER'S PRINCIPLES OF CITY PLANNING AND THEIR APPLICATION IN VIRTUAL ENVIRONMENTS*.

UNESCO World Heritage Centre (no date) *Auschwitz Birkenau - German Nazi Concentration and Extermination Camp (1940-1945)*. Available at: <https://whc.unesco.org/en/list/31/> (Accessed: 6 September 2021).

UNHCR - *Afghanistan* (no date). Available at: <https://www.unhcr.org/afghanistan.html> (Accessed: 31 August 2021).

UNHCR (no date) *Refugee definition - UNHCR/Emergency Handbook*. Available at: <https://emergency.unhcr.org/entry/55772/refugee-definition> (Accessed: 31 August 2021).

Webster - Merriam (1828) *Control | Definition of Control, Dictionary, Merriam-Webster*,. Available at: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/control> (Accessed: 17 May 2021).

Wistrich, R. (no date) *Heinrich Himmler, Jewish Virtual Library*. Available at: <https://www.jewishvirtuallibrary.org/heinrich-himmler> (Accessed: 4 September 2021).

Zuraidi, E. and Sawab, H. (2011) "'Garden City': The Suitability of Its Principles as a Model to The Contemporary Planning', *NALARs*, 10(1), pp. 17–28.

DYSTOPIAN

P L A C E S

B O A O E 2 0 2 1

*“Who controls the past controls the future.
Who controls the present controls the past.”*
-George Orwell-